

Kinek a feladata a szexuális felvilágosítás?

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés	3
1. 1. A kutatásról	3
1. 2. Szexuális nevelés a számadatok tükrében.....	5
2. A szexuális nevelésről	9
2. 1. A szexuális nevelés a családban	9
2. 2. A szexuális nevelés a kortársak körében.....	10
2. 3. A szexuális nevelés és az iskola kapcsolata	13
2. 4. A kutatási kérdéseim.....	15
2. 5. Szexedukáció	16
3. A szexuális felvilágosítás.....	18
4. A kutatás	20
4. 1. Elővizsgálat – interjú a téma szakértőivel.....	22
4. 1. 1. A szexuális életre nevelésről	23
4. 1. 2. A szexualitás területei	24
4. 1. 3. A közoktatás és az állam szerepe.....	25
4. 1. 4. A két interjú összefoglalása és összehasonlítása	28
4. 2. Szexuális felvilágosító irodalmak.....	29
4. 2. 1. A borítók és címek	29
4. 2. 2. A képek és ábrák.....	32
4. 2. 3. A cél-olvasóközönség	35
4. 2. 4. Ajánlott korosztály.....	37
4. 2. 5. A szakkifejezések	38
4. 2. 6. A téma résztemái	40
4. 2. 7. Ki végezze a felvilágosítást.....	41
4. 2. 8. A másságról.....	42
4. 2. 9. A megelőzésről.....	43
4. 2. 10. A családalapításról.....	45
4. 3. 1. A kiválasztott szavak gyakoriságának vizsgálatának eredményei.....	47
4. 3. 2. Az első aktusról, a szexről és a lehetséges segítő személyekről	50
5. Összegzés	52
6. Felhasznált irodalom.....	55

1. Bevezetés

Szexuális felvilágosítás – valószínűleg mindnyájunknak vannak elképzeléseink, hogy mit jelent a fogalom bármilyen előzetes szakirodalmi vagy gyermek- és ifjúsági irodalmi könyvek elolvasása és elemzése nélkül is. Az ilyen gondolatok szülnek egyaránt olyan kérdéseket, melyeket különösebb tudományos kutatás nélkül is érdemes végiggondolni.

Ezek között szerepelnek például az alábbiak: milyen résztémák tartoznak alá, miknek kell feltétlenül szerepelniük benne, milyen korosztálynál javasolnánk elkezdni a felvilágosítást; folyamatként, tantárgyként, előadásként képzeljük-e el; kinek kell végeznie, együttes munka-e (szülők-nevelők-fiatalok); a megelőzés vagy az utógondozás az elsődleges cél stb..

Több oka is van, amiért érdemes, sőt ajánlatos kutatni ezt a témát. Gondoljunk bele, hogy milyen típusú és mennyi információt sorolunk automatikusan a szavak mögé. Máris kiderül, hogy egy igen szerteágazó fogalom a szexuális felvilágosítás. Mielőtt mélyebben foglalkoznánk a témával, érdemes tisztázni a fogalmat. Ez önmagában akár lehetne egy kutatási kérdés, hiszen ahány gyermek, szülő, pedagógus, pszichológus, kutató, annyi választ kapunk a kérdésre. Aszerint, hogy milyen szempontok alapján határozzuk meg a felvilágosításhoz tartozó részeket, több tudományterület érintett.

A szexuális felvilágosításról egy laikus, a témában nem jártas embernek mik juthatnak eszébe? Valószínűleg a szexuális aktus és az általában a témához kapcsolt elemek: a nemi betegségek, a terhesség és a terhességmegelőzés. Valóban pusztán ezek a témakörök tartoznának alá? Kik és hogyan állapítják és határozzák meg, hogy szexuális felvilágosítás alatt milyen ismereteket kapjanak a tanulók? Mi lehet az oka, hogy törvényileg nem kötelező képezni és alkalmazni olyan pedagógusokat, akiknek a munkájuk része a szexuális felvilágosítás és/vagy a hozzátartozó témákkal kapcsolatos segítségnyújtás? Mi az oka az évenkénti stagnáló vagy növekvő terhességmegszakításoknak? Miért olvashatunk egyre több olyan esetről, ahol az anya elveszi életét a megszült gyermeknek, mert nem kívánja felnevelni? Miért nem előzték meg a terhességet? A kérdésekre választ adhatnak a szexuális felvilágosításban rejlő lehetőségek?

1. 1. A kutatásról

A dolgozatom témája a szexuális felvilágosítás – annak tartalma és célja – és a szexuális nevelés közötti különbségre épül. Az a véleményem, hogy egy alapjaiban nevelési folyamatba beágyazandó témát nem lehet néhány óra alatt ismeretközvetítésként letudni. A felvilágosítással kapcsolatban az a kérdés is felmerül, hogy kinek a feladata lenne azon

ismeretek és viszonyulások közvetítése és kialakítása, amelyekre egy fiatalnak szüksége van az egészsége megőrzéséhez. A téma tudományos feldolgozásában két interjúalany nyújtott segítséget. A felvett beszélgetések alapján kialakított szempontrendszer mentén elemeztem néhány a szexuális felvilágosításra alkalmas könyvet. Olyan átlagos könyvesboltban megvásárolható műveket választottam, – véletlenszerű módon – amelyek segíthetnek szülőnek vagy pedagógusnak a felvilágosítást maga véghezvinni. Szükséges megjegyezni, hogy amennyiben egy pedagógus könyvekből szeretné elsajátítani az ehhez szükséges ismereteket, számára számtalan a témával foglalkozó szakirodalom is rendelkezésre áll.

A kutatás során először a szakirodalmakat néztem át. Meglepő volt számomra, hogy mennyi szexuálpszichológiával foglalkozó könyv állna a rendelkezésemre, azonban szándékosan a szexuális felvilágosítás pedagógiai (az iskolai környezetben használhatóságot, a pedagógus szerepét, az iskolarendszer feladatát, stb.) oldalát tartottam meg elsődleges szempontnak. Kétségtől a szexuális felvilágosításban nagy szerepet kap és/vagy kaphat a szexuálpszichológia által feltárt ismerethalmaz, azonban a szexualitás és nevelés szorosabb kapcsolatára voltam kíváncsi. Ezen belül is arra, hogy az a köznevelési intézmény, amelybe a gyerekek legalább 16 éves korukig (a tankötelezettségig) valószínűleg járnak, miért nem készít fel az élet ezen területére.

A szexuálpszichológiát, mint önálló tudományterületet hazánkban több szakképzett pszichológus képviseli, a múlt nagy alakjaiból kiemelve néhányat: Buda Béla, Lux Elvira, Szilágyi Vilmos, és a következő generáció jeles képviselőiből is¹: Bede Zsuzsanna, Füredi Krisztián, Hevesi Krisztina, Klettner Anikó. Akik nem szexuálpszichológus végzettségűek, azonban a szexualitás és a fiatalok témakörben sokat köszönhetünk nekik, pl.: Forrai Judit és Czeizel Endre.

Az első kutatási terv szerint egy kérdőíves vizsgálatot is végeztem volna a Deák Ferenc Középiskolai Kollégiumban; kb. 300 diákkal lett volna lehetőségem kitölteni a kérdőívet. A kérdőíveztetés megtörtént (csupán 80 diákkal), sajnos a válaszadás komolytalansága (elviccelt, kifigurázott válaszok) miatt nem tudtam felhasználni az eredményeket. Szerepelt még egy fókuszcsoporthoz tartozó beszélgetés is a kollégium pedagógusaival, azonban ebben együttműködést. így sajnos az is elmaradt. Ezért döntöttem úgy, hogy a szexuális felvilágosításhoz kapcsolódó könyveket elemzek.

¹ <http://szexualpszichologia.bubb.hu/?act=doboz&id=37776&szakertok>, utolsó letöltés: 2012. 12. 14.

1. 2. Szexuális nevelés a számadatok tükrében

A kutatásom alapját az a tapasztalatom adta, hogy vagy egyáltalán nem, vagy maximum a 13 évi (5 osztályos középiskola miatt) tanulmányi időm alatt talán kétszer kaptam alkalmanként egy-egy órás előadást a témáról, azonban ezek az alkalmak – noha részesültem bennük – korántsem voltak kielégítőek a szexuális élet felkészítéséhez.

Utánanézzve a Központi Statisztikai Hivatal adatai közt, mennyire is eredményesek ezek a 60 percek, számadatok formájában, gondolkodásra okot adó eredményeket találunk. Nem arra gondolok, hogy szerepelne olyan adat, amely választ adna arra a kérdésre, hogy százalékos arányban bizonyos kritériumok mentén mennyire mondható eredményesnek a hazai szexuális felvilágosítás?, hiszen nagyon nehéz lenne megállapítani, hogy pontosan mi alapján is mondanánk az eredményest eredményesnek. Többek között ezért is olyan adatokat néztem meg, amelyek eredményei valószínűleg csökkenthetők lennének (lehetek volna), ha megfelelő szexuális felvilágosítást kapnának az alanyok. Mivel a téma, a szexuális felvilágosítás – mintahogyan azt már korábban említettem – önmagában egy nagyon szerteágazó témakör, kifejezetten nehéz meghatározni olyan kritériumokat, melyek a minőségi szexuális felvilágosítás ismérvei lehetnek.

Közvetve azért rendelkezésre állnak egyéb statisztikai adatok, amelyek segíthetnek a válaszadásban. 2009-ben a KSH² adatai alapján összesen 43 181 terhességmegszakítást végeztek Magyarországon, míg az élveszületések száma 96 442 volt. Azaz a 2009-es terhességek 44, 77 százaléka végződött a magzat szándékos elhajtásával. Az Index hírportál egy 2012. júniusi cikkében³ az abortusztablettával kapcsolatban arról ír, hogy évről évre csökken Magyarországon az abortuszok száma, és 2011-ben csupán 38 ezer ilyen eljárást hajtottak végre (a KSH adatai⁴ szerint a pontos szám 38 443; érdekesség, hogy ugyanabban az évben 35 812 házasságkötés és 23 335 válás történt). A cikk írója korán örült, ha azt is számításba vesszük, hogy évről évre kevesebb szülőképes nő van az országban, - egyre kevesebben vállalkoznak is rá -, és mint azt már több kutatás is bizonyítja: előregszik a nemzetünk. Ha ezeket is beleszámítjuk a leírtakba, kiderül, hogy korántsem öröme adó ok a fenti adat, sőt. Ez a szám továbbá néhány megkérdezett szülész-nőgyógyász elmondása alapján nagyjából a valós mennyiség egyharmada (kijelentéseik alapján a statisztikába

² <http://www.ksh.hu/docs/files/748263.PDF> Utolsó letöltés dátuma: 2012. 09. 10.

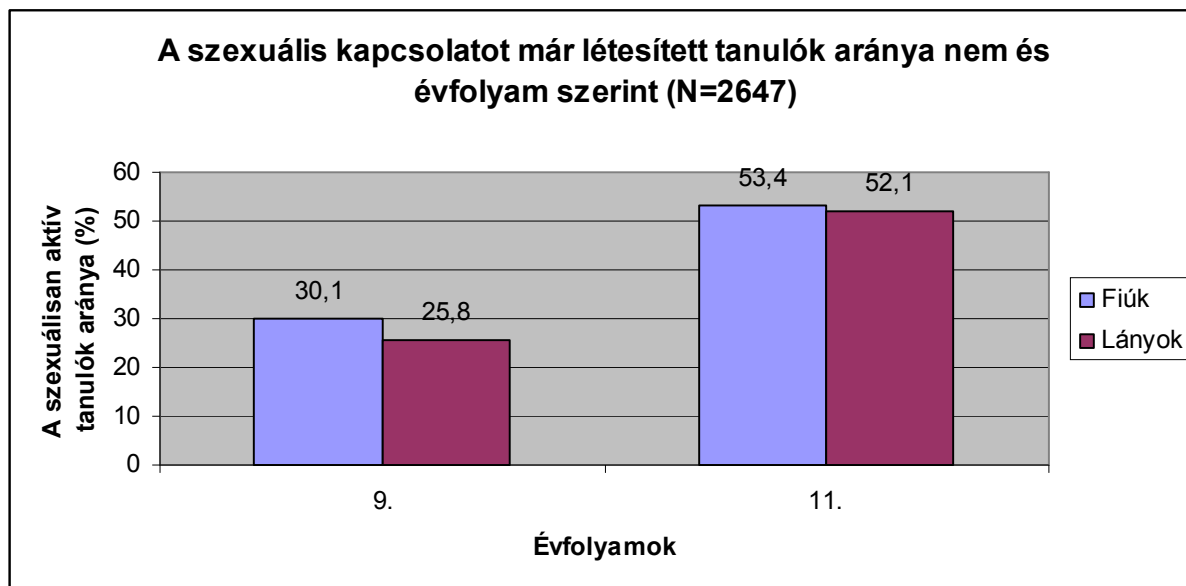
³ http://index.hu/belfold/2012/04/23/abortusztabletta_nincs_es_megis_van/2/#szoveg Utolsó letöltés dátuma: 2012. 09. 10.

⁴ http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_hosszu/h_wdsd001b.html, Utolsó letöltés dátuma: 2012. 10. 27.

kerüléshez szigorú feltételeknek kell megfelelni, hogy egy terhességmegszakítást a KSH is annak nevezzen).

A 2007-es HBSC⁵ - Várnai Dóra és Németh Ágnes - a szexuális magatartást vizsgáló kutatási jelentései alapján a 9.-es fiúk 30,1 százaléka, míg a lányok 25,8 százaléka vallotta, hogy aktív szexuálisan. Tehát a 14-15 évesek közel egyharmadát jelenti ez az adat. A 11.-esek körében ez a szám már magasabb, mind a két nemnél: a fiúk 53,4, míg a lányok 52,1 százaléka vallotta magát aktívnak szexuálisan. Tehát a 16-17 évesek közül már a fiatalok felét jelenti ez az adat. A szexuálisan aktív 9.-esek 49,7 százaléka, tehát körülbelül a fele 14 éves vagy annál fiatalabb volt a szexuális élet kezdetekor. A 11. osztályosok 18,6 százaléka vallotta, hogy 14 éves vagy annál fiatalabb volt a szexuális élet kezdetekor (1. ábra).

A kérdőívben a szexuális élet kezdetét a fiúval vagy lánnyal történő lefekvéssel, azaz aktussal pontosítják. A védekezést felmérő kérdések eredményei alapján a két korcsoportot összesítve 7,3 százalék nyilatkozta, hogy nem védekezett semmilyen módon. Számomra az is elgondolkodtató, hogy ez az adat vajon tökéletesen fed-e a valóságot, hiszen tudjuk, hogy kérdőívek kitöltésénél az alany próbál jobb színben feltűnni, mint amilyen a valóságban, a helyesnek vélt válasz megjelölésével (Shelley E. Taylor pozitív illúzió elmélete alapján).

1. ábra A 2007-es HBSC kutatás eredményei

A 2010-es HBSC⁶ – Költő András – a szexuális magatartást vizsgáló kutatási jelentése alapján a 9.-es fiúk 32,8%-a, míg a lányok 22,2%-a vallotta magát aktívnak szexuálisan. Ez azt jelenti, hogy a 14-15 éves fiatalok körülbelül egyharmada, 27,7%-a él szexuális életet. A 2007-es eredményekkel összehasonlítva ez az eredmény 2-3%-kal növekedett. A 11.-es

⁵ http://www.ogyei.hu/anyagok/HBSC_kutatasi_jelentes_2007.pdf Utolsó letöltés dátuma: 2012. 09. 10.

⁶ http://www.ogyei.hu/anyagok/HBSC_2010.pdf Utolsó letöltés dátuma: 2012. 12. 08.

fiatalok körében a fiúk 51,4%-a, míg a lányok 54,9%-a vallotta magát aktívnak szexuálisan. Ez azt jelenti, hogy a 16-17 éves fiatalok több mint fele, 53,1%-a már aktív szexualitás életet él. A 2007-es adatokhoz képest ennél a számnál sincs jelentős eltérés. A válaszadók közül a 9.-es fiatalok 57,1%-a vallotta azt, hogy 14 éves vagy annál fiatalabb volt a szexuális élet kezdetekor, míg ez a szám a 11.-esek körében csupán 20,8%. Itt a 9.-es fiatalok eredményénél már érzékelhető eltérés, mivel körülbelül 7%-kal megnőtt azoknak a száma, akik 14 évesek vagy annál fiatalabbak voltak az első szexuális aktusnál. A két korcsoportot összesítve a megkérdezettek 10,2%-a vallotta azt, hogy nem védekeztek semmilyen módon a legutóbbi aktusnál. Ez az adat a 2007-es év eredményeinél, amely 7,3% volt, közel 3%-kal több fiatalot jelent. A kutatásom szempontjából ezek az adatok azért jelentősek, mert megmutatják, hogy a mai fiatalok korábban kezdik meg a szexuális életet, tulajdonképpen a kamaszkor felénél, amikor még fizikailag sem teljesen érettek, valamint pszichésen sem. A két kutatás eredményeiben aggodalomra adó ok, hogy négy év elteltével több fiatal nem védekezett semmilyen módon, mint korábban. Ez arra utal, hogy nem kapták meg a megfelelő felkészítést a nemi élethez, az egészségük védelméhez.

2009-ben⁷ 1 130 gyermek született 16 év alatti anyától. Ugyanebben az évben a 19 év alatti fiatalok közül 5 337 lánynak volt terhességmegszakítása. Ebből a számból körülbelül 1 100 lánynak már a második nem kívánt terhesség megszakítását jelentette a beavatkozás. A 19-24 év közötti lányok közül 8 573-an döntöttek a magzatuk elhajtása mellett, az ő esetükben körülbelül 1 700 lánynak volt nem az első alkalom. Ezek az adatok azt is mutatják, hogy a fiatalok tudatos és felelősségteljes életvezetésre (amibe szervesen beletartozik a szexuális élet is) nem voltak kellőképpen felkészítve. Ezek a fiatalok a terhesség észlelése utáni időszakban vajon kikhez fordultak az „orvoslásért”?

2012 nyarán részt vettem egy műhelyfoglalkozáson a Patriarchátust Ellenkezők Társaságának (Patent) szervezésében, amelyen több szülő is jelen volt. A téma a szexuális felvilágosítás és az emberi jogok kapcsolata volt. Meglepő volt számomra, hogy a szülők nagyobb része azért jött el, mert az érdekelte, hogyan tudná ő felkészíteni a gyermekét ebben a témakörben is. Még meglepőbb volt, hogy bizonyos résztémákat kifejezetten elutasítottak. Az itt megélt és a mindennapokban hallott szülői gondolkodás alapján úgy tűnt számomra, hogy a szülők számára szükséges a szakemberek segítsége a nevelésben.

Könnyen felismerhető, hogy a szexualitás témáját bevinni az iskolába nem könnyű, ám kíváncsi feladat. Hány olyan tanulóval lehet tudomása egy osztályfőnöknek vagy

⁷ <http://www.ksh.hu/docs/files/748263.PDF> Utolsó letöltés dátuma: 2012. 12. 09.

iskolapszichológusnak, aki 18 éves kora előtt már átesett abortuszon? Ha csak ezt az egy szempontot figyeljük, akkor is láthatjuk, hogy a szexualitás nem pusztán nevelési kérdés. Néhány egyéb területet felsorolva: pszichológiai, biológiai, orvostudományi, kémiai, etikai, erkölcsi, vallási (pl.: keresztény, iszlám megközelítés), jogi (pl.: házasságkötés, erőszak), ruházati (pl.: divat, ruhák, fürdőruhák), üzleti (pl.: pornóipar, prostitúció, escort szolgáltatások), kultúrabeli (pl.: az adott népcsoport kultúrája általi helyes viselkedés). Ezek alapján kitűnik, a szexualitást egyszerűen képtelenség elkerülni, jelen van mindig, mindenhol.

2. A szexuális nevelésről

Eddig többnyire a szexuális felvilágosításról volt szó, de vajon elég lehet-e a felvilágosítás egy olyan témakörben, szerepkörben, amelyet az ember egy életen át él, visel? Szilágyi Vilmos szerint a szexuális élet nem pusztán a hálószoba falai közt zajlik, velünk van a hétköznapiakban, minden szituációban. Megnyilvánul a viselkedésben két ember közt, akár beszélgetés közben is (tehát minden általánosan szexnek gondolt tevékenységtől mentes környezetben). Szilágyi szerint, ha szexualitásról beszélünk, akkor szexuális egészségnevelésről kell beszélnünk. Az ember nevelésének részét kell alkotnia a nemi nevelésnek is, mivel legalább olyan fontos, mint bármelyik más része. (Szilágyi, 2006) A szexualitás egy olyan magatartásforma, amelyet direkt vagy indirekt nevelési módszerekkel ki lehet alakítani vagy formálni. Ezt a nevelést nem csak a hivatásos pedagógusok, nevelők, pedagógiai szférához tartozó személyek végezhetik, hanem a gyermekek szülei is. Illetve nemcsak hogy végezhetik, végezniük is ajánlott. A korábbiak alapján három területre oszthatjuk a gyermek nevelését szolgáló közegeket: a családra, a kortársakra és az iskolára (2.1., 2.2., 2.3. alfejezetek).

Az irodalom feldolgozásánál ezt a három területet tartottam szem előtt. Olyan irodalmakat kerestem, amelyek megválaszolhatják, hogy ez a három nevelési terep milyen hatást gyakorolhat egy gyermekre, azaz mennyire lehetne eredményes a szexuális nevelés ezeken a terepeken, miben és hogyan tudnának segíteni.

2. 1. A szexuális nevelés a családban

Amennyiben arra gondolunk, hogy a gyermek elsődleges szocializációs közege a családja (a szülők, a testvérek, a rokonság), ezzel azt is kijelentjük, hogy a család feladata és felelőssége lenne a gyermek (időrendben) elsődleges mindenirányú nevelése. Azonban a mai kor családjaiban (a többgenerációs és a nukleáris családon túli családnak nevezhető közösségek; a töredéksaládok, az egynemű szülős családok, a patchwork családok, az elvált szülős családok stb.) a stabil, céltudatos értékközvetítési folyamat, azaz a nevelés folyamán sajnos hiányosságokat élhet meg a gyermek. (Nagy és Trencsényi, 2012) *„A család többnyire nem racionális, azaz nem célra orientált egység, hanem életközösség, amely azonban a személyiségfejlődéshez alapvető jelentőségű és sok mindent máris eldöntő impulzusokat ad, pusztán létezése okán.”* (Schaffhauser, 2011, 169.o.) Összességében véve a család alapjaiban véve egy szeretetközösség, amelyet nem direkt módon megfogalmazott célok és/vagy érdekek tartanak össze. A családba beleszületett, – optimális esetben – vállalt és várt gyermeknek

világba való bevezetése ebben a szeretetteljes közegben kell, hogy történjen. Amennyiben ezt elfogadjuk, úgy azt is be kell látnunk, hogy a világi ismeretekbe, tehát a mindennapokhoz szükséges ismereteket, a magatartásformákat, a társadalmi normáknak megfelelő viselkedérepertoárt a család alakítja ki a gyermekben újszülött korától kezdve. (*Bábosik, 2004; Schaffhauser, 2011*) Ez alapján nyilvánvalóan kijelenthetjük, hogy a családi nevelés keretében kellene történnie a szexuális nevelésnek is. Gondoljunk csak arra, hogy a nemi szerepek elsajátításánál mennyit érhetnek azok az indirekt nevelési módszerek, amiket a szülők képviselnek egymással szemben. A szeretetteljes ölelés, a csókolózás, a másik megérintése, a férfi/nő kommunikálás a nő/férfi felé, az apa- és anyaszerep, mint minta/modell a gyermek számára, a valakihez való kötődés, a szeretet kultúrájának megismerése, megtapasztalása és megtanulása, a testvérkapcsolatok, mint a későbbi egyenrangú kapcsolatok első mintája stb. (*Kőrössi, 2004; Solymosi, 2004*). A szexuális nevelés szempontjából ebből az következik, hogy a nemi szerep, vagy a nemi szerepviselkedés elsajátítása nem egy általánosan értékekkel telinek mondható magatartásforma lesz, hanem az a modell/minta, amelyet a szülők egymással szemben vállalnak. Például ha egy gyermek családjában megszokott az erőszak – akár verbálisan nevelési célokkal is megmagyarázva, szinte alátámasztva – valószínűleg a későbbi saját családjánál is ezt a modellt fogja alkalmazni. Nem azért, mert „élvezetes” volt számára akárhányszor el kellett szenvednie, hanem mert egész egyszerűen nem tapasztalt, nem ismert meg (nem sajátított el) mást. Szükséges megjegyezni, hogy az utóbbi években több hírportál⁸ is foglalkozott azzal (statisztikai eredményekre hivatkozva), hogy a magyar családokban a gyermekek több mint fele a családon belüli erőszak áldozata, ezzel elérve, hogy a köztudatban is szerepeljen ez a téma. (*Alföldi, 2011*)

2. 2. A szexuális nevelés a kortársak körében

Egy gyermek életében az időrendi sorrendben az elsődleges szocializációs közeg a család és a rokonok. Másodlagos terep az iskola, harmadlagos pedig a kortársi kapcsolatok által kialakult színtér. (*Nagy és Trencsényi, 2012*). Mivel a kortársak (családbarát családok gyermekei, óvodatársak, osztálytársak) külön nem sorolhatóak be egyetlen közeg alá, ezért maradok a kortárscsoport megnevezésnél. Ezt a csoportot ebben az esetben most az iskola világának szocializációs közege elé helyezem, mivel meggyőződésem, hogy a gyermek már az iskolába

⁸ <http://www.prherald.hu/2012/09/a-csaladon-beluli-eroszak-szabalyozasa/>, utolsó letöltés: 2012.12.31.
http://index.hu/belfold/hirek/2012/06/13/szazezer_alairas_gyul_tossze_a_csaladon_beluli_eroszak_bunteteseert/, utolsó letöltés: 2012.12.31.

bekerülés előtt is bőven szerez olyan tapasztalatokat, amelyeket már nem a család, de még nem is az iskolai légkör eredményez. Napjainkban különösen nem elhanyagolható, hogy a gyermekek jelentős része lát különböző filmeket, meséket a televízióban, amelyeknek mind lehet nevelési hatásuk – és még nem hagyta el a családi közeget; nem közvetlenül a szülőktől, hanem a televízión, mint csatornán keresztül érkezik az inger.

Kortársak a barátok, az iskolatársak, a vallási közösségek tagjai, az ifjúsági közösségek tagjai, a sportbeli csapattársak, egyszerűen mindenki, akivel a gyermek az iskolán és a családon kívüli idejét tölti vagy töltheti. (*Trencsényi, 2006*) Hogy egy gyermekre milyen hatással lehetnek a kortársai nézetekben, viselkedésformákban, cselekedetekben, azt több kutatás (*Bábosik, 2004; Bábosik, 2011; Gábor és Kiss, 2007; Nagy, 2002*) is bizonyítja. A kortársak általi nevelőerő hatása gyakran akár jelentősebb is lehet, mint egy adott tekintélyi személynek (*Bábosik, 2004*). Nagy Ádám és Trencsényi László több alkalommal hivatkozik Somlai Péterre, valamint Csepeli Györgyre, akik a fiatalok szabadidős tevékenységi körét kutatták, és ugyanezt tapasztalták – bár ez már az ifjúságkutatásokhoz tartozik. (*Somlai, 1975 és Csepeli, 2006, idézi Nagy és Trencsényi, 2012*)

A kortárs csoportok nagyban eltérnek a család és az iskola által biztosított, kialakított közegtől a szabadon választhatóságban és a felek egyenrangúságában. A kortársak között nincsenek meg az előzetesen meghatározott hierarchiai szintek, nincsenek meg a függőségi szálak. Ők maguk választják meg az életkorral növekedve egyre fokozatosabban és tudatosabban, hogy kikkel szeretnék eltölteni az iskolai és a családi időn túl fennmaradó időt. Azonban az érettség folyamatával minél idősebb a gyermek, annál több időt fordít a kortársakra. (*Nagy és Trencsényi, 2012*)

A kortársi kapcsolatokra jellemző egyenrangúság és kölcsönös függőség (*Csepeli, 2006, idézi Nagy és Trencsényi, 2012*), továbbá az együttműködés elve alapján a fiatal egy új szempontot is megismer az életében. Leegyszerűsítve: felismeri azt a tényt, hogy nincs egyedül a maga életkorában, életszakaszában, a feladatai tekintetében, a sorsában. Nem kell egyedül megbirkóznia az iskolával, a családdal, a személyisége ki- és átalakulásával. Egy támogató légkört kap és egyben ad a kortársaitól és számukra, amelybe a személyes gondolatai, érzelmei, döntései mind elmondhatónak és együtt átélhetőnek mutatkoznak. Különösen a kamaszkorra jellemző „engem senki nem ért meg” érzést meg tudja valakivel beszélni, akiről elhiszi, hogy szintén úgy érez (*Espín, 2006*). A kortárs csoportok kapcsolatai két fontosabb fejlődési területet szolgálnak: egyrészt teret nyújtanak a szülői házban elsajátított magatartásformák kipróbálására, másrészt újabb magatartásformákat tud elsajátítani a gyermek, amelyek később, például a munka világában jelenthetnek segítséget.

(Kőrössi, 2004) A szexualitás témakörében a kortárs csoportok talán a legmeghatározóbb terület, de az ismeretek szempontjából mindenképpen. Nem egy olyan beszélgetést lehet hallani a buszokon, villamosokon, utcán, ahol fiatalok beszélgetnek egymással arról, hogy ki mit csinált a hétvégén – sokszor cenzúrázatlanul kitérve az erotikus tevékenységekre is. A 2007-es és a 2010-es HBSC kutatások eredményei is mind azt mutatják, hogy a tanulók jelentős része, a fele – saját bevallása szerint – 14 éves vagy annál fiatalabb volt az első szexuális közösülés, azaz fiúval/lánnyal történő lefekvés időpontjakor. Ebből következik, hogy vajon a partner hány éves volt és vajon kivel osztották/osztják meg az ehhez a témakörhöz tartozó élményeiket, tapasztalataikat a fiatalok? Továbbgondolva pedig: ki az, akihez segítségért, vagy tanácsért fordul(hat)nak, ha bármilyen felmerülő kérdésük van a szexualitáson belül?

A szexuálisan aktívvá válásnak több háttérben maradó motivációja is lehet. Az egyik ismert motiváló erő a másikkal való megfelelés, a másikkal való tartozás, a kötődés. A közösülésre igennel magatartást sokféleképpen elérhetik. Az érzelmi zsarolás, a személyiség testen kívüli értéktelenségnek sugallása, a használhatóság (testi szinten) és egyben használhatatlanság (érzelmi, értelmi szinten) éreztetése mind megkötő és egyben rávevő erők. „Ha szeretsz, megteszed nekem.” a másik jól ismert mondat. Nem egy olyan 15-16 éves ismerősöm van, akik ezek mögé a mondatok mögé bújva tesznek meg ilyen módon szexuális tevékenységeket. Ugyanakkor, amennyiben a kortárs csoporton belül is megjelennek olyan értékek, mint a párkapcsolatban a szerelem az elsődleges, a testiség másodlagos; a másik minden téren megvalósuló megbecsülése és tisztelete; a párkapcsolat, mint egy közös „építmény”, melyért mindkét fél felelős stb., akkor jó esély van arra, hogy a gyermek ilyen irányban fejlődik, alakítja ki az életvitelét. (Kiss, 2004)

2. 3. A szexuális nevelés és az iskola kapcsolata

A gyermek korai életének jelentős idejét az iskola falai közt tölti, amely többek között azt is maga után vonja, hogy az iskola (tehát a pedagógusok, a megjelenő értékek, felfogások, nézetek, az osztálytársak, a diáktársak hogyan viselkednek, milyen a viszonyulások a neveléshez, a diákokhoz stb.) valamilyen hatással van a gyermekekre. *„Az iskola ugyan elsősorban a tapasztalatrendszer átadására specializálódó szervezetként jelent meg, magában az iskolában sem csupán oktatás folyik, hanem nevelés – azaz beállítottságok, magatartásminták, értékek, szankciók átadása és átvétele.”* (Kozma, 1999, idézi Nagy és Trencsényi, 2012, 66.o.)

Tehát az iskola nevelési feladataihoz szorosan hozzátartozik a viselkedésrepertoár kialakítása, amely által felkészíti a gyermeket, a tanulót az életre. Ha a magatartásra gondolunk, mint a nevelés egyik lehetséges, ám a mindennapokban szükségszerűen elsajátított megnyilvánulási formájára, akkor rögtön nyilvánvalóvá válik, hogy nem mindegy, milyen az a magatartás, amit elsajátít a tanuló. A neveléstudomány egyik feladata, hogy meghatározza az adott nemzet, embercsoport saját kultúrája általi értékeket tartalmazó és tükröző viselkedés- és magatartásformákat. További feladata, hogy a pedagógiai területen dolgozó személyek ezeket az értékeket kialakítsák a neveltekben, valamint az ezen értékek mentén történő életvezetést is. (Bábosik, 2004) A viselkedésbeli megnyilvánulások tükrözik az egyének gondolkodását. Azonban a gondolkodásmód, és az által a viselkedés megváltoztatható-e a neveléssel? Bábosik István szerint egy gyermek a 10. életévéig fogadja be megkérdőjelezés nélkül a számára tekintélyi személyek tanácsát, nevelését – egyben kialakítva az első meggyőződéseit is. (Bábosik, 2004) Ez alapján az életkor alapján nyilvánvalóvá válik, hogy a gyermekek számára a nevelés legfontosabb értékeit a kamaszkor kezdete előtt meg kell kapniuk. Tehát javarészt a családtól. Szükséges megjegyezni, hogy a szülői nevelés teljessége vagy hiányossága is nyomatékosan hozzájárul a gyermek indirekt úton szerzett szexualitással kapcsolatos fogalmi képéhez, valamint viselkedéséhez.

Mivel az iskola feladatai közé tartozik a nevelés is, részt vállalva a család feladatai közül, egyértelműen beszélhetünk a szexuális nevelésről is. A Nemzeti Alaptantervnek már évek óta részét képezi az iskolák felé kötelezően elvárt egészségnevelés is. A 2013 őszétől érvénybe lépő Alaptanterv ír a családi életre felkészítésről, mint az iskolákban kötelezően megvalósítandó nevelési folyamatról. *„A felkészítés a családi életre segítséget nyújt a gyermekeknek és fiataloknak a felelős párkapcsolatok kialakításában, ismereteket közvetít a családi életükben felmerülő konfliktusok kezeléséről. Az iskolának foglalkoznia kell a*

szexuális kultúra kérdéseivel is.” (Magyar Közlöny, 2012/66., 10.o.)⁹ Az a tény, hogy már az Alaptantervben is szükségesnek érezték rögzíteni a szexuális nevelés fontosságát (el nem hanyagolhatóságát) arra utal, hogy egyre többen felismerik az elhanyagolásból következő eredményeket. (Nyilvánvalóan ekkor már nem szexuális felvilágosításról beszélünk, hiszen a nevelés folyamatának egyik része lenne.) Azonban mivel az Alaptanterv úgy fogalmaz, hogy az iskolának kell foglalkozni a szexualitás kérdésével, felmerül a kérdés, hogy az állam milyen támogatást nyújt ehhez? Hiszen a szexuális nevelés is vonz maga után többek között emberi erőforrásból (képzett szakemberek, továbbképzések, szakképesítések stb.) eredő pénzügyi terheket egy iskola számára. További jogos kérdés, hogy az oktatáson belüli ismeretközvetítés a szexualitással kapcsolatban miért legkorábban csak 13-14 éves korú diákok számára szól? Sőt, az Alaptantervben a párkapcsolatok dinamikájáról és a szexuális élet felelősségteljes és tudatos vezetéséről szóló részt miért a 9-12.-es diákok kapják? Mintha csak az 1970-es éveket élné újra az iskolai szexuális nevelés. Az ország akkori vezetői a családi életre nevelésben látták a „megoldást”. A *„népesség fogyása, a gyermekvállalási kedv csökkenése és a sok válás, családbomlás miatt”* (Szilágyi, 2003) ismerték el a szexuális nevelés szükségességét. (Szilágyi, 2003)¹⁰

Az előbbieken áttekintett három terület alapján felmerül a kérdés: az élet minden területére felkészítenek a szülőkkel együttélésben megvalósuló magatartás- és viselkedésszabályozás módjai? Amiben a szülői nevelés „hiányosságot” mutat, azt a kortárs csoportok vagy/és az iskola képesek pótolni? Lehetséges egy gyermek szakszerű szexuális nevelése? Ez alatt a következő részterületeket értem:

- emberi fejlődés (anatómia és fiziológia, a reprodukív folyamatok, nemi érés, testvázlat, testkép, szexuális identitás és beállítottság);
- kapcsolatok (a család, barátságok, szeretet, szerelem, randevúzás, házasság, szülővé válás);
- személyes készségek (értékek, döntéshozatal, kommunikáció, önérvényesítés, egyezkedés, segítségkérés);
- szexuális viselkedés (szexualitás az élet során, maszturbáció, együttes szexuális viselkedés, absztinencia, emberi szexuális reagálás, fantáziálás);
- szexuális zavarok;
- szexuális egészség (fogamzásgátlás, művi abortusz, nemi úton terjedő betegségek, visszaélése, reprodukív egészség, nemzőképesség);

⁹ <http://www.magyarkozlony.hu/pdf/13006>, Utolsó letöltés dátuma: 2012. 12. 09.

¹⁰ <http://epa.oszk.hu/00000/00035/00076/2003-11-mh-Szilagyi-Szexualis.html> Utolsó letöltés. 2012. 12. 09.

- társadalom és kultúra (szexualitás és társadalom, nemi szerepek, törvénykezés, vallás, különbségek, művészetek, média). (Szilágyi, 2006)

A három terület részletezését összefoglalva úgy tűnik, hogy a szexuális nevelés a család, a kortársak és az iskola közös feladata kellene, hogy legyen. Ezzel szemben a ma tapasztalatai azok, hogy egyik területen sem történik olyan mélységig menő felkészítés a szexuális életre, mint amennyire kívánatos és szükséges lenne. Ugyanakkor a lehetőség arra, hogy a három terület összehangolásával milyen eredményeket lehetne elérni, megjelenik. Minél több helyről kap a fiatal ismereteket, attitűdöket a szexualitásról, annál komplexebb rálátásra és képe lesz, amelyből végül kialakulnak a saját attitűdjei. Annak érdekében, hogy ezek az ismeretek és attitűdök konstruktívak legyenek, szükséges lenne a szülőket és a pedagógusokat is felkészíteni a közvetítésre. A kortárshatás abban nyilvánulna meg, hogy a fiatalok kicserélik a saját ismereteiket, attitűdjeiket, amiket tudnak, tapasztalnak, ez által is hatást gyakorolva egymásra.

A szexualitás témájában felmerült néhány olyan kutatási probléma, amelyet előre nem láthattam. Például, hogy két teljesen különböző fogalomról beszélünk szexuális nevelés és szexuális felvilágosítás alatt. Ezzel kapcsolatban elgondolkodtató, hogy még a szakirodalom sem egységes, hogy mikor melyik kifejezést használja. A köztudatban a felvilágosítás terjedt el, míg egyes kutatók azon a véleményen vannak, hogy a szexuális nevelésnek csupán egy részét képezi a felvilágosítás (pl.: Semsey Gábor). Megint mások úgy vélik, hogy a felvilágosítás elhanyagolható, szinte már felesleges, hiszen a szexuális nevelés a teljes értékű, amely teljesíti a felvilágosítás eredeti célját is. A dolgozatban mind a két fogalomnak a részterületeit ismertetem, azonban a felvilágosítást helyeztem a központba.

2. 4. A kutatási kérdéseim

A szakirodalom olvasása közben felmerült kutatási kérdéseim az alábbiak voltak:

- Mit jelent a szexualitás?
- Mit tartalmaz a szexuális felvilágosítás, miért fontos és mi a célja?
- Mi a különbség a szexuális felvilágosítás és a szexuális nevelés között?
- Kinek vagy kiknek lenne a feladata a szexuális felvilágosítás?
- Milyen módszerek alkalmazhatók a felvilágosításhoz?
- Mit jelent az eredményes szexuális felvilágosítás?
- Milyen szerepe lehetne az államnak, az iskolának és a pedagógusnak a szexuális életre felkészítésben?

2. 5. Szexedukáció

A témával érdemben történő foglalkozáshoz először szükséges áttekinteni a szexualitáshoz tartozó alapfogalmakat, illetve alkotóelemeit. (1. melléklet)

Szex. Edukáció. Ha a két szót kellene definiálnunk, azt gondolhatnánk elsőre, hogy mind a kettőt másodpercek alatt tudnánk. Kezdjük a szexualitás szóval.

A WHO (Egészségügyi Világszervezet) hivatalos szexualitás meghatározása a következő: *„A szexualitás az egész emberi lét központi aspektusa, s magában foglalja a nemet, a nemi identitást és szerepeket, a szexuális orientációt, az erotikát, gyönyört, intimitást és a reprodukciót. A nemiség kifejeződik gondolatokban, fantáziákban, vágyakban, hiedelmekben, attitűdökben, értékekben, viselkedésekben, szokásokban, szerepekben és kapcsolatokban. Bár a szexualitás mindezeket magában foglalja, nem mindig nyilvánul meg mindegyik. A szexualitást befolyásolja a biológiai, pszichológiai, szociális, gazdasági, politikai, etikai, jogi, történelmi, vallási és szellemi tényezők interakciója.”*¹¹

Ugyanennek a fogalomnak a definíciója Szilágyi Vilmos által: *„a szexualitás (magyarul: nemiség) az emberi faj kétneműségéből - vagyis hímnemű és nőnemű egyedeiből - adódó, alapvető sajátossága, amely a faj fenntartásához szükséges, reproduktív viselkedéstől függetlenné vált erotikus, továbbá a két nem viszonyának alakulását kifejező nemi szerepviselkedést és mindezek pszichikus vonatkozásait is tartalmazza.”*¹²

Mindkét szexualitás meghatározásból kitűnik, hogy aki a szexualitás vagy nemiség szót használja, tulajdonképpen egy gyűjtőfogalmat használ. Ezt azért is fontos megállapítani, mivel a hétköznapiakban a szexualitás szó sokszor félreértelmezett, félremagyarázott, leegyszerűsített kizárólag az aktusra, vagy az azt megelőző, ám ráutaló magatartásformákra.

Érdekes, hogy a WHO meghatározása általánosabb, átfogóbb, az élet minden területére kiterjedően vizsgálja a szexualitást, konkrét nemet, kort, tevékenységet nem fogalmaz meg. Az élet központjaként definiálja, amely önmagában is elárulja, hogy kikerülhetetlen. Ezzel szemben Szilágyi definíciója a szexualitást a kétneműségből, amely az ember fejlődése során kialakult és adott körülményeket teremtett, és a reprodukcióra való képességből, azaz az erotika elsődleges funkciójából eredezteti. Az ő meghatározása egy szűkebb körben érvényes, nem annyira kiterjedt és minden embert lefedni próbáló meghatározás, mint az Egészségügyi Világszervezeté. A dolgozatban a WHO meghatározását használom.

¹¹ <http://www.szexualpszichologia.hu> Utolsó letöltés: 2012. 09. 10.

¹² <http://www.szexualpszichologia.hu> Utolsó letöltés: 2012. 09. 10.

Az edukáció, azaz nevelés fogalma a Pedagógiai Lexikon szerint: „a nevelés az emberi erőforrásokat termelő folyamatok egyike. Az ember biológiai életképességének antropológiai adottságainak, szociális életképességének, általános és speciális képességeinek, életvezetési és önfejlesztő (önművelő, önnevelő) képességeinek termelésében és újratermelésében a nevelés – célirányossága, rendszeressége, szakszerűsége, szervezettsége és intenzitási foka alapján – kitüntetett helyet foglal el. Rövid megfogalmazásban: a nevelés a társadalmilag releváns egyéni képességek intenzív fejlesztése. [...] A nevelés tehát a társadalmi érdekeket tudatosan szolgáló társadalmi reprodukció szükségleteinek alárendelt tevékenység. [...]” (Gáspár, 1997, 582-583.o.)

A két fogalom átgondolásának eredményeképpen jutottam arra, hogy ez az összetett és újonnan létrehozott szó, azaz a szexedukáció számomra a legtökéletesebb fogalom ahhoz, amiről a dolgozatom szól. Mivel a szexualitásra megtanítást elengedhetetlennek gondolom és mindehhez a nevelést tartom az optimális útnak, ezért választottam az edukáció szót a szex szó mellé. A saját szexedukáció fogalom meghatározásom: az a konstruktív értékekkel teli, céltudatos folyamat, amely képes a felelősségteljes és tudatos életvezetés igényének kialakítására a szexualitás témaköreiben és annak megvalósításának mikéntjét megtanítani a fiatalok számára.

A fenti definíciók és értelmezések alapján úgy körvonalazódik, hogy a szexualitásra nevelés nem merülhet ki néhány előadásban és beszélgetésben – azaz az általánosságban felvilágosításnak nevezett tevékenységben –, hanem egy folyamatnak a részét kell alkotnia, létrehozva általa a szexedukációt.

3. A szexuális felvilágosítás

A korábban fejtegetett fogalmak és meghatározások alapján körvonalazódik, mit is jelent a szexuális felvilágosítás. Sajnos nem találtam egyetlen olyan szakirodalmat, de még internetes portált sem, ahol magát a szexuális felvilágosítást megfogalmazta volna valaki. Érdekes, hogy még a Pedagógiai Lexikon sem említi meg sem a felvilágosítást, sem a szexuális felvilágosítást, sem a nemi vagy szexuális nevelést.

Amennyiben a WHO meghatározását vesszük alapul, a felvilágosítás elemei a következők lennének: a nemi identitás és a nemi szerep, a szexuális orientáció és ezeknek a hétköznapi viselkedésben történő megjelenése, továbbá a szerelmi kapcsolatok, az erotika, az erkölcs, az egészségvédelem.

Ha a szexuális felvilágosítás célját kellene megfogalmaznom, elsőként említeném a szexuális életre való felkészítést. Amennyiben kiszélesítjük a felvilágosítást a szexualitás fogalmára visszavezetve vagy azonosítva a nevelés feladataként, messzebb menő célok is megfogalmazódnak. A felvilágosítás olyan értelemben felkészítés, amennyiben segít megtanulni, meglátni a lehetséges veszélyeket, nem kívánt következményeket: testi vagy lelki károsodások elkerülését például.

A szexuális felvilágosítás tartalmához a fenti elemeken túl mindenképpen szükséges hozzátenni a szexuális magatartásformákat is. Elképzelhető, hogyha az iskolában tanítanak, nevelnék a tanulókat az erőszakmentes – nem pusztán – szexuális magatartásformákra, visszaesne a szemérem elleni erőszak vagy akár a családon belül megnyilvánuló erőszak is.

A mai magyarországi gyakorlat több módszert is alkalmaz a szexuális felvilágosítás elvégzésére. A leggyakoribb, amikor az iskola saját biológia tanára kapja meg és végzi el ezt a feladatot. Ennél azonban szükséges kiemelni, hogy általában az anatómiai ismeretek közvetítésével, esetleg néhány az aktuális kapcsolatos kérdésben kimerül a felvilágosítás. Tehát egy szó sem esett a nemi identitásról, a szexuális orientációkról, nemi szerepekről, a párkapcsolatról, a házasságról, a védekezésről stb..

Az intézmények számára azonban további lehetőségek is rendelkezésükre állnak. Több szervezet, egyesület és alapítvány kínál szexuális felvilágosítást, akiket mind meg tudnak hívni egy-egy előadásra. Ezeken túl pedig védőnőket vagy orvostanhallgatókat (esetenként szülész-nőgyógyász orvosokat) is felkérnek a lebonyolításra. Ilyenkor általában az előadások formájában történik az ismeretközvetítés. Amennyiben semmilyen információval nem rendelkezik egy intézmény vezetősége a lehetőségekről, és külsős szakemberekre bízna ezt a feladatot, elég, ha beírja a Google keresőjébe a Szexuális felvilágosítás szavakat, és máris a

találatok közt találja a szexualisfelvilagositas.lap.hu¹³ oldalt, amelyről több szervezet honlapja is elérhető.

A témával foglalkozó fontosabb szervezetek, mint például az A-HA (a magyarországi szülészek és nőgyógyászok szervezete) programokat is kínál, így lehetővé téve az iskoláknak, hogy az iskolán belüli pedagógusok végezzék a felvilágosítást. Az A-HA! nem más, mint az Országos Szexuális és Mentálhigiénés Felvilágosító Program¹⁴ rövidítése.

Nem csak előadásként lehet a szexuális felvilágosítást végezni, hiszen leforgattak nem is egy oktató filmet a felvilágosítás céljából. Léteznek különböző felvilágosító videók és kiadványok. Több olyan könyv van jelen a piacon, amelyeket vagy konkrétan iskolai keretek közt történő felvilágosítás céljából írtak, vagy szülőknek és pedagógusoknak szánták ugyanezen célból. (például az 4. fejezetben olvashatók)

A középiskolásként átélt iskolai szexuális felvilágosítás az alábbiakat tartalmazta: az utódnemzés folyamata, a férfi és női nemi szervek (a férfival kapcsolatban kizárólag a hímvessző, a herék és a prosztata; a nőivel kapcsolatban átfogó fogalomként a szeméremtest, valamint a méh és a petevezetékek említése). A felsőbb évfolyamon már a női mell rendszeres vizsgálatáról is hallottunk pár szót. A felvilágosítás legnagyobb része azonban egy oktató jellegűnek szánt filmmel telt el, amelyben két fiatal egymásra talál, majd néhány képkocka múlva szülőkké válnak. Fiatalon, gyerekként, az elképzelt jövőjüket átírva, felelőtlen szexuális aktus létesítése által. Néhány szó esett a nemi úton terjedő betegségekről is, de szinte semmire nem emlékszem ezekből. Amiről viszont utólag is azt gondolom, hogy aránytalanul sok szó esett, az a lányoknak szánt információhalmaz az egészségügyi betétek és tamponok helyes használatával volt kapcsolatos. Bár ha azt feltételezzük, hogy nem minden családban magyarázza el anyuka, hogy mit kell csinálni, amikor havonta menstruál a lánya, akkor helyén valónak vélem.

Jogosan vetődik fel a kérdés, hogyha a fiúknak kötelező jelleggel végig kell hallgatni a női menstruációt, a lányok (és egyben a fiúk is) miért nem hallgatják végig a magömlésről szóló előadást? Hiszen legalább ugyanolyan fontos. Ezek alapján úgy tűnhet, hogy a lányok számára fontosabb a szexuális felvilágosítás, míg a fiúk számára kevésbé az.

¹³ http://szexualisfelvilagositas.lap.hu/szervezetek_felvilagosito_programok/25544543 Utolsó letöltés: 2012. 09. 28.

¹⁴ http://www.ahaprogram.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=35&Itemid=2 Utolsó letöltés 2012. 09. 28.

4. A kutatás

A kutatáshoz a deduktív stratégiát választottam, mint fő stratégiai irányt, azaz nem tapasztalati úton szereztem a később elemzett anyagokat. (Szabolcs, 1996) Azért választottam a deduktív irányt, mivel úgy gondoltam, hogy egy empirikus kutatást szükséges, hogy megelőzzön egy elemző kutatás, amely során elemzem a főbb fogalmakat, a fellelhető eddigi kutatási eredményeket, a segédanyagokat, irodalmakat. Ezt követően vonnék be majd a későbbiekben olyan eredményeket, amelyeket már fiataloktól gyűjtöttem be. Ezért ez a kutatás a megalapozó kutatási részét adja egy nagyobb kutatásnak. A kutatási célom az volt, hogy választ találjak a korábbi kérdésekre (2. 4. alfejezet), valamint hogy a kutatás végére lássam, hogyan lehetne eredményes a szexuális felvilágosítás. Az eredményesség alatt a tudatos és felelősségteljes szexuális viselkedés kialakítását értem (az ismeretek és attitűdök közvetítésével), amely hozzásegít a testi és lelki egészség védelméhez.

Kiindulásként két interjút vettem fel a témában jártas szakemberekkel (4. 1. alfejezet), majd a felvett válaszok kiértékelése folyamán megfogalmaztam olyan szempontokat, amelyek segítenek feldolgozni a későbbiekben a szexuális felvilágosító irodalmakat (4. 2. alfejezet). Két további módszert alkalmaztam, a dokumentumelemzést és a tartalomelemzést.

Az irodalmak feldolgozásához a dokumentumelemzési módszert választottam, mivel az általam kiválasztott könyvek dokumentumoknak tekinthetők egy pedagógiai kutatásban. (M. Nádasi, 1996/a) A könyvek elemzésétől olyan eredményeket várok, amelyek segíthetnek az eredményes felvilágosítás megalkotásában. Megadják a kiindulópontot a megközelítéshez, a résztémákhoz, a megvalósításhoz, a módszerekhez, az eszközökhöz stb.. Később a tartalomelemzés módszerét is alkalmaztam, néhány előre meghatározott szempont alapján, hasonló okokból. (M. Nádasi, 1996/b) Arra voltam kíváncsi, hogy a szerzők könyvei milyen olyan üzeneteket hordoznak, amelyek nem tudatosan, de befolyásolhatják a fiatalokat. Mit írt a szerző és valójában mit jelent, amit írt – ez az alapgondolat vezérelt.

A dokumentumelemzési szempontok a következők voltak: a cím és a borító, képek/ábrák, cél-olvasóközönség (kinek írták a könyvet), melyik korosztálynak szól, szakkifejezések (azok magyarázata), a téma résztémái, ki végezze a felvilágosítást, a másságról hogyan ír, a megelőzésről hogyan ír, a családalapításról hogyan ír. (4. 2. alfejezet) A kutatás folyamán megfogalmazott hipotéziseim leginkább a felvilágosító irodalmak elemzéséhez kapcsolódnak. Minden szempontnál megfogalmaztam, hogy mire számítok, mit feltételezek.

- Címek és borítók: a szexuális felvilágosító könyvek borítója és címe provokatív (tartalmazza a szex szót), figyelemfelkeltő, színes és változatos ábrázolással rendelkező.
- Képek és ábrák: rajzolt vagy animált képek, amelyek kevésbé élethűek („mutat is valamit, meg nem is” pl.: a nemi szervekről).
- Cél-olvasóközönség: azok a fiatalok, akik tájékozódásra vágnak szexről (nem a szüleiktől), valamint az, hogy a szerzők kiemelik, hogy a szülő mindenképpen olvassa el a könyvet, mielőtt átadja a gyermeknek – a későbbi konfliktusok, értékrendbeli különbségek elkerülésére.
- Ajánlott korosztály: a kamaszkor (kb. 12 év).
- Szakkifejezések: a hétköznapiakban használt megnevezések mellett (nem helyett) ismertetik a szerzők a szakszavakat is. De a szakkifejezések ritkábban fordulnak elő, inkább a hétköznapi megnevezéseket használják.
- Résztémák: a szexualitás (3. fejezet) összes eleméről szólnak, továbbá a mindennapokhoz is szorosan hozzákapscsolják az új ismereteket, amiket a kamaszkor menetét, a hormonális működést, a test felépítését, a párkapcsolatot, a közösülés folyamatát, a terhesség és a nemi betegségek megelőzését jelentik.
- Ki végezze a felvilágosítást: a szerzők kizárólag a saját könyvük elolvasásával gondolják megvalósítani, vagy a könyv és a szülők együttes munkájaként.
- A másságról: megemlíti a szerzők, mint szexuális beállítottság, de nem fektetnek rá akkora hangsúlyt, mint a heteroszexuális kapcsolatok elemeire.
- A megelőzésről: a könyvek széles skálán mutatják be, hogy milyen védekezési lehetőségek vannak (milyen fertőzések, betegségek és a nem kívánt terhesség ellen), és hogy melyik eszköz mire alkalmazható, milyen megbízhatósággal.
- A családalapításról: a szerzők a felelősség és tudatosság szavak köré építik a témát.

A tartalomelemzési szempontoknál az egyik szempontként kulcsszavak gyakoriságát vizsgáltam. A kiválasztott kulcsszavak: óvszer, fogamzásgátlás, felelősség, szeretet, szerelem, párkapcsolat, tisztelet, közösülés, szex, aktus, együttlét, szeretkezés, erőszak, házasság, orvos, nemi betegség. Olyan szempontok alapján is vizsgáltam a könyveket, mint: hogyan ír a közösülésről, milyen szavakat kapcsol hozzá; milyen szavakat használ az első együttlétnél; kit ajánl tanács- vagy segítségkérésre. (4. 3. alfejezet)

4. 1. Elővizsgálat – interjú a téma szakértőivel

Fontosnak gondoltam a dokumentumelemzésen és tartalomelemzésen túl egy másik módszert is alkalmazni, amelynek segítségével kapok választ kutatásom kérdéseire. Az interjú módszerét választottam, azon belül is a szóbeli strukturált interjút. Ezt a módszert találtam alkalmasnak arra, hogy két a személytől a kutatáshoz olyan információkat kaphassak, amelyeket a későbbiekben össze tudok hasonlítani. Ezt magyarázza a strukturált rész, mivel az előre megfogalmazott és meghatározott kérdésektől nem térünk el. (M. Nádasi, 1996/c)

A kutatásomhoz felhasznált interjúk alanyai dr. Szilágyi Vilmos szexuálpszichológus, Magyarország első főhivatású¹⁵ szexuálpszichológusa, valamint Semsey Gábor, a Semmelweis Egyetem Mentálhigiénés Intézeténél egyetemi tanársegéd, az ELTE PPK doktorandusza, akinek a doktori kutatási témája a szexuális nevelés gyakorlata a magyarországi gimnáziumokban.

Az alanyok kiválasztásában és a kapcsolatfelvételben nagy segítségemre volt az ELTE PPK több oktatója is. Szilágyi Vilmossal a témavezetőm által javasolt, a korábban már említett nyári műhelybeszélgetésen találkoztam – nem is számítva ilyen gyümölcsöző véletlenre. Kaptam az alkalmon, és megérdeklődtem az elérhetőségét, valamint, hogy számíthatok-e segítségre a továbbiakban. Szilágyi segítőkészségéről biztosított, a későbbiekben pedig ténylegesen sikerült az interjú felvétele. Semsey Gábort az egyik egyetemi oktató javasolta, mivel tisztában volt vele, hogy Gábor a kar doktori hallgatója. A témánk hasonlósága és közös alapjai miatt tökéletes alannak mutatkozott. Szerencsére az elérhetőségét is megkaptam, és szintén nagyfokú segítőkészséget tapasztaltam. Az interjú felvétele vele is sikerült.

Az interjúnál mindkét alannak ugyanazokat a kérdéseket tettem fel, hogy szembetűnőbben látszódjanak a különbségek. Sajnos kezdő kutatóként elkövettem azt a hibát, hogy a kérdéseket Szilágyi Vilmosnak előre elküldtem e-mailben, így az interjú helyzetében már végiggondolt válaszokat kaptam. Ezzel szemben Gábor – vele vettem fel először a beszélgetést – akkor hallotta először a kérdéseimet, amikor egymással szemben ültünk. A nem egyforma módon történt interjúfelvételtől adódó hibám a későbbiekben is kitűnik, valamint részben kihat a válaszokra, az eredményekre is.

A kérdéseket (2. és 3. melléklet) én fogalmaztam meg, aszerint, hogy az olvasott irodalmak alapján milyen olyan fontos kérdések lehetnek, amelyek meghatározhatják a

¹⁵ <http://www.szexualpszichologia.hu/> Utolsó letöltés: 2012. 10. 04.

közoktatásban véghez menő szexuális nevelést. Az interjúkérdésekre kapott válaszokat (4. és 5. melléklet) három főbb szempont alapján elemzem:

- 1) a két alany felfogása és elképzelése a szexuális életre nevelésről;
- 2) a szexualitás, ezzel együtt a szexuális nevelés területei;
- 3) a közoktatás és az állam szerepe (esetleges feladata, kötelessége?) a szexuális nevelésben

4. 1. 1. A szexuális életre nevelésről

Az interjú kezdetén megkértem az alanyokat, hogy határozzák meg a szexualitást. Azzal együtt, hogy bizonyára mind a két szakember ismeri a WHO által közzétett definíciót, egyikük sem válaszolta azt, és még csak nem is utaltak rá. Ami a válaszaikban megegyezik, hogy mind a ketten több területre bontják a fogalmat: megemlítik, hogy van tevékenységi, valamint viselkedési területe is. Ezen túl a fajfenntartást, mint a szexualitás elsődleges funkcióját azonosítják. Szilágyi válaszában három külön területre bontja a fogalmat: a fajfenntartásra, az örömszerzésre (ezekre használja az erotikus viselkedést) és a nemi szerepviselkedésre. Szilágyi szerint a szexualitás a hétköznapiak minden percében velünk van, míg Semsey kritériumok alapján határozná meg, hogy mi mitől válik már szexualitássá. Számomra nagyon érdekes volt, hogy mind a két szakember már a szexualitás fogalmának meghatározásánál kitért olyan területekre, amelyek magyarázzák a szexualitás hatáskörét. Mintegy a valósághoz kapcsolva, a mindennapokra reflektálva. Mindkét alany válaszaiból tagadhatatlanul kiderül, hogy a szexuális nevelés elhanyagolhatatlan, nem egy elmaradható nevelési terület a gyermek életében. Ennek ellenére mindketten mondják, hogy a nevelés ebben a témában kifejezetten hiányos. Mindkét alany szerint az ideális környezet a család lenne, ebben a közegben lenne a legjobb és legeredményesebb megkapni azokat az ismereteket, viszonyulásokat, amelyekből aztán kialakulnak az attitűdök a szexualitás témájában. Ezen a területen halvány eltéréssel, de végülis ugyanúgy gondolkodnak a megkérdezett alanyok. Szilágyi szerint mivel a család nem képes a szexuális nevelésre, és semmiképpen nem elmaradható, az iskolának és a pedagógusoknak a feladata lenne a nevelés ezen a területen (is). Szükséges megjegyezni, hogy a szülők azért nem tudják szexuálisan nevelni a gyermekeiket – külön kiemel néhány ellenpéldát is –, mert őket sem tanították meg rá. Szilágyi egy globális szexuális nevelésről beszél, amelyet a szülőknek, pedagógusoknak, gyermekeknek mind szükséges lenne megkapni. Egy olyan (egyelőre úgy tűnik, utópisztikus) világról beszél, amelyben mivel a szülőket korábban felkészítették a szexuális nevelésre, nem

létezik olyan gyermek, aki ne részesülne benne. Semsey szerint is a család feladata lenne optimális esetben a szexuális nevelés. Ő a család mellett megemlíti a kortárshatást is, valamint a média nevelési hatását. Mivel az interjú alapjaiban véve az iskola feladatvállalásáról szólt, ezért szűkebben értelmezve az iskolában megvalósítható lehetőségekről is beszélt. Számomra lenyűgöző volt, hogy egy pedagógus végzettségű kutató (Semsey) milyen széles skálán tudja elképzelni a szexuális nevelés és a közoktatás kapcsolatát. Az iskolába járó fiatalok azok, akiknek még legalább lehetőségük adódhat arra, hogy részesüljenek valamelyest szexuális nevelésben (vagy szexuális felvilágosításban). Szükséges belegondolni, hogy a fiatalok számára mit jelenthet a szexualitás: *„amiben egyértelműen valamilyen szexuális izgalom megjelenik. Mondjuk, ezeket a tevékenységeket sorolják ide.”* (Semsey), *„csak az erotikát jelenti, ami az ágyban történik”* (Szilágyi). Mindkét alany véleménye megegyezik abban, hogy már a csecsemőkortól kezdődően meghatározó attitűdöket alakíthatunk ki a gyermekben. Fontosnak tartják, hogy a szexualitáson belül is, mint a nevelésben általában, viszonyulásokat alakít ki a nevelő a neveltben, ezért is jó, ha minél korábban megkezdődik a nevelés. Elhangzott az a kérdésem is, hogy a szexuális felvilágosítás vagy szexuális nevelés lenne a hatékonyabb. Mindkét szerző – ha a kettő közül kell választani – a szexuális nevelést választja. Szilágyi szerint a szexuális nevelés az egyetlen és komplex mód arra, hogy a fiatalok tudása, viselkedéskultúrája teljes legyen a szexualitás témájában. *„(...) ki kell alakítani a készségeket is, viselkedési készségeket, amikkel a helyes ismereteket tudják alkalmazni a gyakorlatban is. És szükség van olyan állandó segítő lehetőségekre, hogyha valami problémája van a fiatalnak ezzel kapcsolatban, akkor tudjon hova fordulni. És kapja meg a megfelelő támogatást, felvilágosítást és egyéb segítséget.”* (Szilágyi) Semsey szerint pedig a szexuális felvilágosítás nem kiragadható a szexuális nevelésből – mivel szükséges a fiatalok számára az ismeretek tényszerű közvetítése is. Többek között azt a célt is szolgálva, hogy a korábbiakban megszerzett esetleges tévhitekre fény derüljön. *„Mindenképpen fontos, hogy nem vagy-vagy, hanem is. Annak, hogy csak szexuális felvilágosítás legyen, túl sok értelmét nem látom, persze több a semminél.”* (Semsey)

4. 1. 2. A szexualitás területei

Szilágyi saját felosztásában a szexualitáshoz három fontosabb résztéma tartozik: 1) az örömszerző viselkedés; 2) a fajfenntartó viselkedés (a gyermeknemzés) és 3) a nemi szerepviselkedés. Utóbbira helyezi a legnagyobb hangsúlyt, *„mert amikor egy férfi és egy nő így beszélget egymás közt, akkor is ott van. Jelen van a nemiség. Mert maga úgy viselkedik,*

mint egy nő, én meg úgy mint egy férfi. És ez nem egészen ugyanaz. Vannak bizonyos eltérések, hol kisebb, hol nagyobb eltérések, de vannak. És ezt is meg kell tanulni. Hogy mi a helyes nemi szerepviselkedés.” – vélekedik Szilágyi. Szerinte az életben nincs olyan terület, amely nélkülözne a szexualitást. Ezen túl megemlíti, hogy már kidolgozta Nemiségtan című könyvében a szexuális neveléshez szükséges résztémákat és ismereteket, amelyet tankönyvként ajánl. Semsey válaszában több résztema is előkerül: a szexuális tevékenység (ezen belül „a technikai ismeretek” – ahogy ő nevezi), a biológiai ismeretek (pl.: az anatómia és a hormonális működés), a terhesség (előtti, alatti, utáni időszak jellemzői; a fogamzásgátlás), a párkapcsolat (az érzelmi vonatkozások, a kommunikáció), a férfi és női szerep, a család (tervezése, alapítása, felépítése, fenntartása). Az aktuális kutatásának kérdőíve alapján kilenc nagy területet említ: 1) nők és férfiak, 2) szerelem, párkapcsolat, 3) kommunikáció, 4) a szexuális élet, 5) egészségi ismeretek, 6) lélektani ismeretek, 7) problémák a szex körül, 8) szex és társadalom és 9) családi élet. Tulajdonképpen olyan területeket sorol fel, amelyekkel mindenképpen találkozódik egy gimnazista korú fiatal – ha csak beszédtemaként is. Ezek alapján is kitűnik, hogy a szexualitás mindenre hatással van.

4. 1. 3. A közoktatás és az állam szerepe

Az interjúban érintettük a pedagógusok felelősségét is. Korábban már írtam az iskolában megvalósuló szexuális nevelésről, ahol megemlítettem, hogy milyen feladatokat vállal és vállalhatna az iskola, valamint konkrétan a pedagógus. Mindkét alany egyetért abban, hogy a pedagógus felelőssége korántsem elhanyagolható a szexuális nevelés tekintetében sem. Szilágyi álláspontja alapján a pedagógusok csak akkor tudják megfelelően végezni a nevelésnek ezt a területét, ha maguk is kapnak erre egy felkészítést. Tehát a pedagógusképzésbe vezetné be, mint kötelező tanegység, amelyből vizsgázni is szükséges lenne ahhoz, hogy valaki tanári diplomát kaphasson. De ehhez az állami irányítás segítségére is szükség lenne, pl.: támogatják a felsőoktatásban ezt a típusú képzést, előírják, mint alaptantárgy a szexualitással kapcsolatos ismeretek és attitűdök tantárgyát stb.. Semsey szerint két területen lehet a pedagógusnak felelőssége a témát tekintve. Az első terület az iskola vagy iskolák vezetősége által megfogalmazott célkitűzések betartásában és véghez vitelében van. A pedagóguson múlik, hogy amit vállalt az iskola, azt segítsen véghezvinni legjobb tudása szerint – ebben rejlik a személyes felelőssége. A másik terület a pedagógus saját életvezetése, kisugárzása, személyisége. Ennél a területnél Semsey szerint a pedagógusnak – noha saját magának is jót tesz vele – felelőssége lenne saját magát rendben tartani. Saját magán túl pedig

a kapcsolatait, a párkapcsolatát, családját is. Ez utóbbi azért is hangsúlyos, nem csak a szexuális nevelés, hanem az iskolai munka egészének tekintetében is, mert amennyiben a pedagógus élete „rendben van”, ő maga kiegyensúlyozott, boldog, a nem tudatos nevelő hatású megnyilvánulásai mind a konstruktív életvezetés irányába tereli a tanulókat.

Következő kérdésem a biztonságos szex ismertetésére (és annak igényének kialakítására) irányult. Mindkét alany szerint a kérdés válasza és megoldása a közoktatáson keresztül elérhető. Szilágyi szerint azon túl, hogy be kellene vezetni a Nemiségtan című tantárgy oktatását – amelyen belül minden a szexualitással kapcsolatos szükséges ismeretet és attitűdöt elsajátítanak a tanulók –, még a médiának is erős szerepe van. Például hogy milyen előnyei és hátrányai vannak annak, ha valaki a biztonságos vagy a nem biztonságos szex „művelője”, annak lehetnek hatásai a fiatalokra. Semsey véleménye is megegyezik annyiban, hogy ő is egy átfogó és komplex nevelési program keretein belül képzelel el a szexuális nevelést. Hozzáteszi, hogy amit napjainkban lát, azok többnyire csak rövid programok, mert az iskola ennyibe fektet energiát. Holott több külföldi kutatás is bebizonyította már, hogy ahol erre éveket és több energiát szánnak, ott a statisztikai adatokban meglátszik ez a befektetés. Szerinte az iskola 1-12. évfolyamig elég idővel rendelkezik ahhoz, hogy véghez tudja vinni a komplex nevelési folyamatot. Legalább x éven keresztül, ha nem is mind a 12-n jó lenne megpróbálni véghezvinni. De egyelőre ezek sem jellemzőek. Arról, hogy az iskolába hogyan vezetnék be a szexuális nevelést, eltérően gondolkoznak. Szilágyi mindenképpen tantárgyszerűen és vizsgához kötötten vezetnék be. Már az óvodáskortól (a szülőkkel együtt), azonban őket még nem kérné számon. Az iskolai évek alatt az alsó osztályokban, tehát az 1-4. osztályokban etikaismeretként tanítaná osztályfőnöki órákon, de kiemelten nem a vallás-etika¹⁶ alapjait. Az 5. osztálytól pedig külön tantárgyként tartaná hatékonynak. A tartalomra már korábban utalt, a Nemiségtan című könyvének anyagát tanácsolja. Véleménye szerint a koedukált tanulás lenne a megfelelő, mivel mind a két nem tagjainak fontos tudnia azokat, amiket elmondanak nekik. Semsey szerint több járható út is létezik. Azt tartaná a leghatásosabbnak, ha több tanár fogna össze egy program keretében, akik mind feldolgozzák a szexualitást és ez által tanítják meg a fiataloknak a szükséges ismereteket, attitűdöket. Példának felhozta a magyar tanárt, aki a szerelmes és erotikus verseken keresztül taníthatna, a biológia tanárt, aki az anatómiai, testi oldalról közelíthetné meg stb.. Minél többen foglalkoznának a témával, annál hatékonyabb lenne a nevelés. Egy másik járható útnak gondolja a nevelési-oktatási segédanyagok alkalmazását, amelyeket pedagógusok más

¹⁶ A következőkkel indokolja részben: a vallás-etika meghatároz egy szűkebb keretet, amely képviseli az adott vallás értékeit és céljait.

szakemberekkel együtt hoznának létre. Fontosnak tartja, hogy több ilyen segédanyag is készüljön, hogy legyen lehetősége a pedagógusnak választani. Egy újabb járható út a külön tantárgy, amelynek a címe lehetne Szexualitás, párkapcsolat, családi élet. A cím megválasztásánál is fontos gondolni arra, hogy ne legyen túl direkt vagy tudományos, hogy a diákokat is érdekelje. Továbbá, hogy magukhoz közeleink érezzék a tantárgy anyagát is. Ami az állam felelősségét illeti, központilag bevezetné, mint tantárgy (csak úgy, mint a matematikát). Korosztályok számára külön kidolgozott nevelési programot gondol ideálisnak, és mindenképpen legalább az érettségiig tartaná fontosnak. Alapvetően koedukáltan képzei el, azonban bizonyos résztémáknál elképzelhetőnek és olykor hasznosabbnak tartja a nemek szerinti, vagy az esetleges még további bontást is (például: a pornóról beszélgetés fiúknál és lányoknál). A bontás az esetleges szégyenérzetet is csökkentheti. Szilágyi szerint sürgős lenne a tudományosan megalapozott humanista erkölcsöt tanítani az iskolában, nem azt a fajta valláserkölcst, amelyet az új, 2012/2013-as Nemzeti Alaptanterv tartalmaz (erre az országgyűlésen elhangzottakból következtet). Semsey szerint a korábban tanácsolt segédanyagok elkészítésére a minisztérium írhatna ki pályázatokat, amivel egyben garantálják a létrehozott anyag sokszorosítását és közoktatásban felhasználását. Abban az esetben, ha a segédanyagokat a minisztérium fizeti és garantálja az előbb említetteket, valószínűleg magas színvonalú programok készülnek, az erős motiváció hatására. Ez is az oktatáspolitikai egyik lehetősége, de lehetnének még továbbiak is. Ahogyan a '80-as években volt Czeizel Endre Ki viszi át a szerelmet? tévéműsora, úgy akár ma is ki lehetne írni egy pályázatot egy újabb tévéműsor elkészítésére a témában, és a pályázók közül egy szakmai csoport választaná ki a legígéretesebbet. Ehhez szintén szükséges a garantálás, hogy a leforgatott anyag az iskolákba is kikerül, mint oktatási segédanyag. További lehetőségek lennének a tv-ben, rádióban, újságokban a szexualitással foglalkozni, valamint egészségpolitikai oldalról az egészségügyi ellátó terekben kihelyezhetnének tájékoztató kiadványokat, posztereket is. Megnyithatnának több szűrőállomást, létrehozhatnának olyan állomásokat, ahova megalázás nélkül fordulhatna az ember tanácsért, segítségért.

4. 1. 4. A két interjú összefoglalása és összehasonlítása

A válaszokat egy táblázatban foglaltam össze, amely könnyebbé teszi az összehasonlítást (1. táblázat).

Alanyok, szempontok	Szilágyi Vilmos	Semsey Gábor
Szexualitás meghatározása és területei	Azonosítja a három területével: fajfenntartó-, örömszerző- és nemi szerepviselkedés.	Kritériumok alapján mondaná, hogy mi mikortól válik szexualitássá. 9 főbb terület: nők-férfiak, szerelem-párkapcsolat, kommunikáció, szexuális élet, egészségi és lélektani ismeretek, problémák a szex körül, szex és társadalom, családi élet.
Fiatalok szexualitás képe	Az erotika (ami az ágyban történik).	Amiben valamilyen szexuális izgalom megjelenik.
Szexuális nevelés vagy szexuális felvilágosítás	Szexuális nevelés Viselkedéskultúra kialakítása – ha megtörténik, nincs szükség felvilágosításra.	Szexuális nevelés Inkább is: az ismeretek tényszerű közvetítése, a tévhitek tisztázása a nevelés mellett.
Hány éves kortól	Csecsemőkortól	
Szexuális nevelés az iskolában	Óvodáskortól szülőkkel (még nem számonkéréssel), 1-4. osztályig etikaismeretként, 5. osztálytól külön tárgy: nemiségtan (számonkéréssel).	Program keretében több tanár munkájaként, több tárgyon keresztül. Külön tantárgy – korosztályok számára kidolgozott nevelési segédanyagok.
Az állam szerepe	A tanárképzésbe bevezetni a szexuális nevelésre felkészítést. A médián keresztül követendő példák bemutatása.	A szexuális nevelés tantárgyként bevezetése központilag. Pályázatok hirdetése oktatási-nevelési segédanyagok megírására. TV műsorokra pályázatok kiírása. Rádióban, újságokban, egészségügyi közellátó terekben tájékoztató kiadványok és poszterek elhelyezése. Több szűrőállomás, több segítségadó állomás nyitása.
Pedagógus szerepe	Ha megkapta a felkészítést, onnantól számon kérhető és várható el tőle a szexuális nevelés.	Az iskola célkitűzéseinek betartása és véghezvitelében a segítség. Önmaga „rendben tartása”.

1. táblázat Az interjúeredmények összefoglalása

4. 2. Szexuális felvilágosító irodalmak

Mindkét alany utalt felvilágosító segédanyagokra, amelyek segítséget jelenthetnének. Véletlenszerűen kiválasztottam négy külföldi szerzőtől olyan műveket, amelyek a szexuális felvilágosítás eszközei lehetnek. A könyvek kiválasztásánál szempontom volt, hogy kifejezetten felvilágosító könyvek legyenek, tehát a szerzők szerint alkalmasak a szexuális életre felkészítésre. A célom a könyvek elemzésével, olyan irodalom találása, amely nyelvezetében, ábráiban, egyszerűségében és komplexitásában tökéletes segédanyag lehetne az iskolában végzett nevelési és oktatási folyamathoz – és nem tankönyv. Vagy aggódó szülő is a kezébe veheti, amennyiben ő szeretné ezt a folyamatot végezni. Számomra meglepő volt, mennyi szexualitással kapcsolatos könyv közül választhattam. Azt gondoltam, hogy mivel a szexualitás a fiatalok életében (is) társadalmi szinten véve tabutéma, bajban leszek a kínálat szempontjából. A feltételezésemre rácsáfolva több könyv is a rendelkezésemre állt. Olyanokra esett a választásom, amelyeknek már a címéből is azt gondoltam, hogy megfelelőek lesznek. Így került a kezembe többek között dr. Hilda Hutcherson Amit anyukád soha nem mert elmondani a szexről; Mariela Castro Espín Szexualitás kamaszkorban?; Patricia Mennen és Dagmar Geisler Az első szerelem és ami hozzátartozik és Jörg Müller Felvilágosító könyv tiniknek, szexről és szerelemről.

4. 2. 1. A borítók és címek

Egy könyv megvásárlásánál döntő jelleggel is bírhatnak a címek és a borítók. A zord külsejű, általában izgalmakat sejtető képektől mentes, egyszerű, esetleg valamilyen színű borítók a tankönyvekre jellemzőek. A szórakozás céljából megvásárolt könyveknél jelentős szereppel bír, hogy milyen a borító és a cím. Ha egy cím nem eléggé érdekes, a nála – pusztán címéből – érdekesebbnek ígérkező könyvet vesszük meg végül. A cím és borító tökéletes előzetes ismertetése lehet a könyv témájának. Ebből kiindulva az előfeltevésem az, hogy a szexuális felvilágosító könyvek borítója és címe némiképp provokatívak, figyelemfelkeltőek, színesek és változatos ábrázolással rendelkezők.

Mariela Castro Espín: Szexualitás kamaszkorban? Espín könyve elsőre egy furcsaságot sugall. Miért van kérdőjel a cím után? A kamaszkor és a szexualitás szó valószínűleg nem sok kamaszkorú gyerek szülője fejében található közel egymáshoz. A szexualitás, mint tevékenységkör inkább a felnőttkorhoz kapcsolandó fogalom, mintsem a gyerekkorhoz. (Az internetes oldalakon található felnőtt tartalomra is tizenhatalmas karikával figyelmeztetnek, de például szexuális tevékenységet sem vehet 18 éven aluli személy.) Tehát a kérdőjel valószínűleg a

szülőknek szól. Bár az eredeti cím nem utal a szexualitásra: *Qué nos pasa en la pubertad?*, ami magyarul annyit tesz: mi történik a pubertáskorban? A könyv borítóján egy serdülőkorú lány és fiú található. A fiú elemeli a nadrágját a hasától, hogy lássa, mi van benne; a lány maga elé néz. A két karakter egymásnak háttal áll, köztük egy pillangóval. A kép alapján a tagok nem akarják egymással megbeszélni a változásokat; míg a fiú kíváncsian leskelődik, a lány kissé görcsösön áll és nem csinál semmit (1. kép). (Espin, 2008)

1. kép Az Espin könyv

2. kép A Hutcherson könyv

Hilda Hutcherson: *Amit anyukád soha nem mert elmondani a szexről*. Ebben a mondatban a nem mert szavak a legérdekesebbek. Milyen olyan okok lehetnek, amik miatt egy anya nem mer elmondani valamit a lányának? A címből nem derül ki, hogy lányoknak szól a mondat, de a könyv kinyitása után egyértelművé válik. „*Mikor vettél utoljára pillantást a külső nemi szervekre? [...] Ha olyan vagy, mint a legtöbb nő, nemi szerveid nézegetése valószínűleg nem rutintevékenység.*” (Hutcherson, 2006, 15.o.) Visszagondolva, hogy a szexről évszázadokon keresztül leginkább vallási okokból tilos vagy elítélendő volt beszélni, akkor érthető. (Szilágyi, 2006) Az anyukám szó alapján egy jó anya-lánya kapcsolatot feltételezek, hiszen a becézett rokoni kapcsolat egyfajta magasabb szintű érzelmi kötődést mutat. Az eredeti cím: *What your mother never told you about sex*. Azaz: Amit az édesanyád soha nem mondott el a szexről. A címben a szex szót más színnel jelölték, kiemelték a szövegből. A borítón egy fiatal lány látható, szája fölött az arca kitakarva. Fehérruhát visel, kezében egy piros levelű virágot tart a mellkasa előtt. A fehér ruha egyes népi kultúráknál a szüzesség jelképe. A kép alapján egy a szexuális életét feltehetően most elkezdő lányra asszociálok. A borítón kis ellipszisben a 14-től 99 éves korig felirat található. Tehát az író szerint 14 éves kor felett már elég érett az ember a könyvének olvasásához (2. kép). (Hutcherson, 2006)

Patricia Mennen és Dagmar Geisler: Az első szerelem és ami hozzátartozik. A Mennen-Geisler könyv címéből a mondat első fele a legszembeütőbb, mivel egy citromsárga kerettel ki is emelik külön. Arra következtetek, hogy a könyv tartalma is nagy hangsúlyt fektet a szerelemre. Továbbá, hogy az érzelmi alapokat is kifejti, sőt, azokból indul ki, nem pedig magából a szexből. A mondat második része jelöli mindazt, ami az első szerelem átélése után következik. Erre a félmondatra utal a borító jobb felső sarkában olvasható 3 rövid mondat is: az első nagy szerelem, az első alkalom, az első csók. Érdekes, hogy az első csók az első alkalom után kerül elő, mivel az általános kapcsolati mechanizmusban előbb csókolózik egy pár, minthogy lefeküdnének egymással. A könyv eredeti címe: First love. Azaz: Az első szerelem. A borítókép két fiatalból áll, akik a szabadban egymás homlokának támasztják a fejüket, miközben egymás szemébe néznek mosolyogva. Körülbelül 16-17 évesre tippelném őket (3. kép). (Mennen és Geisler, 2001) Érdekesség, hogy a könyv egyik szerzője, Dagmar Geisler Jörg Müller könyvének illusztrátora.

3. kép A Mennen és Geisler könyv

4. kép A Müller könyv

Jörg Müller: Felvilágosító könyv tiniknek, szexről és szerelemről. Müller könyvének címe szintén kétmondatos. Az első részében minden olyan benne van, amik miatt azonnal megvásároljuk, ha a témával kapcsolatos könyvet keresünk. A második részmondat azonban számomra egy szembeütő és egyben meghökkentő furcsaságot tartalmaz. A szex szó előbb szerepel, mint a szerelem. Szexről és szerelemről. Mintha a sorrend is ez lenne. Egy tiniknek szóló könyv címének nem gondolom megfelelőnek, hiszen ha nem is tudatosan, de nem azt sugallja, hogy a szerelmes ember szerelmeskedik, azaz él szexuális életet. Bár a könyv eredeti címe egészen más: Ganz schön aufgerklärt! A borítón több fiatalt is látunk, viszonylag kis

helyen sokat. A kép bal oldalán egy 2-3 éves kisgyermek ül, aki a kép tetején ülő csókolózó párt nézi éppen. A pár lábánál ül egy újságot nézegető fiú, mellette egy lány, aki éppen egy gumióvszert nyújt a fiúnak. A pár és az óvszeres lány között egy zenét hallgató lány ül. A háttérben, a kép legmagasabb pontján egy illusztrációt látunk egy férfi és egy női testről, akik szemben állnak velünk és egymás kezét fogják. A képet nézve egy dolog jut eszembe rögtön: a védekezés fontossága (az óvszert átnyújtó lány mellett heverő további óvszerekről is). A különböző korú fiatalokról arra gondolok, hogy a szex és a szerelem nem csak a felnőtteket érinti, hanem a náluk fiatalabbakat is (4. kép). (Müller, 2008)

Érdekes, hogy az eredeti és a magyar címek közt hatalmas különbségek vannak. Feltételezem, a jobban csengő magyar cím jobb marketingfogás, könnyebben eladhatóvá teszi az adott könyvet. Mindazonáltal érdemes megfigyelni, hogy a magyar címek mennyire más jelentenek, mint a szerző által adott eredeti címek. Az előfeltevésem részben igazolódott: a címek többnyire provokatívak – a négyből egyben nem szerepel a szex szó, csupán a szerelem. A borítók képei színesek, figyelemfelkeltők, ahogyan arra számítottam, bár ebben is vannak árnyalatnyi különbségek. (2. táblázat)

A szempontok és a könyvek szerzői	Cím	Borító
Espín	Szexualitás kamaszkorban?	Két kamasz: egy lány és egy fiú. Egymásnak háttal, a fiú kíváncsian húzza el nadrágját a testétől, a lány zavarba esetten áll.
Hutcherson	Minden, amit anyukád soha nem mert elmondani a szexről – 14től 99 éves korig	Egy kamasz lány, arca kitakarva, kezében egy szál virág, fehér felsőben.
Mennen és Geisler	Az első szerelem és ami hozzátartozik	Két kamasz: egy lány és egy fiú, akik egy párt alkotnak, egymásra mosolyognak, félig ölelkezve.
Müller	Felvilágosító könyv tiniknek - szexről és szerelemről	Sok különböző korú fiatal, a csecsemőtől a fiatalfelnőttig. A háttérben egy poszter egy pucér női és férfi testről, az előtérben több óvszer.

2. táblázat A címek és borítók könyvenként

4. 2. 2. A képek és ábrák

A szempont tulajdonképpen az illusztráció: „nyomtatott mű szemléltetését, kiegészítését szolgáló kép, rajz, fénykép, ábra (szövegközi megjelenés).” (Elek, 1997, 33.o.) elemzése. Nem mindegy, hogy egy könyv hogyan ábrázolja a nemi szerveket, fontos információkat hogyan hangsúlyoz ki, miket tart fontosnak, egyáltalán használ-e bármilyen képet magyarázó vagy

egyértelműsítő segédeszközként. Ha vizuális típusú emberek vagyunk, legkönnyebben arra tudunk visszaemlékezni, amit láttunk, ami megragadta a tekintetünket. Tehát egy könyv képeire jobban fogunk emlékezni, mint az olvasott szövegre. A vásárlás egyik meghatározó, és általános kísérő jelensége a hamarosan megvett könyv végiglapozása. Amennyiben ezen az előzetes ismeretszerzésen „átmegy” a könyv, úgy nagyobb az esély arra, hogy megvételre kerül. Ezekből kiindulva azt a könyvet vásároljuk meg, amelyikben sok a kép, az ábra; színes, nem pedig egyhangú. Az előfeltevésem az, hogy a képek és ábrák olyan rajzolt vagy animált képek lesznek, amelyek kevésbé élethűek, mint egy fénykép vagy a valóság („mutat is valamit, meg nem is”).

Az Espín könyv ábrázolásában nagyon egyszerű, a gyerekkoromban olvasott könyvekre emlékeztetett. A képek alapján elsősorban kamaszoknak készítette az író, mivel a legtöbb alak a kamaszokat jelenti. Esetenként jelennek csak meg felnőttek például, mint szülők. A 34. oldalig szinte csak ábrákat találunk, az oldalaknak legalább a felét alkotják. A könyv legelső két oldala is meghatározó, mivel egy-egy levéllel nyit, amelyet egy kamasz lány és egy kamasz fiú írnak a kamaszkori változások által kiváltott problémáikról. A későbbiek folyamán a nemi szervek ábrázolása is megjelenik (mindet szemből, kivéve a férfi belső nemi szerveket, azokat oldalról is). A péniszről használt kép egészen élethű, a női külső nemi szervek kifejezetten nem azok. A hozzájuk tartozó magyarázó szöveg valamelyest segít megérteni a látottakat, azonban mivel a képi megjelenítés kevésbé hasonlít a valóságra, alapot szolgáltat a későbbi félreértésekre is. Ami nagyon hasznos és tetszett, hogy megjelenik az óvszer használatának lépésről lépésre ábrázolása. A fogamzásgátló eszközöknél külön ábrázolja a pesszárium, valamint a spirál alkalmazását. Nagyon hasznos (és egyben bátor) ábrázolást kapunk a szexuális erőszakról és visszaélésekről szóló résznél. Több ábra is foglalkozik a kamaszkor kezdetén felbukkanó problémákkal, párbeszéd formájában. Ilyenekre tér ki többek között: a lányok két mellének mérete közti különbség, a magömlés, a merevedés, a menstruáció, az orvoshoz látogatás, a szülőkkel szembeni konfliktusok, a pattanásosodás stb.. A könyv utolsó néhány oldala arcok ábrázolásával mondja el, hogy hogyan érzi és/vagy érezheti magát egy kamasz. Összességében maguk a képek pusztán ismeretközvetítési szempontból támogatják a felvilágosítást, önmagukban nem elegendőek a tanításhoz, csak a magyarázószöveggel együtt. (Espín, 2008)

Hutcherson könyvében az ábrák többnyire segítenek megérteni a leírtakat, vagy megmagyarázzák, esetleg bemutatják. Ilyenekre példa a nemi szervek rajza vagy a szexuális pozitúrák. Zseniális, hogy annak ellenére, hogy kiemelten lányoknak szól a könyv, mégis foglalkozik mind a két nemmel. Nagy hangsúlyt fektet a férfi test, főleg a nemi szervek

felépítésére. Egészen élethű ábrázolást kapunk arról, hogyan is néz ki egy pénisz (körülmétele, vagy körülméletlenül, vagy például a fitymafék), valamint hogyan is néz ki a női nemi szerv, a maga összes részterületével – külső és belső területeivel együtt. Kifejezetten oktató jellegű, hogy a női külső nemi szervekről több kép is található szemből ábrázolva, többen közülük odarajzolt ujjak húzzák szét, hogy még jobban lehessen látni. Egyedülálló a könyv a másik háromhoz képest abban, hogy néhány pozitúrát is bemutat, férfi és női rajzokkal ábrázolva. Külön leírja mindegyiknél, hogy milyen mozdulatot szükséges végezni ahhoz, hogy élvezetes legyen, valamint, hogy mi a teendő, amennyiben nem élvezzük, esetleg fáj. A Kegel-gyakorlatok ismertetésénél bemutat néhány medenceizom erősítőt is, valamint külön kitér az egész testet megmozgató tornagyakorlatokra is. Olyan gyakorlatokat javasol mozgási lehetőségnek, amelyek által a szexuális állóképességünk is nőhet; ezeket is illusztrálja: hasizom edzéseket, mély hátizmok nyújtását, a belső combok edzését, a nyújtást, a medencebillentést, a guggolást, a nyakizmok erősítését, a mélylégzést és a hasi légzést. Egyetlen dolgot hiányolok a könyvből, amely illusztrációként is hasznos, ha megjelenik (mivel ír róla és komoly figyelmet fordít rá, azonban nem „mutatja be”): az óvszer és a további megelőző eszközök megfelelő használatának ábrázolása. Általánosságban a képek kifejezetten támogatják a felvilágosítást: a közel élethű ábrázolásból sokat lehet tanulni. (Hutcherson, 2006)

A Mennen és Geisler könyv ábrái közt találunk rajzolt, valamint valós, tehát az életben fotózott és onnan átvett, alkalmazott képeket is. Az első könnyen észrevehető és kitűnő nem megfelelő ábrázolás a nemi szerveknél történik. Mind a női, mind a férfi nemi szerveket pusztán oldalról illusztrálja a könyv, és az alapján nyilazza be a területeket. A könyv megmutatja, hogy hogyan is néz ki, amikor egy lány tampont alkalmaz – egyedül azt a lépését ennek a folyamatnak, amikor a tampon a hüvely belsejében van. Ez azért is érdekes számomra, mert annak, ha az alkalmazást mutatja be lépésről lépésre tanító és nevelői szempontból több értelmét látnám. Az életből „hozott” képek inkább az életben előfordulható helyzeteket illusztrálnak, leginkább valamilyen érzelmi töltetű eseményt, pl.: civódás a szülőkkel, a kamaszfiúk és kamaszlányok helyzete, a párkapcsolat kérdései stb.. A könyv ábrái elsősorban a szöveg megerősítését szolgálják, az illusztráció eredeti funkcióját töltik be. Nagyon tetszik a könyvből „kiszóló” óvszer: „*Nélkülem soha*”. Illusztrál néhány védekezési eszközt, a spirált, a pesszáriumot, az óvszert és a naptár-módszerből a naptárt. Általánosságban a képek önmagukban nem elengedőek a felvilágosításhoz, kizárólag a magyarázó szöveggel együtt érnek el tanítási célt. (Mennen és Geisler, 2003)

A Müller könyv illusztrátora Dagmar Geisler, az előző könyv egyik szerzője. A képek és ábrák funkciójukat tekintve az Espín könyvre hasonlítanak a leginkább. Itt is az alakok és ábrák kiszólnak a könyvből, mintha egymással beszélgetnének, ez által tanítva. Már az első néhány oldal ráhangolja az olvasót a témára. A könyv első néhány oldalán egy egész oldal foglalkozik a női és a férfi nem közötti különbségekkel: kitér a férfiaknál előfordulható szakállra és bajuszra, a férfi és a női lábméret közti különbségre, a férfi mellkasra és a női keblekre. Külön ábrán ismerteti a férfi és a női nemi szerveket, oldalról és szemből is. Mindkét esetben kevésbé élethűek a képek, az oldalról ábrázolásnál pedig a belső szerveket mutatja – meglepő színekkel kiszínezve (pl.: zöld, lila). Érdekesség, hogy egy külön ábrán bemutatja, hogyan keletkezik az ondó. A női nemi szerveknél a mellel kezd, majd a külső altáji nemi szerveknél a vénuszdombbal és a nagy- illetve kisajkakkal folytatja. Itt is kapunk egy képet arról, hogy hogyan néznek ki a női belső nemi szervek. A következő nagyobb jelentéssel bíró kép a havi vérzéssel foglalkozik. Található egy megrázónak is mondható kép az önkielégítés témájánál, amely az olyan elterjedt hiedelmeket ábrázolja, amelyek szerint, bűnös, megbetegítő tevékenység. Önmagukban a képek és ábrák nem elengedőek, nem támogatják a felvilágosítást, pusztán a magyarázó szöveggel együtt lesz érhető, mit látunk, és az alapján tudjuk megtanulni a leírtakat. (Müller, 2008)

A négy könyv közül csupán egyetlen volt, amelyben fényképek is megjelentek, nemcsak illusztrációk. Ez a könyv (a Mennen és Geisler könyv) is viszont főleg a lelki állapotokat illusztrálta, tehát nem találkoztam például élethű nemi szerv ábrázolásával, vagy testfelépítéssel, stb.. Az előfeltevésem ebben a tekintetben igazolódott, mivel egyetlen könyv sem tartalmazott a valóságból beemelt képet az oktatásra.

4. 2. 3. A cél-olvasóközönség

A cél-olvasóközönség szempont azt jelenti, hogy kik azok a személyek, akiknek a könyvet szánják a szerzők (3. táblázat). Hiszen nem feltétlen pusztán kamaszoknak javasolják. Fontosnak tartom, hogy maga a szerző milyen korú olvasót választott, továbbá hogy a könyv tartalma mennyire színvonalas és kimerítő az adott ajánlott korosztály számára.

A cél-olvasóközönség szempontot több további szempontra lehetne bontani, például: egy vagy annál több célolvasót említ meg az író; férfi vagy nő célolvasónak szánja; gyerekek és/vagy felnőttek ajánlja stb.. Ha néhány ilyen kisebb szempont alapján akarjuk jellemezni a könyveket, kijelenthetjük, hogy a többsége a kamaszokat gondolja a cél-olvasóközönségének.

Az előfeltevéseim azok, hogy az elsődleges célolvasók azok a fiatalok, akik tájékozódásra vágnak a szexről, de nem a szüleiktől, valamint az, hogy a szerzők kiemelik, hogy a szülő mindenképpen olvassa el a könyvet, mielőtt átadja a gyermeknek – a későbbi konfliktusokat, értékrendbeli különbségeket elkerülvén.

Az Espín és a Mennen és Geisler könyvek a szövegben több alkalommal is arra buzdítják a fiatalokat, hogy szüleikkel beszéljék meg az esetleges kérdéseiket. Külön nem említi meg, hogy a szülők olvassák el a könyveket, mielőtt átadnák kamaszgyermeküknek. (Espín, 2008; Mennen és Geisler, 2001)

A Hutcherson könyv a tartalom végén írja, hogy érdemes – ha majd anya lesz az olvasó – minden könyvet elolvasnia, amelyet odaad felvilágosítás céljából a gyermekének. Nála érdekesség, hogy minden egyes mondat a nőknek szól, egyetlen egy sem utal a könyvön belül arra, hogy esetleg férfi is olvashatná. Bár ha azt is felismerjük, hogy a könyv voltaképpen arról szól, hogyan lehetünk egészséges nők – szexuális értelemben leginkább – akkor annyira már nem meglepő. Egy 14 éves lánynak nem biztos, hogy minden óztkodástól mentesen átadnék egy szexuális pozitúrát is ismertető könyvet. (Hutcherson, 2006)

A Müller könyv kinyitását követően azonnal egy szülőknek szóló bevezetővel találkozunk. „Azért készült ez a könyv, hogy a fiatalokat és szülőket a felnőtté válás hosszú útján kísérje.” (Müller, 2008, 7.o.) Tehát, ha nem is direkt módon szavakkal kifejezve, de sokat sejtető módon utal arra, hogy a szülő és a fiatal együttes feladata a könyv értelmezése. Azaz a szülő számára is ajánlja az elolvasást. (Müller, 2008)

A szemponttal kapcsolat általános meglátásom, hogy amennyiben a szülő nem ismeri a könyvet, elképzelhető, hogy olyat „tanít meg” nem tudatosan, amellyel a saját és ez által a család értékrendje nem egyezik. Az előfeltevéseim részben igazolódtak, a szerzők a kamaszokat gondolják célolvasóknak, viszont nem fektetnek akkora hangsúlyt a „közös olvasásra”, mint azt vártam.

Szerzők, szempont	Espín	Hutcherson	Mennen és Geisler	Müller
Célolvasók	A kamaszok és szüleik	A 14 év feletti nők (és esetleg az anya)	A kamaszok	A kamaszok és szüleik

3. táblázat A cél-olvasóközönség könyvenként

4. 2. 4. Ajánlott korosztály

A szempont azt jelenti, hogy a szerzők milyen korú fiataloknál gondolják fontosnak a szexuális tudás kialakítását. Ezen szempont alkalmával újra felmerülhet az a kérdés, hogy vajon a szexuális élet egy megszerzett ismerethalmaz használata vagy egy viselkedésforma gyakorlása? Az ajánlott korosztályok alapján feltételezhetjük, hogy a legideálisabb kor a szexuális ismeretekbe bevezetésre a kamaszkor. Az a korszak, amikor a gyermek testileg, lelkileg és mentálisan is rengeteget változik; nem érti meg a világot, és a világ sem érti meg őt, teljesen felborul az addigi egyensúlyi érzete. (Espín, 2008) Mivel ebben a korban változik meg a teste és kezd elindulni a felnőtté válás útján – eleinte csak fizikailag – egyértelmű lehet az elképzelés létjogosultsága. Az előfeltevéseim ezek alapján az, hogy az ajánlott korosztály a kamaszkor lesz, azon belül is nagyjából a 12 éves fiatalok.

Espín kifejezetten a 10 évesek számára készítette el a könyvet, tehát ő az első kamaszkori változásoktól ajánlja a felvilágosítás (vagy szexuális egészségnevelés?) megkezdését. Azzal támasztja alá a korosztály kiválasztását, hogy a kamaszkor kezdetétől fontos, hogy a gyermek tisztában legyen a testében történő változásokkal – különösen a hormonok miatt fellépő érzelmekkel, testi változásokkal, érzelmekkel stb. (Espín, 2008).

Hutcherson könyvének már a borítójára pillantva is egyértelművé válik, hogy a 14 év feletti lányoknak szánja. Abban a tekintetben, hogy mind a nyelvezete, mind pedig a tartalma (pl.: különböző szexuális pozitúrák, a Kegel-gyakorlatok, az orális szex lépcsőzetes megtanítása stb.) nem feltétlenül ajánlható egy 10 éves számára, teljesen egyet értek vele. Azonban abban, hogy már egy 14 éves lánynak is tisztában kellene lennie a fentebb kiemelt példákkal, abban nem. Bár ez a kijelentésem azon a feltételezésen alapul, hogy a 14 éves lány nem csak olvasgatni, megtanulni, hanem gyakorolni is fogja valamennyit. (Hutcherson, 2006)

A Mennen és Geisler páros szerint a könyvet elég 14 éves korban odaadni a gyermeknek. Ami az ajánlott korosztály és a könyv tartalmának egységét jelenti, tökéletes az ajánlás. Nagyjából – saját és barátaim tapasztalatai alapján – az idő tájt érdeklődik komolyabban is a vonzalma személye felé az ember. Azonban a könyv írói szerint a lányok „testének külső változásai a 14. életéve táján kezdődnek”, de megemlíti, hogy egyes lányoknál akár 9 évesen elkezdődhet. (Mennen és Geisler, 2001, 27.o.) A fiúk nemi érésének kezdetét a 13-14. életév környékére helyezi. Tehát jelentősen (közel 4 évvel) későbbre helyezi a nemi érést, mint az Espín könyv. (Mennen és Geisler, 2007; Espín, 2008)

Müller nem fogalmazza meg, melyik korosztály számára ajánlja a könyvet. A kamaszkor kezdetét a 10-12. születésnap környékére helyezi. A könyvet lektoráló Bede Zsuzsanna

szexuálpszichológus a könyv első felét 10 évesek számára szánja, a másodikat (a közösülésről szóló fejezeteket) már a 14 év felettieknek gondolja ideálisnak. Ez alapján a 10 és 14 év közötti gyerekek milyen ismeretbővítésben vagy nevelésben részesülnek? (Müller, 2008) Az alábbi táblázatban a négy szerző szerinti ajánlott korosztály olvasható (4. táblázat).

A könyvek szerzői	Espín	Hutcherson	Mennen és Geisler	Müller
Ajánlott korosztály	10 év	14 év	12 év	(10/12 év) 10 és 14 év

4. táblázat A szerzők szerinti ajánlott korosztály

Az előbbiek alapján kiderül, hogy óvatosan kell eljárni a korosztályok felállításánál. A szerzők úgy vélik, a szülők ismerik annyira gyermekeiket, hogy tudják, mikor kell elkezdni, szüneteltetni, folytatni vagy abbahagyni a folyamatot vagy. A már korábban, a 2. fejezetben említett 2007-es és 2010-es HBSC kutatás eredményeiből kiindulva, a kilencedikes fiatalok jelentős százaléka (közel 50%!) vált aktívvá szexuálisan 14 éves kora előtt. Azaz a 10-12 éves kor ajánlása ez alapján korántsem tűnik fiatalnak. Eszerint a 14 éves korú gyermek számára már lehet, hogy késő elkezdni vagy szélesíteni az ismeretek közvetítését, a viszonyulások kialakítását.

Az előfeltevésem csak részben igazolódott, a szerzők a kamaszkort tartják a legideálisabbnak a szexuális életbe bevezetésre. Azonban a kamaszkor szakaszaiban eltérnek, csak egy könyv tanácsolja 12 éves korban elkezdni, a Mennen és Geisler.

4. 2. 5. A szakkifejezések

A szakkifejezések azok a szavak vagy szókapcsolatok, amelyeket a szakmai nyelven belül használnak, például egy orvosi rendelőben. Jó tisztában lenni a jelentésükkel, ismerni őket, hiszen kevésbé szorongást kiváltó, ha értjük is, amit az orvos mond – ha egyszer már szükséges hozzá ellátogatni. Ezen kívül bizonyos fogalmak ismerete az alapműveltség részét képezik. A szakkifejezések és a szervek, folyamatok, tevékenységek tudományos elnevezése azért is különösen fontos, mivel pont a „méhecske és a virág” vagy „a gólya” hasonlatokat tudjuk felülírni és ez által mindent a maga nevéen megnevezni. Így elkerülve a későbbi félreértéseket vagy hiányos, esetleg téves ismereteket. Az előfeltevésem az, hogy a hétköznapiakban használt megnevezések mellett (nem helyett) ismertetik a szerzők a szakszavakat is. De a szakkifejezések ritkábban fordulnak elő, inkább a hétköznapi megnevezéseket használják.

Az Espín könyv, a már korábban is említett egyszerűségének, ám teljességének köszönhetően rendkívül pontosan magyarázza el a kamaszoknak a szavakat, kifejezéseket.

Nagy figyelmet fordít a kamaszkori változásokra, így aztán a kamaszkorban első alkalommal megjelenő eseményekre a szakkifejezést is és a hétköznapi megnevezést is használja. Nem kertet, például a szexuális kapcsolat, szexuális együttlét, szaporodás, szeretkezés szavakat mind használja és el is magyarázza, mi történik ez alkalmakkor (*Espín, 2008*).

Hutcherson könyvén erőteljesen érződik, hogy szülész-nőgyógyász a szerző foglalkozása. Nem pusztán a megközelítési szempontból, és a könyv tartalmának felépítésén, de a szóhasználatán is. Szereti használni az orvosi vagy latin kifejezéseket, a szakszavakat, ugyanakkor gondosan ügyel arra, hogy érthetően elmagyarázza mindet. Egy hátránya lehet: miután kitért a szakszó jelentésére, a továbbiakban nem a hétköznapi megnevezést használja. A könyv végére aligha lenne olyan olvasó, aki ne tudná, mi a vulva vagy ki volt Kegél (*Hutcherson, 2006*).

A Mennen és Geisler könyv nem csak a szűken a szexualitáshoz gondolandó témákhoz használt kifejezéseket, hanem a kamaszkor általános sajátosságaival kapcsolatban is (például a túlzott pattanásosodással kapcsolatban). A könyvben rengeteg az életből behozott történet olvasható, amelyek szintén részben tartalmazznak szakszavakat is. Meglepő volt számomra például, hogy egy 15 éves lány hogy használja az onanizálni szót – amellyel én a könyv olvasása közben találkoztam legelőször (*Mennen és Geisler, 2001*).

A Müller könyv külön oldalakat szentel annak, hogy milyen további kifejezéseket használhatunk egy adott szó helyett, és milyen tévhitek léteznek a szexualitással kapcsolatban. Azért is zseniális, hogy ilyeneket is beletesznek egy adott szakmai kiadványba, mert a fiatalok többsége már rendelkezik némi ismerettel, mielőtt még megkapná (ha egyáltalán megkapja) a témához tartozó vagy azt boncolgató könyvet (*Müller, 2008*).

Szerzők, szempont	Espín	Hutcherson	Mennen és Geisler	Müller
Néhány szakkifejezés	a genitáliák, a menarché (a lányok első havi vérzése), ejakuláció (magömlés), pollúció, pollutarche, andropauza, maszturbáció (az önkielégítés), erekció (a pénisz merevedése) stb.	klitorisz (csikló), introitus (hüvelynyílás), erekció, ejakuláció, menstruáció (menarché), maszturbáció, petting, orális szex: fellatió, cunilingus; anális szex: analingus stb.	onanizálás (önkielégítés) , coming out, leszbikus, meleg, nemi erőszak, fetisizmus, mazochizmus, voyeurizmus, szodómia, abortusz, mensturáció, erekció, petting, menstruáció, magömlés stb.	mutálás, erekció, magömlés, onánia , aknék, homokosok (a homoszexuálisokat csúfoló szó), örömcseppek, intra-uterin, ovuláció, magzatelhajtás, mesterséges megtermékenyítés, ginekológus, andrológus stb.

5. táblázat Néhány szakkifejezés a könyvekből

Alapjaiban véve az előfeltevésem igazolódott, többnyire a hétköznapi, esetleg már ismert szavak mellett ismertetik a szakszavakat is, amelyeket az orvosok vagy a szakirodalom, szaknyelv alkalmaz.

Táblázatba írtam néhány kifejezést, vastagon jelölve azokat, amelyek mindegyik könyvben megjelennek (5. táblázat).

4. 2. 6. A téma résztémái

A résztémákat részben befolyásolja a megközelítés (6. táblázat), hiszen nem valószínű, hogy a biológiai gyönyöröket előtérbe helyezett könyvben részletesen fogok olvasni a lelki vonulatról, vagy a kamaszkori lelki változások és fejlődések mellett részletesen fogok olvasni a szexuális gyönyör legkülönbébb eléréséről. A téma megközelítése alatt azt értem, hogy mi volt a szerző elsődleges szempontja, mi volt az, amelyet a könyv megírása közben előtérbe helyezett.

A könyvek szerzői	Espín	Hutcherson	Mennen és Geisler	Müller
Megközelítés	Biológiai, pszichológiai egészségügyi	Egészségügyi, orvosi, biológiai	Biológiai, pszichológiai, egészségügyi	Biológiai, pszichológiai, egészségügyi

6. táblázat A szerzők téma megközelítése

Az előfeltevésem a résztémákkal, hogy a szexualitás összes eleméről (2. 5. alfejezet) szólnak, továbbá a mindennapokhoz is szorosan hozzákapsolják az új ismereteket, amik a kamaszkor menetét, a hormonális működést, a test felépítését, a párkapcsolatot, a közösülés folyamatát, a terhesség és a nemi betegségek megelőzését jelentik. A könyvek résztémáit egy táblázatban foglaltam össze, amely alkalmassá teszi őket az összehasonlításra is (6. melléklet).

Az Espín könyv résztémái a kamaszkori hormonális, testi és lelki változásokról szól. Az érzelmi érettség, a szerelem és a társ iránti szükséglet is elsődlegesen az érzelmi változásokhoz kapcsolja, ahogyan a gyermekvállalást is. (Espín, 2008)

A Hutcherson könyv résztémáit tekintve elsősorban az egészségügyben előforduló témákat jelentik. Szinte az összes fejezet a testi gyönyör elérésének hogyanjára válaszol, megtanít a technikákra, a kifejezésekre, tevékenységekre, a létező segítséget nyújtható eszközök használatára. Mind-mind a teljesen egészséges és boldog nemi élet eléréséhez szükséges. (Hutcherson, 2006)

A Mennen és Geisler könyv résztémáiban nagyon színes, széles skálát fednek le. Nem szakadnak el a könyv címében megjelölt legfontosabb szemponttól: a szerelemtől. Éppen

ezért a résztémák jelentős százaléka ezzel kapcsolatos, vagy szorosan hozzáköthető. (*Mennen és Geisler, 2001*)

A Müller könyv olyan tematikussággal építi fel a tartalmát, amely a fiatalok számára – a saját elvárásaim alapján – a legmegfelelőbb lehet. Azzal, hogy a két nem közötti különbségekkel kezd, ráhangolja az olvasót a várható tartalomra – nem a közepébe vág azonnal. (*Müller, 2008*)

A könyvek résztémaival kapcsolatos észrevételem az, hogy a szerzők mind igyekeztek a kamaszok számára a legtokéletesebb és legteljesebb megközelítésben ábrázolni, ismertetni, megtanítani az előttük álló, velük történő változásokat, folyamatokat. Nagyon tetszett, hogy az összes szerző eltérő mélységig és eltérő oldalszámban, de kitért a szexuális kapcsolatok érzelmi hátterére is. Fontosnak tartom, hogy ez az értékképviselés, miszerint egy ember számára ne pusztán fizikai kontaktus legyen a közösülés, megjelenjen egy felvilágosító könyvben. Az előfeltevésem részben igazolódott, azonban a nemi identitás résztéma csupán egyetlen könyvben jelent meg (az Espín könyvben), de a hétköznapi és a szexualitás kapcsolatát mind megfelelően ismertették.

4. 2. 7. Ki végezze a felvilágosítást

Külön szempontként azért tartottam fontosnak megvizsgálni, hogy a szerzők szerint kinek kellene végezni a felvilágosítást, mivel arra voltam kíváncsi, hogy szerintük az iskolának lehet-e és/vagy kell-e feladatot vállalni kötelességként a gyermekek szexuális felvilágosításában és/vagy nevelésében. Azt feltételeztem, hogy a szerzők a felvilágosítás folyamatát – amelyet többnyire az ismeretek közvetítésével azonosítanak – vagy kizárólag (tehát személyes segítség nélkül) a saját könyvük elolvasásával gondolják elsajátítandónak, vagy a könyv és a szülők együttes munkájaként. Az eredményeket az alábbi táblázatban foglaltam össze (7. táblázat).

A könyvek szerzői	Espín	Hutcherson	Mennen és Geisler	Müller
Kik végezzék a felvilágosítást	A könyvé, a kamaszé, a szülőké és az orvosoké	A könyvé, a kamaszé, az orvosoké, esetleg a szülőé (főként anya)	A kamaszoké, szülőké és a pedagógusoké	A könyvé, és a kamaszé, akinek saját magát kell felfedeznie

7. táblázat Ki végezze a felvilágosítást

A táblázat elemzéséből azt láthatjuk, hogy egyetlen olyan személy van, akiben az összes szerző egyet ért: a kamasz. Tehát mindnyájuk szerint a fiatalnak elengedhetetlenül fontos részt venni a nemi érésében – nem pusztán annyira, amennyiben ő éli meg. Hiszen szükséges

megismernie az ismereteket, a viszonyulásokat. A négy könyv közül pusztán kettő nem javasolja, hogy a szexualitással kapcsolatos kérdéseinket egy orvos felé tegyük fel: a Müller és a Mennen és Geisler könyv. Az iskolai légkörben bekövetkező szexuális nevelés és/vagy felvilágosítás tekintetében viszont éppen a Mennen és Geisler könyv a legszimpatikusabb: kifejezetten ajánlja, hogy amennyiben megfelelő bizalommal tud lenni a fiatal a tanára felé, úgy nyugodtan felteheti neki a kérdéseit, elmesélheti problémáit. (*Mennen és Geisler*, 2001, 124.o.) A feltételezésem tehát részben igazolódott csak, mindegyik szerző ajánlja a könyvét (ezért is írhatták meg valószínűleg), de nem mindegyik kizárólagosan csak a könyvet. Nem vártam, hogy az iskola megjelenjen, mint helyszín, valamint hogy a szerzők a könyvön és a szülőkön kívül tanárokat is javasoljanak. Ez egy nyitottabb és komplexebb megközelítésre utal, mint amire számítottam.

4. 2. 8. A másságról

A szempontot azért választottam, mert még napjainkban sem általánosan elfogadott sem a homoszexualitás, sem a biszexualitás. Fontos foglalkozni ezzel azért is, mert meghatározó lehet, hogy egy személyiségét és meggyőződéseit éppen kialakító fiatalnak milyen az első képe a homo- vagy biszexualitásról. Az előfeltevésem az, hogy megemlítik a szerzők, mint szexuális beállítottságok, de nem fektetnek rá akkora hangsúlyt, mint a heteroszexuális kapcsolatok elemeire.

Az Espín könyv így fogalmaz: „*fontos tudni, hogy a homoszexualitás és a biszexualitás nem betegség, nem erkölcstelen viselkedés, hanem az emberi lét szexuális sokszínűségének megnyilvánulásai.*” (Espín, 2008, 79.o.) Utána megjegyzi, hogy az emberi kultúra erkölcsi értékei miatt tartják normálisnak a heteroszexuális viszonyulást, ami önmagában nem jelenti azt, hogy valóban az lenne a normális – tehát a normát képező. Ír az esetleges előítéletekről és az olyan viszonyulási formákról, amelyek alap emberi jogaikban sérthetik a homoszexuálisokat. (Espín, 2008)

A Hutcherson kizárólag a két nő közti szerelemről ír, ott is a testi örömeket nyújtó tevékenységeket. A két nő közötti érzelmi köteléket a „*szerelmi élet*” kifejezéssel írja le, nem is tér ki rá bővebben. Egyáltalán nem ír arról, hogy milyen álláspontot képvisel egy két nő közötti erotikus kapcsolatról, pusztán a gyönyör elérésének különböző útjait mutatja be. Tehát nem emel szót ellene, azaz nem utasítja el, vagy veti meg. (Hutcherson, 2006, 86-87.o.)

A Mennen és Geisler könyv oldalakon keresztül foglalkozik a homo- és biszexualitással, azonban néhány mondatról eltekintve végig kizárólag két lány közötti kapcsolatról ír.

Lányoktól emel be példákat a könyvbe, egyetlen homo- vagy biszexuális fiú története sincs, két lány közötti közösülésről ír, két fiú közöttiről azonban nem. Ennél a résznél olyan, mintha a könyvet elsősorban lányoknak készítették volna. (Mennen és Geisler, 2003)

A Müller könyv a legelső oldaltól kezdve tartalmaz olyan ábrákat, amelyeken két lány/két fiú fogják egymás kezét, vagy ölelkeznek – azaz a legelső laptól kezdve nem titkolja, hogy léteznek olyan emberek is, akik nem tőlük ellenkező nemű emberekhez vonzódnak. „*Nem feltétlenül mindig egy férfi és egy nő esik egymással szerelembe [...].*”(Müller, 2008, 39.o.) Néhány mondatból beszél csak erről, majd áttér a szerelem kémijára és a vele járó érzésekre. Ebből a néhány sorból is kiderül, hogy egyáltalán nem utasítja el, sőt megváltoztathatatlan tényként kezeli. (Müller, 2008)

Az előfeltevésem igazolódott, valóban megemlíti minden szerző, és mind a szexuális orientáltság típusaként, nem pedig betegségként. És a heteroszexuális kapcsolatokra is nagyobb hangsúlyt fektetnek. A másságról közvetítést az alábbi táblázatban is összefoglaltam könyvenként tagolva (8. táblázat).

Szerzők, szempont	Espín	Hutcherson	Mennen és Geisler	Müller
A másságról	Az emberi szexualitás sokszínűségének megnyilvánulása.	Csak a női másságról ír. Az emberi szexualitás sokszínűségének megnyilvánulása.	Az emberi szexualitás sokszínűségének megnyilvánulása.	Az emberi szexualitás sokszínűségének megnyilvánulása.

8. táblázat A szerzők közvetítése a másságról

4. 2. 9. A megelőzésről

A téma a fiatalok egészségének megőrzését szolgálja, ezért is lett külön szempont.

Az előfeltevésem az, hogy a könyvek széles skálán mutatják be, hogy milyen védekezési lehetőségek vannak (milyen fertőzések, betegségek és a nem kívánt terhesség ellen), és hogy melyik eszköz mire alkalmazható, milyen megbízhatósággal.

A könyvek szerzőinek többsége jó pár lehetőséget bemutat a védekezési technikák közül, két főbb célt megfogalmazva: a betegségek és a nem kívánt terhesség megelőzésének érdekében. Az alábbi táblázatban összefoglaltam, a szerzők milyen megelőzési technikákat ismertetnek a fiatalok számára a terhesség és a nemi betegségek elkerüléséhez, továbbá hogy milyen nemi betegségekről írnak (9. táblázat). A táblázat alapján kijelenthetjük, hogy a legszélesebb választékot a Hutcherson könyv nyújtja. Ez azzal a ténnyel együtt összekötve, hogy elsősorban lányok számára ajánlja a könyvet részben kiábrándító. Azzal együtt, hogy

rengeteg megelőzési eszközt ismertet, és számos betegségre felhívja a figyelmet, sajnos ezt a tudást a fiúk számára nem nyújtja.

A szerzők, a szempontok	Espín	Hutcherson	Mennen és Geisler	Müller
Fogamzásgátlók	Óvszer, pesszárium, tabletták, spirál, esemény utáni tabletta	Önmegtartóztatás, tabletta, méhnyaksapka, óvszer (férfi/női), depo-provera, pesszárium, IUD eszközök, Lunelle, esemény utáni tabletta, Mini-pill, NuvaRing, OrthoEvra, Ritmusmódszerek, Spermicidek, Sterilizálás	Tabletta, spirál, óvszer, pesszárium, kémiai fogamzásgátlás, természetes védekezés, sürgősségi fogamzásgátlás, megszakítás	Óvszer, megszakítás, kúpok, tabletta, spirál, diafragma, természetes módszer, esemény utáni tabletta
Nemi betegségek megelőzése	Óvszer	Óvszer, foggát, műanyag pólya, spermaölk, pesszárium, méhnyaksapka, tampon	Rendszeres és alapos tisztálkodás, óvszer,	Óvszer
Nemi betegségek	STD, AIDS	Lágyfekély, Chlamydia, Gonorrhea, Hepatitis B/C, Herpesz, HIV, HPV, Lapostetű, Szifilisz, Molluscum contagiosum, Trichomoniázis	AIDS, Chlamydia, Gonorrhea, Herpesz, Gombafertőzés, Trichomonas, Szifilisz	AIDS, „nemi betegségek”

9. táblázat A megelőző eszközök és nemi betegségek

Mennen és Geisler még részletesen írnak a megelőző technikákról és a betegségekről, azonban az Espín és a Müller könyv a szexualitásnak erre a részterületére nem fektet nagy hangsúlyt, éppen hogy csak megemlítik.

Az egészségmegőrzés szempontjából Hutcherson könyvét ajánlanám a fiatalok számára – akár fiúknak is! Az előfeltevésem csak részben igazolódott – a négyből két könyv nem sorolja fel a leggyakoribb betegségeket, és nem helyez akkora hangsúlyt a megelőzésre, mint reméltem. (Espín, 2008; Hutcherson, 2006; Mennen és Geisler, 2003; Müller, 2008)

4. 2. 10. A családalapításról

A szempont azt a célt szolgálja, hogy kiderüljön, a fiataloknak érthetően elmagyarázzák-e a szerzők a nem kívánt terhesség elkerülésének lehetőségeit, illetve a következményeket. Az előfeltevésem az, hogy a szerzők a felelősség és tudatosság szavak köré építik a témát.

Espín hangsúlyozza, „*az, hogy az ember megszerzi az utódnemzés biológiai képességét, nem jelenti azt, hogy felkészült az anyaságra, illetve az apaságra.*” (Espín, 2008, 81.o.) Kiemeli, hogy fontos a biológiai érettséget is elérni, amely lehetővé teszi a lányok számára a károsodásoktól mentes terhességet. Hangsúlyozza, hogy a gyermekvállalás egy tudatos és felelősségteljes döntés, amely a fiatal új családjának megalapítását szolgálja. „*A terhességet valóban akarni és fogamzásgátló módszerek segítségével kell eltervezni.*” (Espín, 2008, 52.o.)

Hutcherson a terhesség megelőzését segítő eszközöknél kiemeli, hogy „*mint nő, tiéd a termékenységszabályozás joga: hány gyermeked legyen és mikor. [...] Ha váratlanul a családosság válás útján találod magad, neked kell majd megbirkózni a terhesség megszakításával vagy fenntartásával járó legtöbb, ha nem az összes fizikai és érzelmi következményeivel.* [...]” (Hutcherson, 2006, 136.o.) Tehát ajánlott alaposan végiggondolni, hogy mikor szeretne teherbe esni a fiatal. Apró utalások is megjelennek az ideális partnerre, de nem kap hangsúlyt. Olyan szempontból érthető, hogy végig a nő van a középpontban. Egy későbbi fejezetben a terhesség és a szex kapcsolatáról ír, hogy melyik trimeszterben mi történik a nő szervezetében, a magzattal, mikor és hogyan lehet közösülni, illetve mikor szükséges orvoshoz fordulni. (Hutcherson, 2006)

Mennen és Geisler a nem kívánt terhességnél említik meg először a szempontot: „*egy terhesség még nem ok a családalapításra.*” [...] „*Épp ezért helyesebb, ha a pár először igazán megismeri egymást, és csak azután kötnek házasságot.*” [...] „*A szüleid egész biztosan nem fognak gratulálni neked, ha megtudják, hogy terhes vagy. Kiborulnak, tehetetlenül, talán dühösen fogadják a hírt. Ám legtöbb esetben a szülők idővel mégis lenyugszanak, és fontolóra veszik, hogyan segíthetnének rajtad, illetve rajtatok.*” (Mennen és Geisler, 2003, 148-149.o.) A terhesség felfedezése után a következő néhány oldal azt ismerteti, hogy milyen állomásai vannak a terhesség megszakításának, majd csak ezt követően említi az örökbeadást. Ezt követően végig veszi havi lebontásban, hogy mi történik a magzattal az anya méhében. (Mennen és Geisler, 2003)

A Müller könyv annyiban egyedülálló, hogy a védekezési eszközöknél külön – szó szerint – felhívja a figyelmet arra, hogyan lehetséges úgy szeretkezni, hogy ne történhessen meg a teherbeesés. Ennek ellenére a megelőzési technikák után közvetlenül olvashatjuk „*ha teherbe*

estél, de semmi esetre sem akarod megtartani a bébit, a terhesség megszakítható.” (Müller, 2008, 60.o.) Ezt követően ír olyan párokról, akiknek nem lehet gyermekük, de csak a mesterséges megtermékenyítést javasolja – az örökbeadást meg sem említi. A könyv hátsó oldalain bemutatja, hogyan zajlik a terhesség, szintén havi lebontásban. A magzat fejlődése mellett az anya testének (fizikai, hormonális és érzelmi) változásait is leírja. A szüléssel és a baba családi házba érkezésével zárja a könyvet. Konkrét értékvállalás nem történik; hangsúlyozza, hogy a terhesség elkerülhető, de a bekövetkezett terhesség kezelésében nem nyújt segítséget. (Müller, 2008)

Összességében mindegyik szerző fontosnak tartotta megemlíteni, hogy megtörténhet akaratlanul a teherbeesés. Azonban a folyamatban levő terhességről különbözőképpen vélekednek. Érdekes szem előtt tartani, hogy a szülő, amikor átadja a könyvet a gyermekének, milyen értéket képvisel a nem tervezett terhességgel kapcsolatban. Amennyiben a gyermek azt olvassa ki, hogy végülis megoldható a (vész)helyzet egy terhességmegszakítással, előre megmondhatatlan károkat szenvedhet – mind testileg és lelkileg. Az előfeltevésem nem igazolódott, nem fektettek akkora hangsúlyt a témára, mint

reméltem.

4. 3. A tartalomelemzés szempontjainak értékelése

A fejezeten belül – mint azt már a 4. fejezetben említettem – néhány szónak a könyvekben megjelenő gyakoriságát vizsgáltam. Három szempontot alkalmaztam, amelyek a saját érdeklődésemet fedik le. Továbbá azt gondolom, hogy az alábbi szempontok meghatározók egy fiatal számára hatásukat tekintve. A szempontok:

- a szerzők hogyan írnak a szexről, mint tevékenységről;
- hogyan írnak az első közösülésről;
- kiket ajánlanak a fiataloknak a szexualitással kapcsolatos kérdéseik megválaszolásához.

4. 3. 1. A kiválasztott szavak gyakoriságának vizsgálatának eredményei

Nem állt rendelkezésemre tartalomelemző program, így manuálisan végeztem el a gyakoriságra vonatkozó vizsgálódást. Mindez pedig jobban magába hordozza a hibázás lehetőségét. Olyan szavakat választottam, amelyeket fontosnak tartok egy konstruktív párkapcsolatban. A kiválasztott szavak mellé és az egyes szerzők neve alá írtam a könyvben megtalálható gyakoriságuknak megfelelő számot. (10. táblázat). Bizonyos szinonimákat is belevettem a számolásba:

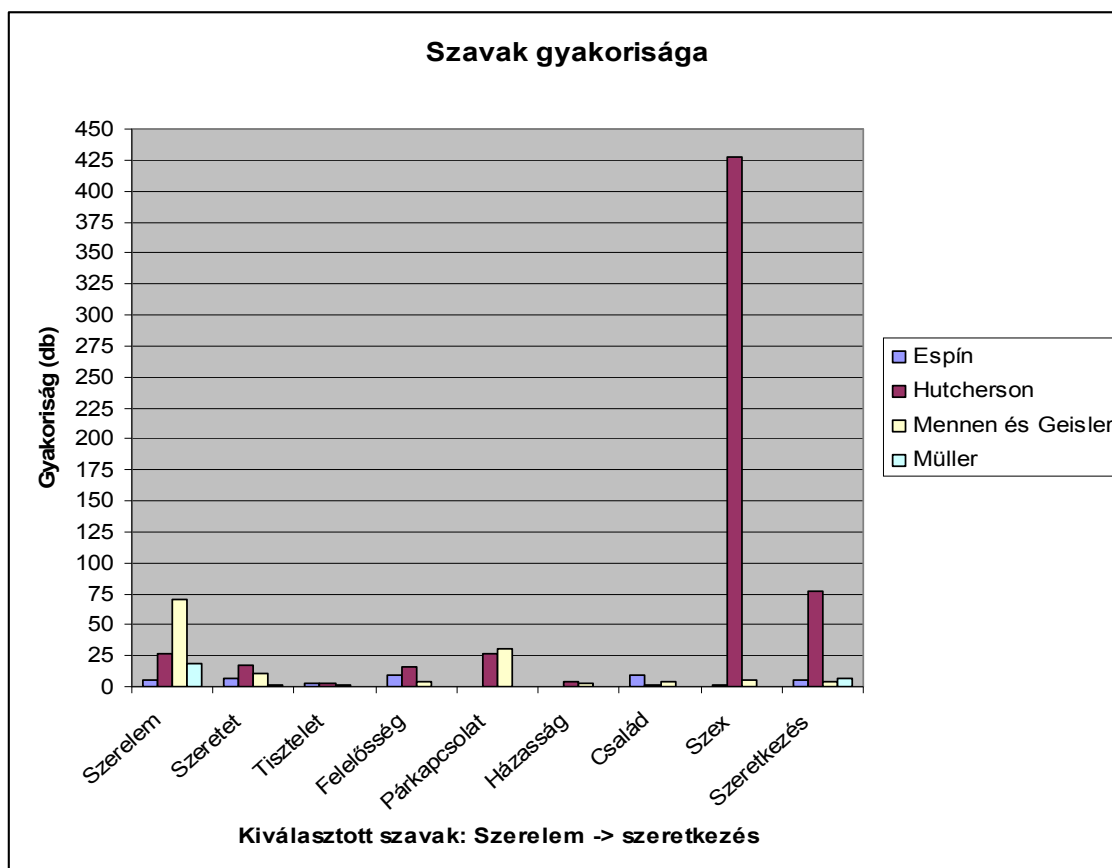
- szerelmi és szerelmes;
- olyan ragozott igealakokat is, amelyek a partner szeretetét fejezi ki;
- felelős;
- kapcsolat;
- családi;
- az összes olyan szó, amelyben szükségszerűen szerepel a szex, szeretkezés, együttlét, aktus és közösülés (a ragozott igealakokat is);
- nemi, kapcsolati vagy szexuális erőszakot;
- orvost jelentő szavakat is: a nőgyógyászt, urológust.

A 10. táblázat és a 2a, 2b ábrák szemléltetik, hogy a szerzők milyen területeknek milyen fontosságot tulajdonítanak. Egy szexuális felvilágosító könyv feladata lenne egy olyan értékképviselés, amely a fiatalot egy konstruktív életvezetés felé tereli. Ez alá tartozna az egészség megőrzésének fontosságára felhívás, az érzelmek hangsúlyozása, a kamaszkori változások elmagyarázása stb.. Egyfajta útmutatást kellene, hogy adjanak, ezzel szemben ez nem történik meg –legalábbis nem olyan mértékben, mint azt reméltem.

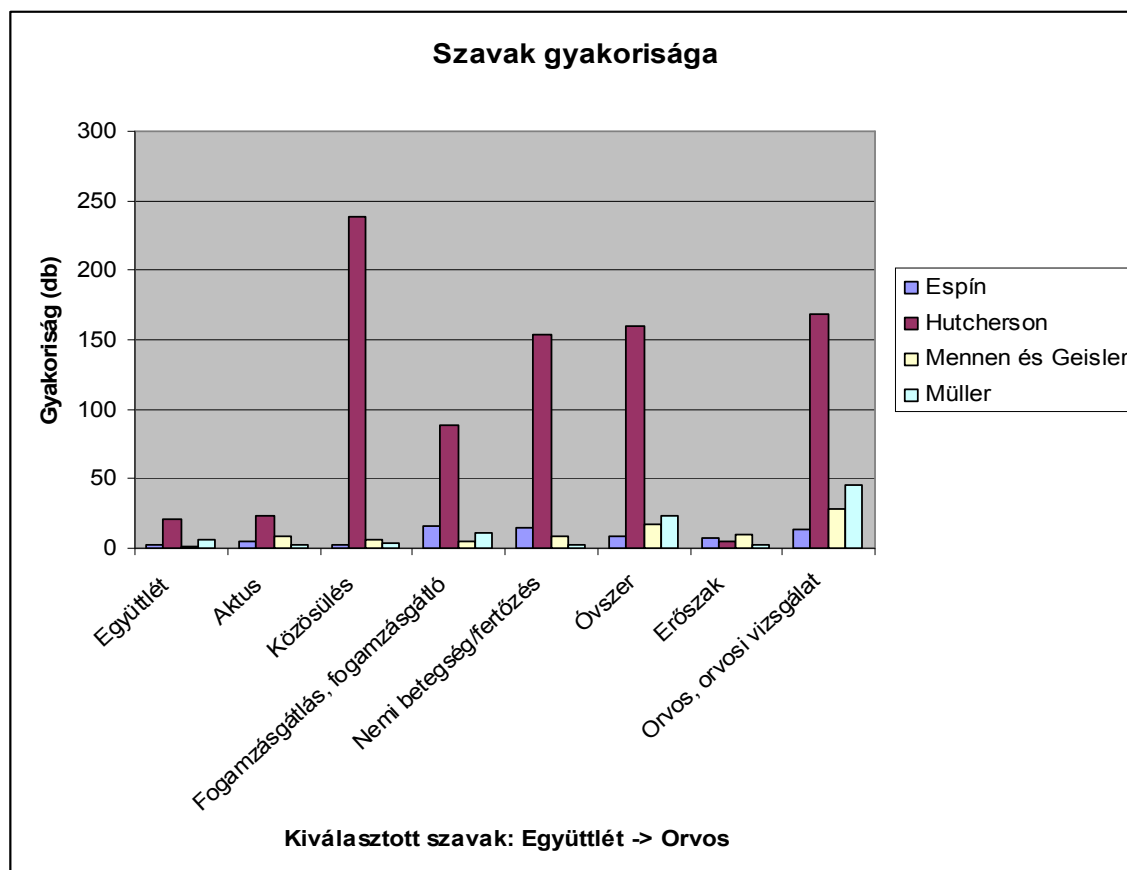
A szerzők, a szavak	Espín	Hutcherson	Mennen és Geisler	Müller
Szerelem	5	27	71	19
Szeretet	6	17	10	1
Tisztelet	2	2	1	0
Felelősség	9	16	4	0
Párkapcsolat	0	26	31	0
Házasság	0	4	2	0
Család	9	1	4	0
Szex	1	427	5	0
Szeretkezés	5	77	4	7
Együttlét	3	21	1	6
Aktus	5	23	8	2
Közösülés	3	239	6	4
Fogamzásgátlás, fogamzásgátló	16	88	5	11
Nemi betegség/fertőzés	15	154	9	3
Óvszer	9	160	17	23
Erőszak	7	5	10	2
Orvos, orvosi vizsgálat	13	168	28	46

10. táblázat A szavak előfordulási gyakorisága a könyvekben

Érdekesnek találtam, hogy a szexuális kapcsolatra milyen szavakat milyen gyakorisággal használnak a szerzők. Amit a megfigyelésnél kifejejtettem, az a szerelmeskedés, a szexuális/nemi kapcsolat/érintkezés voltak. Az, hogy a párkapcsolatra a négy könyvből kettő utalást sem tesz olyan, mintha a kamasz a szíve választotta mellett egy (pusztán) különálló ember lenne, nem pedig a kapcsolat egyik fele, egyfajta értékpusztulást mutat. A házasságra és családra utalásnál ugyanezt tapasztaltam. Bár azok után, hogy a párkapcsolat sem jelenik meg szavakba öntve, nem várható el egy értékképviselés a monogámia és a házasság, majd családalapítás felé. Tetszett, hogy az összes szerző ír a szexuális kapcsolathoz szükséges szerelemről, érzelmekről. Ez értékteremtő képviselés a fiatalok részére. Számomra pozitív, hogy mindegyik szerző szentel néhány mondatot a nemi erőszaknak. Felhívja az olvasó figyelmét arra, hogy milyen külső támadások, veszélyek leselkedhetnek rá. Kiemeli az áldozat helyzetből való kikerülést és a segítségkérés kínosságmentességét. Tetszett, hogy a felelős/felelősség szavak megjelennek a szexualitás témájában

2a. ábra Szavak gyakorisága a szerelemtől szeretkezésig

2b. ábra Szavak gyakorisága az együttléttől az orvosig

4. 3. 2. Az első aktusról, a szexről és a lehetséges segítő személyekről

A szempont fontosságát indokolja, hogy a szexről hallott információk, elejtett szavak, hallott beszélgetések megalapozhatják egy fiatalban a saját szexuális életének alakulását. Tehát ha szégyellnivalóként említik számára a szexet, a testi gyönyörök megélését, valószínűleg képtelen lesz a teljes élvezetre. (Hutcherson, 2006; Szilágyi, 2006) Ez alapján nagyon fontos, hogy egy felvilágosító könyv, milyen szavakkal illeti, hogyan mutatja be ezt a tevékenységet a szerelmi életbe belépő kamasz számára. Nagyon fontos, hogy a szexuális élet kezdetén álló fiatalnak egyértelmű legyen, hogy van kihez fordulnia, ha kérdése vagy problémája lenne. Ezért fontos megvizsgálni, hogy a szerzők kiket tartanak alkalmasnak segítségadásra.

Az Espín könyv szerint *„az első szexuális kapcsolat örömteli felelőssége két ember közös elhatározásának gyümölcse kell legyen, akik szeretik egymást, mélyen megbíznak egymásban, és jól akarják érezni magukat egymással.”* (Espín, 2008, 64.o.) A szexuális kapcsolat két ember érzelmi kapcsolatának a beteljesülése, amely az érintésekkel és a simogatással kezdődik. Kiemeli, hogy a szexuális kapcsolat motivációja ne a másoknak megfelelés, a „menőzés” vagy hasonlóak legyenek, hanem a mély érzelmi kötelék. A közösülést pozitív tevékenységnek ismerteti, amelyet meg kell tanulni úgy, mint a saját testünk reakcióit is. A könyv javasolja a szülőket, barátokat, orvosokat és bárkit, aki felé bizalommal képes fordulni a fiatal, ha bármilyen kérdése lenne. (Espín, 2008)

Hutcherson külön nem ír a legelső aktusról, viszont általánosságban a szexről rengeteget. A könyv olvasása közben aligha van olyan oldal, amelyen nem „gyözködné” az olvasót az író, hogy a szex egy csodálatos, eufóriát is kiváltható tevékenység, amely nem okozhat sérülést, fájdalmat, ha megfelelően műveli. Szintén kiemeli, hogy *„a jó szeretkezést is tanulni kell.”* (Hutcherson, 2006, 93.o.) A könyv szerint a lány, fiatal nő, fordulhat bizalommal az orvosa felé, szégyen nélkül. Fontosnak tartja, hogy a szexuális problémákat a nő a partnerével is feltétlenül vitassa meg, oldalakon keresztül foglalkozik azzal, hogy melyek az ideális körülmények egy ilyen beszélgetéshez. Tehát tulajdonképpen a partnert és az orvosokat tanácsolja a segítségkérésre. (Hutcherson, 2006)

Mennen és Geisler a legelső aktusnál megemlíti, hogy félelemmel is eltöltheti a kamaszt már a gondolat is és hogy *„semmiképp ne várj túl sokat az első alkalomtól. Lehet, hogy nem lesz olyan mámoros, mint elképzelted. [...] Sok tapasztalatra van szükség, hogy élvezni tudjuk a szexet.”* (Mennen és Geisler, 2003, 74-75.o.) Megemlíti az első alkalomnál felléphető fájdalmat, azonban kifejti, hogy nem kizárólag a szűzhártya átszakadása miatt lehet. Általánosságban a szexet ők is élménydús és pozitív tevékenységnek ismertetik. Több

alkalommal is megemlíti (pl.: az orientációknál), hogy a fiatal bizalommal fordulhat pedagógusai felé, szülei és orvosok felé. A barátokat nem tanácsolja, azzal érvelve, hogy a hiányos vagy téves tudásuk árthat. (Mennen és Geisler, 2003)

Müller szerint „*egyre inkább vágnak arra a szerelmesek, hogy levetkőzzenek, és egymás testét simogassák, még a nemi szerveik környékén is.*” (Müller, 2008, 43.o.) Tehát a szex szerelmesek között jön létre, amellyel a kapcsolatuk mélyítik el. Külön megemlíti, hogy az első szexuális kapcsolat gyakran a pettingig jut, mivel a fiatalok egyelőre nem a behatolással végződő aktust tartják fontosnak. „*Ne várjatok túl sokat az első közösüléstől. [...] Gyakran előfordul, hogy az első alkalom előtt attól félnek a fiatalok, hogy valamit rosszul csinálnak.*” (Müller, 2008, 45.o.) Ez a könyv is megemlíti a felléphető fájdalmat, azonban kizárólag a szűzhártya szétszakadásával azonosítja. Általánosságban a szexről nem ír, sőt az első aktussal kapcsolatban is inkább azt hangsúlyozza, hogy sok gyakorlás és kommunikáció szükséges ahhoz, hogy élvezhető legyen. A könyv elsősorban a partnert javasolja, ha szexuális problémánk akad. Mellette a szülőket, valamint az orvosokat is tanácsolja, bár specifikálja, mikor szükséges. (Müller, 2008)

5. Összegzés

A következőkben összegzem a vizsgálatom legfontosabb eredményeit:

A szexualitás az élet központi aspektusa, mindenre és mindig hatással van – tehát nem kizárólag a nemi aktust jelenti. Elsődleges funkciója a fajfenntartás, de ezen kívül még az örömszerzést és a nemi szerepviselkedést is magába foglalja. A szexuális felvilágosítás a szexualitásba bevezetés egyik módja, célja pedig a szexuális életre felkészítés. A szexuális felvilágosítás fontosságát a megelőzési kezdeményezések támogatják, amelyek alternatívákat és lehetőségeket mutatnak a fiataloknak a testi és lelki károsodások elkerülésére. A szexuális felvilágosítás és a szexuális nevelés közötti különbség leginkább a célban és a megvalósításban található. Míg a felvilágosítás az ismeretek közvetítésére fókuszálva általában egy-egy előadásban kimerül, addig a nevelés a gyermek születésétől egészen a felnőttkoráig felkészíti a szexuális életre, ismeretek közvetítése és viszonyulások kialakítása által. A szexuális életre felkészítést optimális esetben a családnak lenne szükséges végezni, azonban mivel ez különböző nem valós vagy valósulhat meg, ezért az iskola és ez által pedagógusok feladata a folyamatot végigkísérni. Ezek alapján a szexuális életre felkészítés a család, a szülők, a pedagógusok, az iskola és a barátok közös feladata. A felvilágosítást végezhetik előadás formájában, kizárólag magyarázattal, de alkalmazhatnak segédanyagokat is (videókat, képeket, filmeket, könyveket, babákat stb.), meghívhatnak vendégelőadókat vagy szervezeteket, akik szakszerűen véghezviszik. A felvilágosítás eredményessége a közvetített ismeretek és viszonyulások színvonalában és mennyiségében rejlik. Amennyiben egy fiatal több inger éri, több információt kap, több viszonyulással találkozik a szexualitáshoz köthetően, úgy lehetősége adódik kiválasztani azokat a viszonyulásokat, amelyek számára szimpatikusak. Továbbá megtanulja mindazt az ismeretet, amelyek hozzásegítik ahhoz, hogy testileg és lelkileg egészséges és boldog felnőtt váljon belőle. És képessé teszi a tudatos és a felelősségteljes szexuális életvitelre. Az állam szerepe lehetne központilag előírni szexuális felvilágosító programok megvalósítását és az iskolák számára olyan pedagógusok foglalkoztatását, akik rendelkeznek olyan képesítéssel, amely kielégítően képes nyújtani a szexuális életre felkészítést a diákok számára. Ebből következően az iskola és a pedagógusok feladata lehetne a szexualitással foglalkozni a tantárgyakon belül. Alkalmazni olyan külföldi átfogó szexuális nevelési programokat, amelyek hazájukban már bizonyítottan eredményesek.

A kutatásom elején több kérdést fogalmaztam meg, a dokumentumelemzések alapján az alábbi eredmények fogalmazhatók meg:

- A címek és borítók kapcsán az előfeltevésem igazolódott, valóban provokatívak, figyelemfelkeltők és színesek a borítók, a címek közül pusztán egyben nem szerepel a szex szó semmilyen formában.
- A képek és ábrák nem élethűek, a könyvek nem tartalmaznak olyan életből behozott fényképet, amely a felvilágosítást szolgálná, pusztán a kamaszkori lelki változások megértését. Ezért ez a feltevésem igazolódott.
- A célolvásoknál az elsődlegesek a kamaszok, és a négy könyvből három legalább megemlíti, hogy a szülő is vegyen részt a könyv értelmezésében. Kettő kifejezetten kiemeli, hogy a gyermek a szüleivel közösen olvassa a könyvet. Az előfeltevésem a kamasz cél-olvasóközönség tekintetében teljesen igazolódott, míg a „közös olvasás” terén csak részben.
- Az ajánlott korosztállyal kapcsolatban az előfeltevésem teljesen igazolódott, a szerzők a kamaszkort javasolják; azonban a pontos életkornál vannak eltérések. Én a 12 éves korra, a szerzők 10 és 14 év közé helyezik a felvilágosítás elkezdését.
- A szakkifejezéseket a hétköznapi megnevezések mellett ismertetik a szerzők, a szövegben többnyire a mindennapokban használt szavakat használják, tehát az előfeltevésem igazolódott.
- A résztémáknál a szexualitás területeiből az identitás csupán egy könyvben szerepel, tehát az előfeltevésem ezen részét elvetem, azonban az új ismeretek hétköznapihoz kapcsolása igazolódott.
- A szerzők közül három szerint a felvilágosításhoz nem kizárólag a könyvre van szükség, hanem a szülőkre, sőt esetekben az iskolára, valamint a pedagógusokra is. Ezért az előfeltevésemet elvetem.
- A másságot minden szerző megemlíti, eltérő hosszúságú terjedelemben, mind szexuális orientációként, nem betegségként, de nem fektetnek rá akkor hangsúlyt, mint a heteroszexuális kapcsolatokra. Ezek alapján az előfeltevésem teljesen igazolódott.
- A megelőzéssel kapcsolatban az előfeltevésemet elvetem, mivel a könyvek közül kettő egyáltalán nem sorolja fel a leggyakoribb betegségeket és az elkerülési módokat, eszközöket, tehát nem bizonyosodott, hogy a szerzők kiemelten nagy hangsúlyt fektetnének a megelőzésre és az egészségmegőrzésre.

- A családalapítással kapcsolatban szintén elvetem az előfeltevésemet, a szerzők nem a felelősség és a tudatosság köré építik ezt a résztémát. A nem kívánt terhességről is többféleképpen vélekednek.

Az előbbiek alapján látható, hogy a dolgozat olyan kritikus kérdéseket és jelenségeket feszeget, amelyek magyarázatot adhatnak arra, hogy miért nem működik ma hazánkban a szexuális felvilágosítás. A felvilágosító könyvek elemzése azt az eredményt mutatja, hogy nincsenek általános értékek, amelyekre a fiatalokat nevelhetnék a szülők, pedagógusok. Ezt a feladatot vehetné át az iskola és valósulhatna meg a pedagógusok munkája által. Az Alaptörvény meghatároz néhány olyan erkölcsi értéket, amelyet az alkotói követendőnek gondolnak az egész nemzet számára. Részben erre ad iránymutatást a 2012/2013-as NAT-ban megjelölt Felkészítés a családi életre is.

6. Felhasznált irodalom

- Alföldi Ágnes Dóra (2011): A családon belüli erőszak problematikája a XXI. századi Magyarországon, URL: <http://www.matud.iif.hu/2011/08/09.htm>, utolsó letöltés: 2012.12.31.
- Bábosik István (2004): Neveléstudomány, Nevelés az Európai Unióban, Osiris Kiadó, Budapest
- Bábosik István (2011): Társadalmi-gazdasági elvárások és az iskola, In: Bábosik István és Borosán Livia és Hunyady Györgyné és M. Nádas Mária és Schaffhauser Franz: Pedagógia az iskolában, ELTE Eötvös Kiadó, Budapest
- Bábosik István és Borosán Livia és Hunyady Györgyné és M. Nádas Mária és Schaffhauser Franz (2011): Pedagógia az iskolában, ELTE Eötvös Kiadó, Budapest
- Elek Elemérné (1997): Illusztráció, In: Báthory Zoltán (szerk.) és Falus Iván (szerk.): Pedagógiai Lexikon, II. kötet, Keraban Könyvkiadó, Budapest, 33. o.
- Espín, Mariela Castro (2008): Szexualitás kamaszkorban?, Kossuth Kiadó, Budapest
- Gábor Edina és Kiss Judit (2007): Mentális egészség és rizikómagatartásformák összefüggései serdülőkorúak körében, URL: http://www.oefi.hu/szerhasznalat_2007_1.pdf, utolsó letöltés: 2012.12.31.
- Gáspár László (1997): Nevelés, In: Báthory Zoltán (szerk.) és Falus Iván (szerk.): Pedagógiai Lexikon, II. kötet, Keraban Könyvkiadó, Budapest, 582-583. o.
- Hutcherson, Hilda (2003): Amit anyukád soha nem mert elmondani a szexről, 14-től 99 éves korig, Viviankom-2002, Budapest
- Kiss Paszkál (2004): Vélemény, véleményformálás: attitűdök szerepe a nevelésben, In N. Kollár Katalin (szerk.) és Szabó Éva (szerk.): Pszichológia pedagógusoknak, Orisis Kiadó, Budapest
- Körössi Judit (2004): Az „én” fogalma, az énejlődés elméletei, In: N. Kollár Katalin (szerk.) és Szabó Éva (szerk.): Pszichológia pedagógusoknak, Orisis Kiadó, Budapest
- M. Nádas Mária (1996/a): A dokumentumelemzés, In: Falus Iván (szerk.): Bevezetés a pedagógiai kutatás módszereibe, Keraban, Budapest
- M. Nádas Mária (1996/b): A tartalomelemzés, In: Falus Iván (szerk.): Bevezetés a pedagógiai kutatás módszereibe, Keraban, Budapest

- M. Nádasi Mária (1996/c): A kikérdezés, In: Falus Iván (szerk.): Bevezetés a pedagógiai kutatás módszereibe, Keraban, Budapest
- Mennen, Patricia és Geisler, Dagmar (2003): Az első szerelem és ami hozzátartozik, Magyar Könyvklub, Budapest
- Müller, Jörg (2008): Felvilágosító könyv tiniknek szexről és szerelemről, Z-Press Kiadó, Miskolc
- N. Kollár Katalin (2004): Az identitás alakulása: mi dől el a serdülőkorban?, In: Pszichológia pedagógusoknak, Orisis Kiadó, Budapest
- N. Kollár Katalin (szerk.) és Szabó Éva (szerk.) (2004): Pszichológia pedagógusoknak, Orisis Kiadó, Budapest
- Nagy Ádám és Trencsényi László (2012): Szocializációs közegek a változó társadalomban, A nevelés esélyei: család, iskola, szabadidő, média, Iszt Alapítvány Kiadó
- Nagy József (2002): XXI. század és nevelés, Osiris Kiadó, Budapest
- Turcsán Anna (2006): Az üvegfalon túlról... AIDS, HIV, Magyar Könyvklub, Budapest
- Schaffhauser Franz (2011): Az iskola kapcsolata és együttműködése a családdal, In: Pedagógia az iskolában, ELTE Eötvös Kiadó, Budapest
- Solymosi Katalin (2004): A családi szocializáció jellemzői, In: N. Kollár Katalin (szerk.) és Szabó Éva (szerk.): Pszichológia pedagógusoknak, Orisis Kiadó, Budapest
- Szabolcs Éva (1996): Deduktív (analitikus) jellegű kutatások, In: Falus Iván (szerk.): Bevezetés a pedagógiai kutatás módszereibe, Keraban, Budapest
- Szilágyi Vilmos (2003): A szexuális nevelés nálunk és másutt, URL: <http://epa.oszk.hu/00000/00035/00076/2003-11-mh-Szilagyi-Szexualis.html>, utolsó letöltés dátuma: 2012. 12. 01.
- Szilágyi Vilmos (2005): Szexuális nevelés: feladata-e, s képes-e rá az iskola?, URL: <http://www.szexualpszichologia.hu/cikkek.htm>, utolsó letöltés: 2012. 12. 01.
- Szilágyi Vilmos (2006): Szexuálpedagógia, Szexuális egészségnevelés, Athanaeum, Budapest

Melléklet

Tartalomjegyzék

1. sz. melléklet: A szexualitás alapfogalmai	58
2. sz. melléklet: Kérdéssor dr. Szilágyi Vilmoshoz	60
3. sz. melléklet: Kérdéssor Semsey Gáborhoz.....	61
4. sz. melléklet: Interjú dr. Szilágyi Vilmostal, szexuálpszichológussal	62
5. sz. melléklet: Interjú Semsey Gábor doktorandusszal.....	68
6. sz. melléklet: A könyvek résztémái szerzőnként.....	81

1. sz. melléklet: A szexualitás alapfogalmai

A WHO meghatározásából kiindulva, a szexualitás a nem és a nemi identitás alapjaival kezdődik. E két fogalom annyit jelent, hogy valamennyi ember vagy férfinak, vagy nőnek születik, és ehhez általában a nemével megegyező nemi identitása alakul ki. Vannak viszont olyan nők és férfiak, akiknél a nemi identitás a másik nemet jelenti. Tehát leegyszerűsítve egy férfi érezheti magát nőnek, és egy nő érezheti magát férfinak. Ezen túl vannak olyan emberek, akik mind a két nem nemi szerveivel rendelkeznek. Ők a hermafroditák. Náluk általában a nemi identitás dönti el, hogy végül melyikkel azonosulnak, és annak megfelelően ruházkodnak, viselkednek – esetenként sebészi beavatkozással megerősítve.

Fontos további „hozzátartozója” a nemiségnek a nemi szerep. Ahogyan fentebb említettem, vannak nők/férfiak, akik férfinak/nőnek érezhetik magukat, annak ellenére, hogy biológiailag a másik nemhez tartoznak. Ezt az érzést kiválthatja genetikai vagy környezeti hatás. A környezeti hatások közé is sorolhatjuk a nemi szerepeket, mivel egy adott közösségben a kimondott és kimondatlan előírt viselkedésformák kiválthatják a megfelelő viselkedést vagy annak az ellenkezőjét. Ezeket nevezzük biológiai vagy társadalmi nemi szerepeknek. Egy biológiailag nőnemű ember is élhet férfi nemi szerepben, amennyiben a társadalmi státusza ezt kívánja meg. (*Espín, 2008; Lux, 2012; Szilágyi, 2006*)

A nemi szerep kialakulásában jelentős szerepe van a társadalmi sztereotípiáknak és normáknak. A lakókörnyezet és társadalom által meghatározott és egyben elvárt nőkép, illetve férfikép, és az azoknak megfelelés. Például: akkor vagyok igazán nő, ha odaadó vagyok, kedves, aranyos, szexi és szükségem van egy férfirra stb.. Vagy például: akkor vagyok igazán férfi, ha a munkámban és az életben sikeres vagyok, nincsenek anyagi és potenciális gondjaim, van egy gyönyörű nő, aki hozzám tartozik stb.. Vagy egyszerűen gondoljunk a népszerű havilapok rovataira a legkülönbözőbb tanácsokkal, hogyan lehetünk jó nők/férfiak. Ezek mind a társadalom által megfogalmazott, elfogadott és követett sztereotípiák.

A nemi identitás már egészen kiskortól meghatározó lehet. Az utóbbi évek nagy vitája, hogy befolyásoló és ezzel determináló nevelési folyamat része-e, ha egy szülő a gyermekét a gyermek neme szerinti általános ruhadarabokba öltözteti. Például egy lányt szoknyába. Vagy ha a gyermek a másik nem ruháiban jobban érzi magát, és ebbe beleavatkozik a szülő. A témával foglalkozik többek között a Dívány nevű portál egy 2011. júniusi cikke¹⁷ is (az itt író pszichológus, Bujdosó Karolina a témát elfogadóan kezeli és biztatja a szülőket a megértésre). (*Szilágyi, 2006; N. Kollár Katalin, 2004*) Érdekes kérdés az is, ha valakinek a biológiai és az

¹⁷ http://divany.hu/poronty/2011/06/22/ne_felj_ha_a_lanyod_autokkal_jatszik_es_a_fiad_babazik/ Utolsó letöltés. 2012. 09. 10.

érzett neme nem egyezik, melyik nemi szerepet sajátítja majd el. Vagy egyáltalán elsajátítja-e azt az általánosságban meghatározott nemi szerepet, amit egy átlagos fiú vagy lány.

Amikor mindezek kialakulnak, a későbbiekben csatlakozik hozzájuk a szexuális orientáció is, amely annyit tesz, hogy az egyén melyik nem felé érez vonzódást szexuális értelemben. Az általános téveszmék ellenére nem feltétlenül jár együtt a nemmel nem megegyező nemi identitás az ugyanazon nemhez való vonzódással. Tehát egy férfinak nem feltétlenül kell nőnek éreznie magát ahhoz, hogy egy másik férfi legyen számára vonzó szexuálisan. Szexuális orientáltság terén három különbözőt határozunk meg: a heteroszexuálist, a homoszexuálist, a biszexuálist.

A heteroszexuális személy az ellenkező nem képviselőihez, a homoszexuális a saját neméhez, a biszexuális mindkét nemhez vonzódik. Fontos megjegyezni még az aszexuálist is, amely napjainkban is vitatéma, amennyiben szexuális irányultságként vagy szexuális zavarként azonosítjuk. Az aszexuális személynek ugyanolyan érzelmi szükségletei vannak, mint bármelyik más orientáltságú személynek, ám ő nem érzi úgy, hogy szerelme megkoronázása az aktusban fellelhető. (Szilágyi, 2006; Lux, 2012; Mennen és Geisler, 2003)

2. sz. melléklet: Kérdéssor dr. Szilágyi Vilmoshoz

- 1.) Hogyan határozná meg, mi a szexualitás?
- 2.) A tapasztalatai, kutatásai alapján a fiatalok szexualitás fogalma alatt milyen címszavakhoz tartozó események, jelenségek és tevékenységek értendők? Itt egyben az is a kérdésem része, hogy milyen korosztályhoz köti a fiatalokat?
- 3.) Milyen a szexualitással kapcsolatos ismeretek közvetítésére van szükség?
- 4.) Kinek a feladatává ajánlaná a szexuális ismeretek ismertetését a fiatalok számára?
- 5.) Milyen korosztálytól kezdené az ismeretekbe bevezetést?
- 6.) Elsősorban szexuális felvilágosító programokra vagy szexuális nevelést megalkotó folyamatokra lenne szükség?
- 7.) Milyen résztémákat sorolna mindenképpen a szexuális felvilágosítás/szexuális nevelés témaköréhez?
- 8.) A pedagógusoknak milyen mértékű felelőssége van a szexuális nevelés kérdésében?
- 9.) Milyen kezdeményezéssel, tevékenységgel lehetne növelni a biztonságos szex ismeretét és annak használatára kialakítani az igényt a fiatalokban?
- 10.) Milyen formában, milyen név alatt, milyen tartalommal, mikortól meddig, mely korosztálynak, koedukáltan vagy nemek szerinti bontásban vezetné be a közoktatásba a szexuális nevelést?
- 11.) Milyen segítségre, intézkedésre van szükség az állam részéről a témával kapcsolatban?
(Pl.: a fogamzásgátlók állami támogatása 18 éves kor alatt, óvszerautomaták a középiskolák mosdóiban stb.)

3. sz. melléklet: Kérdéssor Semsey Gáborhoz

- 1.) Hogyan határoznád meg, mi a szexualitás?
- 2.) A kutatási eredményeid alapján a fiatalok szexualitás fogalma alatt milyen címszavakhoz tartozó események, jelenségek és tevékenységek értendők?
- 3.) Milyen szexualitással kapcsolatos ismeretek közvetítésére van szükség? A kutatási eredményeid alapján a mai fiatalok számára mely információk lennének a legfontosabbak?
- 4.) Kinek a feladatává ajánlanád a szexuális ismeretek ismertetését a fiatalok számára?
- 5.) Milyen korosztálytól kezdenéd az ismeretekbe bevezetést? Miért?
- 6.) Elsősorban szexuális felvilágosító programokra vagy szexuális nevelést megalkotó folyamatokra lenne szükség?
- 7.) Milyen résztémákat sorolnál mindenképpen a szexuális felvilágosítás/szexuális nevelés témaköréhez?
- 8.) A pedagógusoknak milyen mértékű felelőssége van a szexuális nevelés kérdésében?
- 9.) Milyen kezdeményezéssel, tevékenységgel lehetne növelni a biztonságos szex ismeretét és annak használatára kialakítani az igényt a fiatalokban?
- 10.) Milyen formában, milyen név alatt, milyen tartalommal, mikortól meddig, mely korosztálynak, koedukáltan vagy nemek szerinti bontásban vezetnéd be a közoktatásba a szexuális nevelést?
- 11.) Milyen segítségre, intézkedésre van szükség az állam részéről a témával kapcsolatban?
(Pl.: a fogamzásgátlók állami támogatása 18 éves kor alatt, óvszerautomaták a középiskolák mosdóiban stb.)

4. sz. melléklet: Interjú dr. Szilágyi Vilmossal, szexuálpсихológussal

1) Hogyan határozná meg, mi a szexualitás?

Magyarul a nemiség – az ember mint faj vagy férfinak születik vagy nőnek, tehát kétneműek vagyunk. Vagy egyik, vagy másik. Persze vannak köztes dolgok is, de hát az most nem érdekes. És ebből kifolyólag maga a fajfenntartása is csak úgy lehetséges, hogy egy férfi és egy nő találkozik erotikus vonatkozásban és létrehozza a megtermékenyítést. Tehát az alapvető és az első funkciója a nemiségnek az, hogy biztosítja a faj fennmaradását, a gyermeknemzést. A másik az, hogy maga az erotikus találkozás az egy élvezetes dolog. És éppen ezért ezt is meg kell tanulni. Mert nem születik velünk. Freud ugyan még azt gondolta, hogy a szexualitás az egy ösztönös dolog. Vagyis velünk születik és genetikailag pontosan meg van határozva, hogy hogy viselkedünk szexuálisan. Holott ez nem igaz, hiszen ugyanaz a szexuális inger az egyik emberre így hat, a másakra úgy, a harmadikra meg megint másként. Szóval egyáltalán nem úgy, mint az ösztönös viselkedésben, hogy ha megjelenik egy inger, akkor az ösztönös viselkedés automatikusan kiváltódik és mindig ugyanúgy. Az embernél ilyen nincs. Tehát a nemiségnek ezt a részét, az erotikus viselkedést is meg kell tanulni. És végülis a legnagyobb területe a szexuális viselkedésnek az a nemi szerepviselkedés. Tehát hogy mint férfiak és nők a mindennapi életben, a munkahelyen stb, hogy viszonyulunk egymáshoz. Meg társadalmi viszonylatban is hogy viszonyulunk egymáshoz. Megvan ez az egyenjogúság, esélyegyenlőség stb. ami most nincs meg, mert hiszen ma is olyan társadalomban élünk, ahol a férfiaknak sokkal több joguk, lehetőségük és szabadságuk van, mint a nőknek. Ez egy patriarchális társadalom. Ami most már ugyan kezd megváltozni, de még messze vagyunk attól, hogy ez a folyamat érdemlegesen végbe menjen. Úgyhogy ez mind a nemi szerep viselkedés fogalomkörébe tartozik. Tehát, ha valaki szexualitásról beszél, akkor nem csak a gyereknemzésről kell, hogy gondoljon, és nem csak az erotikus viselkedésre, hanem a nemek mindennapi életéről egymás közötti viszonyáról, és ez tulajdonképpen hatalmi viszony, hogy melyik erősebb, melyik gyengébb, melyik használja ki a másikat, vagy hogy egyenlő jogaik és lehetőségeik vannak. Szóval körülbelül ezt jelenti a szexualitás, vagyis a nemiség. Csak sajnos ezt ma még kevesen tudják, és pedig nemcsak a közemberek, mert ugye hogyha felmerül az a szó, hogy szex, akkor mindenki arra gondol, ami az ágyban szokott történni. Az erotikus viselkedés során, vagy a gyereknemzés során. Holott hát ez csak egy töredéke annak, ami a szexuális viselkedés lehet. Mert amikor egy férfi és egy nő így beszélget egymás közt, akkor is ott van. Jelen van a nemiség. Mert maga úgy viselkedik mint egy nő, én meg úgy mint egy férfi. És ez nem egészen ugyanaz. Vannak

bizonyos eltérések, hol kisebb, hol nagyobb eltérések, de vannak. És ezt is meg kell tanulni. Hogy mi a helyes nemi szerepviselkedés. Szóval azt hiszem, hogy ezért van szükség, többek közt ezért van szükség nemi nevelésre, vagy szexuális nevelésre. Hogy ne csak úgy gondolkozzanak a szexről, hogy az tulajdonképpen az erotika, ami az ágyban történik, és a többi, annak semmi köze a szexhez. Ez egy téves elképzelés. Hát nagyjából azt hiszem, ezt a témát ezzel tisztáztuk, úgyhogy rátérhetünk a következőre.

2) A kutatásai alapján a fiatalok szexualitás fogalma milyen címszavakhoz tartozó események, jelenségek és tevékenységek értendők?

Most már az eddigiekben ezt már érintettük, mert hiszen a fiatalok is ugyanúgy gondolkodnak a szexualitásról, hogy az csak az erotikát jelenti, ami az ágyban történik. És nem tudnak másról. Úgyhogy ez is a szexuális nevelés hiányából adódik, hogy rossz elképzeléseik vannak a fiataloknak a szexualitásról.

Milyen korhoz köti a fiatalokat?

A fiatalság a felnőttkor előtti egész életszakasz. Tehát tulajdonképpen a csecsemőkortól kezdve a korafelnőttkorig az mind a fiatalság. És ennek persze vannak szakaszai. Csecsemőkori, óvodáskori, kisiskoláskori, tizenéveskori, annak is két szakasza van, ugye a pubertás és az ifjúkor. A pubertás ugye amikor maga a serdülés elkezdődik és megtörténik, az ifjúkor pedig ugye a 15-16-tól a 20 éves kor körüli időszakot jelenti. Körülbelül ezt jelenti az ifjúság. De leszűkítve általában a tizenéves kort szokták ifjúságként jelölni. Ami ugye nem az egész, mert hiszen a tizenéves kor előtt, az is ifjúság. Csak azt inkább gyerekkornak szokták nevezni. De az ugyanúgy az ifjúság körébe tartozik.

3) Milyen a szexualitással kapcsolatos ismeretek közvetítésére van szükség?

Hogy mi a közvetítésről a véleményem, azt éppen a legutóbbi könyvemben fejtem ki, meg már több helyen érintettem. Tehát hogy nincs. Nincs jól közvetítve az a tudományos ismeretanyag, amit kellene a fiataloknak közvetíteni. Mert keveredik mindenféle misztikus elképzelésekkel, meg tudománytalan elképzelésekkel, meg féligazságokkal és így tovább. Szóval nagyon rosszul állunk ilyen szempontból. Még azok sem közvetítik jól a szexualitással, nemiséggel kapcsolatos tudnivalókat, tudományosan megalapozott ismereteket, akik ezt tartják hivatásuknak. Ebből élnek, ezzel foglalkoznak. Nem beszélve azokról, akik nem ezzel foglalkoznak, csak úgy, mint szülő, vagy mint gyerekekkel foglalkozók kénytelenek a szexualitásról is szót ejteni. Nincsenek felkészülve. Sajnos a pedagógusok sincsenek felkészülve, senki nem készíti fel őket. Tehát nincs mit átadniuk, mert ők maguk se tudják. Holott hát éppen azt kellene elérni és az lenne a rendjén való vagy szükséges, hogy maga a pedagógus, ha már a szülő nem tud jól tud nevelni szexuálisan, akkor

legalább maga a pedagógus adja át a szükséges ismereteket. És ne csak ismereteket adjon át, hanem neveljen is. A kettő nem ugyanaz. A szexuális nevelés az nevelés, és nem pusztán ismeretek átadása. Vagyis azt jelenti, hogy nem csak tudni kell a gyerekeknek, hogy mi hogy van tudományosan megalapozottan, hanem hogy ki alakítani saját magában azokat a készségeket, viselkedésformákat, szokásokat, stb, amik ezeken a tudományos ismereteken alapulnak. És ezek egészségesek. A szexuális egészség is hozzátartozik az egészséghöz. Mint alapvetően fontos része. Csak ezt figyelmen kívül szokták hagyni és nem tudják, hogy a szexuális egészségnevelés mit jelent. Nem csak ismereteket, hanem valóban nevelést jelent. Szóval hogy van-e különbség az egészségnevelés és a szexuális nevelés között? Milyen különbség lehet? Ha az egészségnevelés kitér a szexuális egészségre is, akkor nincs különbség. Ha nem tér ki, akkor persze van. De nem kellene, hogy legyen. Mert az egészség nem csak pusztán testi egészséget jelent, vagy arra való törekvést, vagy annak a biztosítását, hanem mentális egészséget és a viselkedésnek, az életstílusnak az egészséges voltát. Amibe a szexuális viselkedés is beletartozik.

4) Kinek a feladatává ajánlaná a szexuális ismeretek ismertetését a fiatalok számára?

Erről is szó volt már. Nyilvánvaló, hogy tulajdonképpen szülőknek is feladata lenne, de hát a szülők sajnos őket se nevelte senki szexuálisan, tehát nem nagyon tudják ezt a feladatot teljesíteni. Tisztelet a kivételeknek, mert azért van néhány szülő, aki ezt jól csinálja, de sajnos nagyon kevés, a túlnyomó többség az erre nem képes. Ezért volna szükség arra, hogy legalább a pedagógus tudjon ebben segíteni a szülőnek, és hogy a szülő ezt örömmel elfogadja. Nem úgy, mint ma, hogyha netán az iskolában a pedagógus szól ezekről a dolgokról, a szexről, a szülő felháborodva tiltakozik, hogy az én gyerekemet ne tessék kioktatni a szexre, hogy mi csináljon stb. Úgyhogy a szülőket is nevelni kell, ebből ez következik. Nem csak a gyerekeket. Tulajdonképpen a szexuális nevelés nem csak a gyerekeknek kell, hanem a szülőnek is. A kettőt nehéz összeegyeztetni. És erre csak az a pedagógus képes, aki erre alaposan felkészült. Tehát ezt külön szakként tanulja, ebből levizsgázik. És megfelelő gyakorlatot is szerez. De hát ettől még sajnos messze vagyunk.

5. Milyen korosztálytól kezdené az ismeretekbe bevezetést?

Csecsemőkortól. Vagy legalábbis az óvodáskortól. Az európai szexuális nevelésnek a szakértői összeállították a saját programot, ők hangsúlyozzák, hogy a szexuális nevelésnek mindenképpen 4 éves kor előtt kell elkezdődni. Vagyis legalább 3 éves korban, de akár 2 éves korban. Szóval már a bölcsődékben is el lehetne kezdeni, de az óvodában mindenképpen. Na most felkészültek az óvónők vagy óvó bácsik erre? Nem készültek fel. Holott nekik lenne az

alapvető feladatuk, mert hiszen az alapismereteket éppen akkor kell a gyerekeknek átadni és az alapvető készségeket is kialakítani, hogy a nemek egyenlőségét elfogadják és így tovább.

6) *Elsősorban szexuális felvilágosító programokra vagy szexuális nevelést megalkotó folyamatokra lenne szükség?*

Megbeszéltük. Nyilvánvaló hogy nevelésre van szükség és nem csak felvilágosításra. Mert a felvilágosítás nem biztos, hogy egyrészt könnyen elfelejtődik, vagy többféleképpen értelmezik a felvilágosítást. Vagy egyszerűen nem tudják átültetni a gyakorlatba. Tehát ki kell alakítani a készségeket is, viselkedési készségeket, amikkel a helyes ismereteket tudják alkalmazni a gyakorlatban is. És szükség van olyan állandó segítő lehetőségekre, hogyha valami problémája van a fiatalnak ezzel kapcsolatban, akkor tudjon hova fordulni. És kapja meg a megfelelő támogatást, felvilágosítást és egyéb segítséget. És ez nem csak azt jelenti, hogy mondjuk, a tizenévesek hozzáférjenek a fogamzásgátló eszközökhöz, leginkább a kondomhoz, és ne kelljen ezért annyit fizetni, azoknak, akiknek nincs erre pénzük.

7) *Milyen résztémákat sorolna mindenképpen a szexuális nevelés témaköréhez?*

Minthogy említettem, hogy három nagy területe van a szexuális viselkedésnek, mi az a három? Az erotikus viselkedés, a fajfenntartó viselkedés, a gyereknemzés és legfőképpen a nemi szerepviselkedés. Mind a három területen a szükséges ismereteket át kell adni. Ezt aztán le lehet bontani különböző résztémákra. Én kidolgoztam már egy ilyen programot, ami benne van ebben az új könyvemben. Az a címe, hogy Nemiségtudomány és a magyar valóság. Ennek a harmadik részében, amikor ismertetem az európai szexuális nevelés ajánlott programját, akkor közlöm, hogy én már kidolgoztam a Nemiségtan című tankönyvnek a programját, tizenévesek számára, amit persze fel kell osztani korosztályok és osztályok szerint, de minden lényeges téma benne van. Ugye egyrészt foglalkozni kell magával a szexualitás kialakulásával, történetével, a különböző korszakokon keresztül, hogy hogyan változott, hogyan fejlődött és aztán legfőképpen azzal, hogy egyénileg hogyan alakul ki a pszichoszexuális fejlődés során a fiatalok szex viselkedése. És hogy milyen problémák jelentkezhetnek, hogyan lehet megelőzni, orvosolni. Ez részletesen ki van dolgozva, csak magát a tankönyvet meg kellene írni. De hát most például hiába írnám meg, mert azt mondanák, hogy ezt kötelezővé tenni? Még mit nem.

8) *A pedagógusoknak milyen mértékű felelőssége van a szexuális nevelés kérdésében?*

Persze hogy van. Pontosabban lenne, ha erre megfelelő képzést kapnának. Akkor valóban számon lehetne kérni, felelősségre lehetne vonni. De így hogy ők nem kapnak képzést, azt mondhatják, hogy de hát nem kaptam képzést, mit tudok csinálni? És igazuk van. Mert ha nem képezik ki őket, akkor nem kérhetik számon. Nem vonhatják felelősségre, hogy miért

nem nevelte azt a gyereket. Mert nem tanulta meg, nem tanították meg rá. A pedagógusképzésbe sürgősen be kellene vezetni. Az van, hogy meghívunk 1-2 vendég előadót, orvost vagy valakit, aki megtartja a felvilágosító órákat. Meg hát vannak ilyen egyéb szervezetek, mint az AHA, amit a szülésszek nőgyógyászok prevenciós társasága csinál. És ők nagyon sok iskolába kiküldenek orvost vagy orvostanhallgatót, hogy tartson felvilágosító órákat. Ami nagyon szép, csak ugyanúgy kevés, ahogy eddig. És a legtöbb iskola még ezt se kéri, mert egy ciki dolog, a szülők felháborodnak, stb. úgyhogy elég gyalázatos a helyzet ezen a téren. És amíg ilyen állami irányítás van, addig nem várhatunk semmi érdemleges változást. De mindenesetre azért dolgozatokat lehet írni róla, és valami hatása azért azoknak is van.

9) *Milyen kezdeményezéssel, tevékenységgel lehetne növelni a biztonságos szex ismeretét és annak használatára az igényt a fiatalokban?*

Nem könnyű kérdés, de az bebizonyosodott, hogyha a média gyakran és helyesen foglalkozik ezzel és bemutat olyan eseteket, megszólaltat fiatalokat, hogy mi a hátránya annak, hogyha valaki nem használja vagy rosszul használja vagy rosszul tanulja meg, és mi az előnye annak, hogyha használja. Ha sok ilyen példa lenne, akkor az biztos, hatással lenne a gyerekekre. Meg, ha bevezetnék a nemiségtan oktatását, akkor annak a keretében is ezt lehetne tanítani, és le is lehetne vizsgáztatni őket. Meg lehetne oldani. De egyelőre semmi sem történt, és várhatólag a közel jövőben nem is történik.

10) *Milyen formában, milyen név alatt, milyen tartalommal, mikortól meddig, mely korosztálynak, koedukáltan vagy nemek szerinti bontásban vezetné be a közoktatásba a szexuális nevelést?*

Milyen formában? Ha nevelési intézményekről van szó, akkor nyilván tantárgyszerűen és vizsgához kötötten kellene ezzel foglalkozni. A legkorábbi korosztályt persze nem vizsgáztatni, de az óvodáskorban már ezt el kellene kezdeni és ugyanúgy a szülőkkel foglalkozást is. és később aztán már az első osztálytól kezdve az etikaismeretek közé ezt jól be lehetne illeszteni. Csak hát ők *(az aktuális kormány)* nem humanistát akarnak, hanem vallásos etikát. Valláserkölcsi alapon, ami viszont a pszichoszexuális fejlődés szempontjából negatív és káros hatású. Úgyhogy szükség van persze etikaoktatásra, de nem ilyenre, amit most terveznek. Az első két osztályban néhány osztályfőnöki órán kellene ezzel foglalkozni. A nemzetnek van erre már kidolgozott módszere, pontosan tudják, mit lehet első másodikos gyerekekkel megbeszélni. Hogy mi a különbség a nemek között, meg hogy hogyan születik a gyerek. Aztán legalább harmadiktól már majdhogynem tantárgyszerűen, de lehet, hogy tantárgyként az ötödiktől kellene. Koedukáltan vagy nemek szerinti bontásban? Maga szerint? Persze, hogy koedukáltan. Mindkét nemnek fontos, hogy tudják a másik nemre jellemzőket.

11) *Milyen segítségre, intézkedésre van szükség az állam részéről a témával kapcsolatban?*

Az állam részéről arra lenne szükség, hogy ne a valláserkölcset próbálja visszacsempészni az iskolai oktatásba és nevelésbe, hanem egy tudományos megalapozott humanista erkölcsöt. Egyáltalán mi erkölcsös? Ezt tisztázni kellene tudományos alapon, nem valláserkölcsei alapon. Az már kissé elavult, hogy úgy mondjam. Nyilván az az erkölcsös, ami az ember számára kedvező. Ami az ember egészségét és fejlődését elősegíti. És erkölcstelen az, ami ezt hátráltatja, vagy káros, vagy visszahúzó jelleg. Tehát ilyen alapon kellene az erkölcsöt megítélni. De hát sajnos most éppen egy ellenkező irányba törekvés látható, amit jó lenne megállítani és helyes útra terelni. Amit Hoffman Rózsa, az oktatási államtitkár mond, abból egyértelműen kiderül, hogy a valláserkölcset akarják visszaállítani. Vagyis vissza a középkorba. Nagyjából. Hát ez persze nem maradhat így sokáig, mert ez nyilvánvaló, hogy társadalmi szempontból is súlyos visszalépés lenne és egyáltalán nem az egészséges fejlődést segíti, társadalmi szinten sem. De hát pillanatnyilag ez a helyzet. Úgyhogy az államnak végre át kellene venni az európai szexuális nevelés irányelveit és annak alapján intézkedni, hogy az oktatásban, az iskolai oktató-nevelő munkában ezek az alapelvek érvényesüljenek. Erre volna szükség. De egyszerűen ma az állam tudomást sem akar venni ezekről az alapelvekről. Holott 19 európai ország szakemberei kidolgozták másfél éves munkával ezt a programot, amit a WHO is jóváhagyott. Ennek ellenére fűtyülnek rá és nem vesznek róla tudomást.

5. sz. melléklet: Interjú Semsey Gábor doktorandusszal

1) Hogyan határoznád meg mi a szexualitás?

Azt mondanám, hogy az emberi viselkedésnek egy olyan nagy halmaza, - és akkor a viselkedésbe beleértem az érzelmeket, a gondolkodást, tehát az emberi megnyilvánulásokat -, tehát ez az emberi megnyilvánulások egy nagy halmaza, ami összefüggésben áll azzal, hogy az emberi társadalomnak a reprodukciója megtörténik. Próbálom példákkal alátámasztani; tehát a lényeg az, hogy a szexualitás körébe tartozik mindaz, ami valahogy elősegíti, hogy ez a fajta alapvető emberi tevékenység valahogy megvalósuljon. Tehát nyilván a szexualitáshoz tartozik szoros értelemben a testi tevékenység, ha nem is feltétlenül az utódnemzésre irányul, de ami ahhoz a tevékenységkörhöz szorosan kapcsolódik, mondjuk azokkal az izgalmakkal, élvezetekkel, stb. jár. Nehéz megfogalmazni. Tehát van egy tevékenység része. És akkor nyilván mindazok a fantáziák, mindazok az érzelmei, amik ehhez kapcsolódnak. Tehát valahogy ez az egész az emberi viselkedésnek egy nagy halmaza, ami ezzel összefüggésbe hozható. Ezzel azt is mondtam, hogy mivel az összefüggés az ugye lehetne áttételes, ezért a határait most nem fogom tudni kijelölni, hogy hol kezdődik a szexualitás. Például, hogy két ember közötti testi érintés mikor válik szexualitássá, ezt elég nehéz eldönteni.

2) A kutatásaid alapján a fiatalok szexualitás fogalma alatt milyen címszavakhoz tartozó események, jelenségek és tevékenységek értendők?

Azt gondolom, hogy egy kicsit szűkebben jelenik meg ott, mint amit mondjuk az előbb próbáltam megfogalmazni. Azt gondolom, hogy tevékenységek kötődnek az ő fejükben ehhez, tehát mondjuk mindaz, amit egy párkapcsolati viszonyban, vagy nem feltétlenül párkapcsolati viszonyban, egy párkapcsolati helyzetben, hogy így mondjam, nyilván vannak olyan szexuális tevékenységek, amik alkalmi kapcsolatokhoz fűződnek, de mégis mondjuk egy ilyen tágabb értelemben vett párkapcsolati tevékenységhez kötődő olyan tevékenység, ami már olyan, amit a barátjával nem csinálna. Mármost hogy, amiben egyértelműen valamilyen szexuális izgalom megjelenik. Mondjuk ezeket a tevékenységeket sorolják ide. Ugye érdekes, hogy mondod, hogy jelenségek, biztos, hogy mondjuk az, hogy az érzelmei és gondolatokat nem kapcsolják a szexualitáshoz. Egyértelműen a tevékenységet tartják szexualitásnak, ha valamit csinálunk. Tehát itt van különbség aközött, ahogy a fiatalok gondolkodnak így első körben.

Kicsit gondolkodnom kell azon, hogy van-e olyan jelenség, ami nem kapcsolódik tevékenységhez..

Mondjuk egy lánykérés.

De az is tevékenység. Nyilván a tevékenységnek egy tágabb formája. Ezeket nem, tehát szerintem minden ilyesmi nekik már nem szexualitás. Például ha egy randevú történik, egy esküvő vagy bármi ilyen, ahol egy páros együtt csinál valami más tevékenységet, olyan tevékenységet, amit éppenséggel mással is megtehetne, az biztos nem tartozik a szexualitáshoz. De akár az is, hogy két ember beszélget egymással, mondjuk olyan tartalmi beszélgetést, ami egy kicsit szerelmes kommunikáció, azt sem tekintik szexualitásnak. Az a véleményem, hogy a fiatalok a szexualitás alatt nagyon szűken értelmezett testi megnyilvánulásokat értik. Ez a benyomásom, nyilván nem mindegyikre igaz ez így.

3) Milyen a szexualitással kapcsolatos ismeretek közvetítésére van szükség?

Próbálok sorolni a nagyobb halmazokat. Nyilván van egy szexuális tevékenység része, ha már erről beszéltünk, annak bizonyos alapvető technikai ismereteire valamilyen módon szükség van. Ezt szerezzük meg a legkönnyebben, de nyilván ezt valahonnan meg kell tudni. Tehát ténylegesen mit lehet csinálni. És akkor ennek mennyire kell cizellálnak lennie, mennyire kell trükköket megtanulni, ez megint egy más kérdés. Ez egy hosszú távú dolog, de nyilvánvalóan valamilyen módon meg kell szerezni ezeket a technikai ismereteket. Azt gondolom, hogy a biológiai működésnek az alapvető formáit meg kell valamilyen módon tanulni és nem csak anatómiai szinten, hanem mondjuk azt, hogy mik a hormonális működésnek a legfontosabb jellegzetességei. Értelemszerűen az ilyeneket, mint a terhesség, a teherbeesés biológiai alapfunkció, nyilván nem biokémiai mélységig, de ezekről valamilyen alapvető ismereteket kell, hogy szerezzenek. Szintén biológiai az, hogy a különböző szexuális úton terjedő betegségeknek az alapvető ismeretével tisztában kell lenni. Előbb utóbb nyilván meg kell tanulni a fogamzásgátlásnak a legfontosabb eszközeit, és hogy minek milyen következményeik lehetnek, tehát, hogy minél több szempont legyen ahhoz, hogy mérlegelni lehessen, hogy milyen módszert választ.

Ez a szempont ez azt jelenti, hogy a testén belül milyen változás történik?

Az is, meg hogy milyen lélektani változások lehetnek, egyrészt. Másrészt meg azt is fontosnak tartom, hogy pontos tudásuk legyen arról is, hogy egész pontosan a beavatkozás melyik fázisban történik. Hogy arról van szó, hogy a megtermékenyítés előtt vagy a megtermékenyítést akadályozza meg, vagy a beágyazódást akadályozza meg, vagy a kilökődést segíti. Ezeket jó lenne pontosan tudniuk, hogy amikor egy-egy eszközt használnak, akkor egész pontosan mi történik, túl azon, hogy nem csak a konkrét eredménye, hogy „nem leszek terhes” vagy, hogy akkor „vérezni fogok vagy nem”, hanem, hogy biológiai értelemben pontosan mi történik. Tehát ennek etikai vonatkozása is van, amiatt is jó erről tudni. Meg nyilván akkor ennek a fényében tud mérlegelni. És akkor most csak testi

funkciókat mondtam, lehet, hogy több nem fog eszembe jutni. Mondok még egy biológiai, mondjuk a hormonális változások, amik a szerelemhez, szexualitáshoz kötődnek, milyen lélektani hatással járnak. Akkor egyáltalán az, hogy a párkapcsolati életnek milyen érzelmi vonatkozásai vannak, milyen kommunikációs sajátosságok vannak, milyen kommunikációs nehézségek vannak a párkapcsolat kapcsán. Nem rossz, ha van tudás arról, hogy a társadalomban a férfi szerep, női szerep hogyan változott, és nem kell ehhez egy nagy történelmi képet felvázolni, de körülbelül a közelmúltban és most hogy alakul, hogy milyen alakulás van erről az egész témában. Képben legyünk, hogy mihez viszonyítunk, hogy hol tartunk most, és hogy milyen felfogások vannak most a férfi, női szerepről. Ne csak ebben a fejlett nyugati világban, hanem legyen kitekintésünk is, hogy milyen erővonalak vannak ma a világon. Szerintem hasznos, hogyha olyan ismereteket is kapnak, hogy a vallások hogyan gondolkodnak a szexualitásról.

Azt gondolom, valószínűleg érdemes azokat az ismereteket is megtanulni, hogy a családi életnek bizonyos jellegzetességei, tehát az, hogy a házasság időszakában, főleg mondjuk az elején, milyen összecsiszolóási folyamatok, nehézségek vannak, amivel számolni kell. Hogy milyen segítséget lehet akár igénybe venni, milyen lehetőségek vannak a kapcsolatok építésére, konfliktuskezelésre, milyen kommunikációs lehetőségek vannak. Tehát nyilván erről is jó tanulni, mint ismeret. Óvatosan mondom ezt, de ha ez is beletartozhatna akár, egy kicsit a gazdasági részéről mondjuk egy házasság, a családnak a felépítésének milyen alapvető gazdasági vonatkozásai vannak. Érdemes egy nagy komplexumban ezzel is foglalkozni, ha már ez így előjön. Ha már ilyen családi életre való felkészítés, ez is előjöhet. És akkor nyilván a családtervezésnek a vonatkozásai, túl azon, hogy a fogamzásgátlásról már beszéltem, hogy például milyen higiéniai szempontok lehetnek, mondjuk az életvezetésben, a terhesség előtti időszakban, meg a terhességi utáni időszakban, és hogy mik azok, amik még az apát is érintik. Amikor épp egy gyermekáldást terveznek, hogy milyen szempontok lehetnek, hogy mondjuk a gyerekek között mennyi időt érdemes várni, és hogy ennek milyen biológiai és lélektani okai lehetnek. Tehát a családtervezésnek egy csomó ilyen komplex dolga van, amit szintén érdemes lehet megtanulni. Azért mondtam ennyire sok mindent, mert azt gondolom erről, hogy az érettségiig van esély arra, hogy a közoktatásban mindenkire eljutó ismeretek legyenek. Az egyetemi oktatásban, a nagyon sok fajta egyetem, nagyon sok fajta ismeretek miatt, bizonytalan, hogy ott lesz-e még mód bármi ilyesmit megtanulni. Tehát mondhatnám azt, hogy persze, nagyon jó lenne, ha valaki, hogy csomó mindent, amit most elmondok, akkor tanulhatna meg a legjobban, amikor házasságra készül vagy éppen az elején van. Hogy ott akkor eljut-e egy szakközegbe, az egyáltalán nem garantált. Tehát azért mondom, hogy

ezeket az ismereteket a gimnázium végéig jó lenne, ha mindenki megtanulná. És egy részét persze sokkal előbb. A komplexumnak a végére kell jutni, az érettségiig nagyjából.

4) Kinek a feladatává ajánlanád a szexuális ismeretek ismertetését a fiatalok számára?

Azt gondolom, hogy az lenne a leghatékonyabb, hogyha minél többen foglalkoznának ezzel. Biztos, hogy a szülőnek kulcsszerepe lenne, az ideális az lenne, ha ennek a jelentős részét a szülőtől kapná meg. Ezzel együtt nagyon hasznosnak tartanám, hogyha az iskola tudna szálni erre energiát. Egy csomó olyan konkrét ismeret van, amit az iskolában adott esetben tényleg kifejezetten felkészült ember könnyebben össze tud szedni, el tud mondani, mint a szülő, aki mondjuk mégiscsak laikus alapértelmezésben. Úgy látom, hogy a szülőtől lenne jó megkapni azokat a dolgokat, amik az élettapasztalathoz szorosan kötődnek. Egy csomó ilyen van, a házasság élet tapasztalatai, a párkapcsolati folyamatokról az emberi tapasztalat, amit tulajdonképpen a leghatékonyabban, a leghitelesebben a szülő tudna átadni. Mert ott megvan az intimitás is, hogy sokkal többet mondhat a szülő a saját történetükről, az ő saját kettejük történetéről. És van egy csomó olyan ismereti dolog, amit meg egyszerűbb, ha az iskola tanít meg, azért mert egyszerűen könnyebb felkészült embert leakasztani, mint hogyha a szülő átbogarássza és magyarázza a gyerekének, hogy vannak ezek a betegségek például. Tehát az iskolának ebben mindenképpen nagy szerepe lenne, ráadásul az iskolában az egy plusz lehetőség, hogy tudsz a kortárshatással dolgozni. Tehát nem csak a tanár egyszer elmondja, hanem csoportban, a közös beszélgetésekben egymást is formálják a gyerekek, úgy, hogy a pedagógus közben az egész helyzetet facilitálja. Tehát az iskolai nevelést azért is érzem fontosnak, még akkor is, ha a családban nagyon jó dolgok történnek, mert vannak ilyen plusz hatások. És akkor azt tartanám ideálisnak, ha ezeken kívül még máshonnan is lennének hatások, például, nagy szerepe lehet annak, hogy milyen tévéműsorok készülnek a témában. Hogy ott milyen beszélgetések hangzanak el, milyen mélységig mennek bele ebbe a komplex témába. Tehát egy csomó lehetőség lenne ahhoz, hogy a médiából is kapjanak ilyen jellegű impulzusokat. Ez a harmadik ilyen terület és a negyedik az, hogy ha valakinek ilyen-olyan civil szervezeti, egyházi kötődése van, akkor még ezekben a szervezetekben, ifjúsági szervezetekben, vagy ilyen fajta közösségekben is szintén jó, ha megjelenik ez a téma. Elég komplex a terület, érdemes sokat foglalkozni vele, érdemes sok fajta témát felvetni, érdemes sokfajta hatású emberek közt élni. De ha semmi más nem marad, akkor legalább az a kettő fő, amit az elején mondtam, a család és az iskola. Azt mindenképpen. És akkor hozzáteszem a realitást is, hogy mivel látjuk, hogy a családokban egy csomó minden nem fog megtörténni, és igazából ezt nem is lehet központilag szabályozni se. Ajánlásokat lehet tenni, meg lehet próbálkozni a szülőket mindenre felkészíteni. Ennyiben azt gondolom, hogy az iskola az, ahol

a legnagyobb olyan lehetőség van, ahol leginkább lehet szakmai szinten, érdemben eleget fektetni erre. Tehát ilyen értelemben mégiscsak az iskolát látom kulcsszereplőnek jelen pillanatban. Ott látom legrealisabbak, hogy fel lehet ezt a dolgot futtatni. Ráadásul azt is gondolom, hogy ha az iskolában megvalósul ez, komplex felkészítés zajlik, akkor remélhetőleg a következő nemzedéknél már a szülők is fogják csinálni, mert ők az iskolától megkapták azt a felkészítést, ami lehetővé teszi, hogy szülőként ebbe jobban bele tudjanak folyni. Tehát akkor hosszú távon az a rész is jobban megerősödik.

5) Milyen korosztálytól kezdenéd az ismeretekbe bevezetést?

Óvodáskortól. Nyilván most nagyon bonyolult lenne elmondanom, meg nem is biztos, hogy mindent meg tudok ítélni, hogy mit mikor pontosan, de bizonyos dolgokat óvodás kortól. Nyilván az, hogy a saját testnek a működése és alapfunkciói, például az, hogy nemiszervek hogy vannak a fiúknál és a lányoknál, ez például olyan, amit elég hamar felfedeznek. De ugye ehhez konkrétan alapismeretek hozzákapcsolása óvodás korban elkezdődik, vagy meg kell hogy történjen. Van egy olyan része, és akkor mindjárt az ismeret résznél tartunk az, hogy mondjuk hogyan születik a baba, vagy mi történik, ezzel kapcsolatban nyilván nincs szükség olyan hamar ezeket ráontani a gyerekekre. De az a tapasztalat, hogy az óvodás gyerekek maguk fogalmaznak meg idővel kérdéseket, vagy mutatnak olyan jeleket, hogy látszik, hogy valami őket foglalkoztatja. És akkor annak a mentén, ahogyan ők a kérdéseket felteszik, körülbelül olyan mélységig, ameddig a kérdés ér, lehet bizonyos információkat csöpögtetni. És akkor ez az ismereti része. A másik pedig az, hogy nyilván óhatatlanul a férfi és női szerepekről beszéltem már, nyilván, ha nem beszélünk erről, akkor is, hogy így mondjam kimondatlanul is átmennek bizonyos szerepelvárások. Hogy milyennek kell egy fiúnak vagy egy lánynak lennie. És akkor ebből a szempontból sokkal jobb, hogyha ez egy tudatosabb dolog. Adott esetben beszélgetéstéma lehet például az, hogy egy fiú sírhat-e vagy sem; ez például egy érdekes kérdés, a szexuális neveléshez kapcsolódik, mert tulajdonképpen a férfi szerepet érinti. Ez is olyan dolog, ami óvodáskorban már jó, hogy ha már jó, ha ez téma lehet. Nem akarok állást foglalni csak azt akarom mondani, hogy ez, hogy ilyenekről lehessen beszélgetni, mi számít fiúsnak vagy lányosnak, és hogy ebben van egy nagyobb mozgástér, mit tartunk jónak, ki határozza meg, hogy milyen a fiú. Ezek olyan témák, amik több mint ismeret, mert identitáskérdéseket és sok mindent feszegetnek, de biztos, hogy érdemes ezekkel foglalkozni óvodáskorban. Nyilván teljesen felesleges az, hogy milyen nemi betegségek vannak óvodáskorban... Ezek a dolgok óvodáskorban elkezdődnek, majd fokozatosan épülnek. Úgy látom, hogy ez körülbelül érettségiig lenne jó okosan széthúzni, és akkor ez azt jelenti, hogy egy körülbelül 15 éves folyamat. Ott azért már nagyon sok minden

lehet. Minden évben előjönnek dolgok, bizonyos dolgok ismétlődnek. Kicsit spirálisan gondolom ezt, tehát amikor újra és újra előjön. A férfi szerep például ilyen, egy óvodásnak is fontos, és a kamasz fiúnak is fontos, 18 évesen is. Egy felnőtt férfinak is fontos lenne, csak nincs egy olyan szakközeg, ahol ezzel foglalkoznak. Valahogy így látom, hogy 3 éves kortól 18 éves korig, és jó lenne még később is. Továbbá azt gondolom, hogy a párkapcsolati mindenféle bonyodalmak, kommunikációs dolgok vagy azok az érzelmi változások, egyáltalán a kapcsolatban létnek a dilemmái, nehézségei, azok csupa olyan dolgok, amiket tulajdonképpen éppen gimnazista korban lehet a legjobban megérteni, mert akkor már van egy saját tapasztalata hozzá, amihez tudja kapcsolni. Ezeknek mindig van egy nevelése része is, nyilván attól függ, hogy nevelés alatt mit értünk, de hogy van egy ilyen attitűdformálásra, látókörtágításra vagy érzékenyítésre lehetőség. Tehát szerintem a nevelés is tarthat 18 éves korig, vagy érdemes, hogy addig tartson. Nem az ismeretek a fontosak úgysem, hanem egy alapvető viszonyulás. A saját testéhez való viszonyulás, ahhoz való viszonyulás; hogy én fiú vagyok vagy lány vagyok, akkor az; hogy például a testi érintkezéshez hogy viszonyul; hogy mások hozzáérnek, hogy a másik ember mikor érhet hozzá; hogy szabályozhatom azt, hogy egy másik ember hozzám érjen. Tehát csomó attitűd, ami tulajdonképpen csak érintőlegesen kapcsolódik, illetve áttételesen a szexualitáshoz, de nagyon meghatározó. Ezek a dolgok nyilván meg tudnak alapozódni már óvodáskorban pozitívan vagy negatívan, de már csomó mindent le is lehet rombolni. Ki lehet alakítani egy olyan képet is a gyerekekben, hogy alapvetően szégyellnie kell azt, hogy ő fiú, azt, hogy alapvetően a testi funkciói szégyellnivalók, azt, hogy nem szabad a másik emberhez hozzáérni, vagy azt, hogy a másik ember akkor ér hozzám, amikor ő akar, és én nem szabályozhatom.

6) Elsősorban szexuális felvilágosító programokra vagy szexuális nevelést megalkotó folyamatokra lenne szükség?

Nem szívesen választanék, de szexuális nevelés, ha választanom kell mindenképpen. Azt mondanám, hogy egy olyan komplex szexuális nevelési programra van szükség, amiben nyilvánvalóan ennek a felvilágosító dolgoknak is helyet kell kapnia, még akkor is, hogyha azt gondoljuk, hogy ma egy csomó minden ismeretet innen-onnan összeszednek, mert, hogy érdekli őket. Abban van igazság, hogy a nevelési résznek itt nagyobb szerepe van. Van egy szakmai tervező része is a folyamatnak, mert azt mondjuk, hogy nagyon bizonytalan dolgokat kapnak máshonnan, ezért szükséges előre is megtervezni pontosan. De azért a felvilágosítás tekintetében sokszor az a tapasztalat, hogy látszólag tájékozottak a fiatalok, és egy csomó tévhit van bennük és nagyon fontos ezeket a tévhiteket kijavítani. Nem mindegy az sem, hogy milyen szemléletben, milyen tálalásban kapja meg az információkat, tehát, amikor arról

beszéltem az ismereteknél, hogy milyen technikai ismeretekre, milyen fogásokra van szükség a szexuális élethez. Ez egy olyan dolog, amit látszólag mindegy, hogy kitől tudja meg, de nem mindegy, hogy hogyan adják elő neki, és hogy milyen attitűdök kapcsolódnak ahhoz. Ahogy már elhangzik, az is meghatározó lehet. Függetlenül attól, hogy milyen ismeretei vannak előzetesen, akkor is hasznos abban a komplex programban ennek is helyet adni, legfeljebb kiderül, hogy nagyon sok mindent már tudnak. De akkor legalább van mód kideríteni, pontosítani az ismereteket, legfeljebb akkor nem kell olyan hosszan foglalkozni vele. De hogy a programnak része legyen, alapvetően ne maradjon el, benne legyen, ne maradjon ki. Mindenképpen fontos, hogy nem vagy-vagy, hanem is. Annak, hogy csak szexuális felvilágosítás legyen, túl sok értelmét nem látom, persze több a semminél.

7) Milyen résztémákat sorolnál a szexuális nevelés témaköréhez?

Mondok nagyobb példákat, amik például a kérdőívemben is megjelennek. Nők és férfiak, mint téma, amiben benne van az, hogy milyen anatómiája van a nőknek és férfiaknak, milyen társadalmi szerepek vannak, milyen lélektani különbségek vagy sajátosságok jelennek meg, családi szerepek. Egy másik téma a szerelem, párkapcsolat, hogy mi a szerelemnek a lélektana, hogyan alakul egy párkapcsolat, hogyan kell ismerkedni, hogyan zajlik az udvarlás, hogy fejlődik egy párkapcsolat. A harmadik nagy téma az a kommunikáció, amiben benne van nyilván a konfliktuskezelés és benne van az, hogy a szexuális élet szempontjából, a szexualitásról hogyan lehet kommunikálni, konkrétan egy pár között. Vagy akár a szakításnak a kérdésköre. A negyedik nagy terület a szexuális élet, szűkebb értelemben, ahol megjelenik, megjelennek a szexuális élet lépcsői, és akkor itt jönnek például a technikai kérdések is, a hormonális része a szexualitásnak, és ide tartozik az ilyesmi is, mint az önkielégítés, vagy a terhesség, a tizenéves terhesség, és annak a következményei, a fogamzásgátlás. Lenne egy ötödik nagy terület, az egészségi ismeretek, amibe a szexuális higiénia, a szülés, a meddőség, a mesterséges megtermékenyítés, a nemi úton terjedő betegségek tartoznak. Külön van egy olyan, hogy lélektani ismeretek, bár bizonyos dolgok már előjöttek korábbi témáknál, de hogy például a serdülőkor sajátosságai, a szexuális kapcsolatok lélektani vonatkozásai, az anyává, illetve apává válás lélektana. Hetedik nagy téma a problémák a szex körül, amiben benne vannak az ilyenek, mint a trágár beszéd, pornográfia, szexfüggőség, a szexuális élet zavarai, impotencia, prostitúció, szexuális erőszak, perverziók, az abortusznak a kérdése. Nagyon tág, nagyon sok mindent be lehetne ide tenni. Külön lenne egy olyan téma, hogy szex és társadalom, amiben erkölcsi kérdések előjöhetnek, egyáltalán a vallások, homoszexualitás kérdése, a médiának a szerepe, a szépségideálok. És lenne egy kilencedik nagy terület, a családi élet. A házasságkötésnek a dilemmái, hogyan lehet jó döntést hozni, házastársi hűség,

hűtlenség, különféle családtípusok, család és karrier összeegyeztetése, családi életben való feladatmegoszlás.

8) *A pedagógusoknak milyen mértékű felelőssége van a szexuális nevelés kérdésében?*

Jó kérdés. Valahogy úgy látom ezt, hogy nagyon nehéz ezt a felelősségekört meghúzni. Az lenne a jó, ha nem a pedagógusnak kellene egyénileg ezt mérlegelnie, hanem segíteni a pedagógust lenne egy jó keret. Tehát, hogy például abban az iskolában van egy jó koncepció erre, milyen életkorban, milyen tartalommal akarnak ezzel foglalkozni. Van mondjuk a pedagógiai programnak egy releváns része, és akkor a pedagógus felelőssége ott van, hogy tényleg megtörténik-e az, amit az iskola vállalt ezen a téren. És persze az is szempont, amennyiben rajta áll, hogy mennyire történik színvonalasan az, ami megtörténik. Az, hogy utána ténylegesen a gyerekekben milyen változások, attitűdváltozások, milyen magatartásváltozások, vagy milyen ismeretek születnek meg, nagyon sok mindenben múlik: rajtuk is, meg nagyon sok minden máson is. Tehát a pedagógus felelőssége ott van, hogy amit egyszer egy szakmai közösség, mondjuk egy iskola testülete, vagy akár egy nagyobb egység, mert mondjuk többfajta iskola is csatlakozik egy programhoz, amit ők egyszer jónak tartottak, azt tényleg megcsinálják-e. Itt nem csak arra gondolok, hogy egy pedagógiai programnak a része lehet, hogy milyen foglalkozások lehetnek, hanem akár az is, hogy ilyen meg olyan programokat szerveznek. Például, hogy milyenek a bulik, amiket az osztályban szerveznek, és akkor ott mennyire fordítanak arra figyelmet, hogy valahogy a párkapcsolati kultúrának a fejlesztése megtörténjen. Lehet ez is mondjuk egy pedagógiai programnak a része, és akkor nyilván a pedagógus felelőssége ott van...

Fontosak a keretek, mert különben, ha nincsenek, a pedagógus mindig úgy érezheti, hogy nem tesz eleget, mert mi az elég. Az lenne a megnyugtató, ha biztosan tudod, hogy amikor érettségiznek a diákjaid, „na akkor ezek mindannyian boldog házasságba fognak lépni”. Nyilván az van, hogy nem lehet ilyen szintű felelőssége, mert nem rajta múlik. De például abban, hogy amit vállaltak, azt tényleg végig viszik-e, abban igen.

Azt hittem, hogy az attitűdökre gondolsz majd a kérdés alapján.

Ilyen szempontból pedig, vannak a tudatos nevelési programok, amiket végig visz, és vannak a rejtett nevelési beavatkozások, mint például hogyan viszonyul egy fiúhoz és egy lányhoz. Itt viszont azért nehéz megmondani, hogy milyen szintű a felelőssége, mert sokszor nem tudatos a viselkedés. Elvileg a pedagógus felelőssége lenne, és nem csak a szexualitással, hanem mindennel kapcsolatban, hogy a saját egyensúlyi helyzetén javítson. Ezzel nyilván ő is jól jár, de most azt a részét mondom, hogy az ő pedagógusi munkájából kedvező, ha kiegyensúlyozott személyiséggel és kiegyensúlyozott életvezetéssel megy a gyerekek közé,

amivel egyszerűen vélhetőleg vagy nagy eséllyel a gyerekeknek is olyan attitűdöket fog sugározni, amik a gyerekek számára is fejlesztő. Tehát ilyen szempontból mondhatnám azt, hogy a pedagógus felelőssége, hogy saját magát rendbe tegye. Akár az, hogy önismereti vagy személyiségfejlesztő tréningekre jár, akár az, hogy igyekszik a saját kapcsolatait maga körül elrendezni, igyekszik a saját párkapcsolatát, vagy házasságát, vagy egyáltalán az emberi kapcsolatait viszonylag harmonikussá tenni. Tehát ha úgy tetszik ez egyfajta felelőssége, persze úgy felelőssége, hogy ezzel ő is jól jár. De neki, mivel annyira a személyiséggel dolgozik, van egy ilyen felelőssége. Persze nagyon nehéz azt mondani, hogy ez elvárható lenne, ezt munkaköri leírásba beletenni... A szülőkről is tulajdonképpen ugyanezt gondolom, a szülőknek is ugyanez lenne a feladata.

9) Milyen kezdeményezéssel, tevékenységgel lehetne növelni a biztonságos szex ismeretét és annak használatára kialakítani az igényt a fiatalokban?

Azt gondolom, hogyha egy ilyen komplex nevelési program történik, amiből mondjuk nagyon sok elemet felsoroltam, akkor nagyon sok minden van abban, ami e felé hat. Nyilván egyrészt lesznek konkrét ismereteik, például a fogamzásgátló módszerekről tudnak majd elegendőt, de ugyanakkor nyilván lesznek olyanok is, hogy mondjuk ennek kapcsán lesz egy kép arról, hogy mit kockáztat azzal, hogyha van egy nem kívánt terhesség. Vagy mit kockáztat egy nemi betegséggel. Tehát nagyobb felelőssége van, hiszen jobban tudja, hogy mennyi mindent lehet mérlegelni. És akkor nyilván ennek a fényében jobban el tud kezdeni ezeken gondolkodni. Tehát azt gondolom, hogy jó esetben egy ilyen komplex nevelési program hoz egy ilyen felelősségteljesebb viszonyulást a szexualitás témaköréhez, aminek egy része, hogy mondjuk biztonságos szexre törekszik. Nem tudom, hogy valamelyik részét külön kiemelném-e. Én azt remélem, hogy inkább együttesen kellene; van egy ismereti, egy attitűd és van ez a felelősség része, és ezek egymást erősítik. Tehát nem erre célzottan csinálnék programot, ha lehet. Egy kicsit már tűzoltás. Azt látom, hogy egy csomó esetben az van, hogy jó, nincs energiánk arra, hogy csináljunk egy komplex programot, de legalább csináljunk valami rövidet. És akkor lehet fókuszálni erre, hogy „na mondjuk a biztonságos szex”. Ezt meg lehet csinálni, de igazán nem ezt látom megoldásnak. Hanem azt, hogy az egész pedagógiai szisztémában mondjuk egy iskolában, mert egy iskola néhány évben tud gondolkodni, de akkor legalább abban a néhány évben van egy komplex program. Évről évre ezekkel valamennyire foglalkoznak, és akkor ez mind ebbe az irányba is segít, hogy a biztonságos szexre fognak törekedni. És egyébként azok a kutatások olyan országokban, ahol ezek a programok beindulnak, vagy akár olyan konkrét kezdeményezés is, ahol valamiféle program beindul, ott látszik is a statisztikai adatokban, hogy megvan ennek a maga hatása. Annak

ellenére, hogy nem csak egy-egy ilyen témára fókuszálnak, tehát hogy ez mondjuk visszaigazolható, hogy ahol ebbe eleget fektetnek, ott van is ennek eredménye.

10) *Milyen formában, milyen név alatt, milyen tartalommal, mikortól meddig, mely korosztálynak, koedukáltan vagy nemek szerinti bontásban vezetnéd be a közoktatásba a szexuális nevelést?*

Sok mindent el tudok képzelni, ebben nagyon nyitott vagyok, meg nagy rugalmasságot el tudok képzelni. Annak is látom értelmét, hogy van egy külön tantárgy. De annak is látom értelmét, hogy mondjuk az iskolában van egy szerepleosztás, és akkor az történik, hogy részt vesz ebben a programban a biológia tanár, az osztályfőnök, a testnevelés tanár és még valaki, mondjuk a magyar tanár. És akkor leosztják egymás között. Ez azt jelenti, hogy bizonyos dolgokat mondjuk az osztályfőnök rendez ebből el, ami nem azt jelenti, hogy mindig ő beszél, de ő kezdeményezi. Lehet, hogy elhívja a védőnőt vagy az iskolapszichológust, és nem feltétlenül csak az osztályfőnöki órán, hanem lehet, hogy szerveznek egy külön délutánt erre vagy egy tanítási napot erre szánnak. Nagy rugalmasság lehet ebben, csak az intézményen múlik. Ha az igazgató azt mondja, hogy oké, semmi kifogásom ellene és akkor pénteken nem lesz fizika, matematika, hanem a napot erre szánjuk, akkor lehet az egész délelőttöt erre szánni. És akkor itt is történnek olyan dolgok, amik a témához tartoznak, de utána mondjuk a biológia tanár bevállal bizonyos témákat, hogy „jó, akkor ezt meg ezt meg ezt én elvállalom” és feldolgozza a biológia óra keretében ettől eddig valamikor, a magyar tanár azt mondja, hogy jó, akkor én szánok egy hónapot arra, hogy akkor szerelmes versekkel vagy erotikus versekkel foglalkozunk. Tehát ki lehet dolgozni, hogy mit is akarnak. Nyilván akkor nem csak az irodalom kapcsán, hanem akkor olyan szemmel is megbeszéljük ezt, hogy... És akkor ezek az emberek, akik ezeket tartják, azok egyeztetnek. Hol mi volt, mi jött el, itt volt egy olyan téma, amivel még foglalkozni kellene, a te órán még előjöhetne. Egy kicsit bonyolultabb, és különben szervezetileg nehezebb, de nagyon sokat hozhatna a konyhára. Tehát ezt is el tudom képzelni. Talán ez a két alapforma, ami jó lehet. De a külön tárgy is jó. Hogy milyen név alatt, tulajdonképpen itt is több mindent el tudok képzelni. A Czeizelnek volt egy kidolgozott tanterve, A családi életre való felkészítés címen. Alapvetően tetszett nekem, de látok benne dilemmákat. A névválasztás nem mindig szerencsés. Van akinek tetszik, van akinek nem. „Jaj, most ne ezzel foglalkozzunk már, hol vagyok még attól, hogy családi élet, inkább azzal kellene, hogy most itt a barátnőmmel mit csináljak, hogy csináljam.” Tehát ilyen értelemben ennek is van hátulütője. Lehet, hogy egy kicsit kitérítanám. Mint például szexualitás, párkapcsolat, családi élet. Mondjuk ez. Most találtam, de nem biztos, hogy jobbat ki tudnék találni. De ilyen felsorolásszerű. Ez a neve a tantárgynak, szexualitás, párkapcsolat,

családi élet. És akkor tudjuk, hogy ebben nagyon sok minden van. A milyen tartalommal részt azt hiszem, már említettem korábban, hogy miket tartanék fontosnak. A mikortól kérdésnél az ideális megoldás az lenne, ha különböző korosztályokra kidolgozott tematikus blokkokat dolgoznának ki. Nem azt mondom, hogy központilag be kellene vezetetni, de azt igen, hogy ajánlásként ezeket meg lehet fogalmazni. Nyilván ha hozzáférhetők a pedagógus számára segédanyagok, könyvek, mindegy, plusz ez az ajánlott program, és van tanárok számára felkészítés, akkor utána tulajdonképpen már az sem okozhat problémát, ha iskolaváltás van közben. Mert mondjuk, ha vannak is a programok között átfedések, nem pontosan ugyanaz történik. De ha ez túl nagy falat, mert mondjuk túl messzire megy, akkor is annyit meg tud csinálni az iskola, hogy ettől eddig. Én körülbelül azt látom, hogy nálunk a 6 osztályos gimnáziumban 12-18 éves korig járnak ide. Akkor erre a 6 évre, amit én fontosnak látok, azt megcsinálom. És akkor arra építek, hogy 12 éves koráig történt vele valami. Vagy történt vagy nem, nem tudhatjuk, de ez minden tantárgynál gond. Például a mateknál – matekot tanítottam régen – azt láttam, hogy bejöttek hetedikesként a gyerekek, és ott is volt, aki nagyon sokat tanult már addigra, és volt aki nem. Nyilván attól még nekem azzal valamit kell tudni kezdeni, tehát ilyen értelemben itt sem nehezebb, mert a szokásos pedagógusdilemmák vannak itt is. Azt látnám jónak, hogyha több ilyen program lenne, és tudnának közülük választani. Említettem Czeizelt, de Forrai Judit is csinált egy tankönyvet, ami mondjuk egy egyéves kurzusra van kitalálva nagyjából, de nyilván lehetne tovább bontani. És akkor azt mondom, hogy több ilyen elkészül, és ezeken belül lehet választani. Az oktatáspolitikai részébe nem látok bele, hogy mennyire kellene, hogy központi legyen, de központilag azt tudom elképzelni, hogy az alapjai le vannak fektetve. Annak látnám értelmét, mert elég fontos téma, hogy ha be lehetett vezetni a kötelező matekot, már pedig be lehetett, régóta így van már, akkor ezt is be lehet vezetni. Na most ezen belül én mondjuk szívesen hagynék nagy mozgásteret, de ha nagy mozgástér is van, az is segít, hogy vannak ajánlások. Jó, csinálhatod ezt vagy ezt vagy ezt, vagy eltérhetsz és csinálhatsz valami egészen mást, de akkor is tudsz mihez viszonyulni.

Koedukáltan vagy nemek szerinti bontásban. Nagyon jó kérdés. Nem is tudom. Azt mondanám, hogy alapvetően koedukáltan, de indokolt lehet és ez kicsit a konkrét osztályon, vagy azon múlik, aki beszél a témáról. Vannak olyan pillanatok, amikor hasznos lehet, hogy külön vannak. Nyilván vannak olyan témák, ahol nyugodtan lehet együtt az egész osztály, de lesznek olyan részek, ahol meg érdemes csoportbontásban dolgozni. Egyszerűen a létszám miatt, vagy praktikus ahhoz a témához, módszerhez. Alapvetően a koedukációnak hatalmas előnyei vannak, például ez is lehetőség arra, egy élmény, hogy a fiúk és lányok hogyan

tudnak kommunikálni ilyen témákról ott abban a közegben. Már is egy tapasztalat, ami előre mutat, hogy mondjuk egy párkapcsolati helyzetben könnyebb erről-arról kommunikálni. Mondjuk konkrétan szexuális nehézségekről, ha már valamilyen szinten nem is ilyen intimitás szinten, de mégis egy csoportos helyzetben. De például ha a fiúknak van egy elképzelése, hogy a lányok valamit gondolnak egy témáról, és kiderül, hogy ezek a lányok pont nem azt gondolják. Akkor ez egy érdekes tapasztalat, élmény. Ezzel együtt még biztosan vannak olyan kérdéskörök, ahol meg jól jön. Mondjuk egy konkrét példa, ha a pornográfiáról van szó, akkor az egész másként érinti a fiúkat, mint a lányokat, ráadásul mondjuk elég kínos kérdéseket feltenni adott esetben. És akkor nagyon jó, hogyha megvan a lehetőség, hogy akkor most csak a fiúk ülnek össze, esetleg még ők is bontva tovább, és akkor egész nyugodtan, nyíltan lehet olyan kérdéseket feltenni. Merthogy ugye vannak olyan kérdések, ahol evidensen kiderül, hogy ezt azért kérdezi meg, mert ő ezt meg ezt meg ezt látta. Tehát ott nem lehet eljátszani, hogy valakitől hallottam. Nyilván kicsit fel kell tárulkozni, hogy mennyire jártas a témában. És ez lehet, hogy van akinek ciki, van aki azt mondja, hogy „hú, hát én lányok előtt ezt nem tudom előhozni”, van aki persze meg pont büszkélkedik vele. Aztán van egy olyan része is ennek, hogy szexuális higiéné, a havi vérzés kapcsán a fiúknak is jó, hogyha tudnak erről, de azért van egy olyan részletesség, amire a fiúknak nincs szükségük. Meg a lányoknak is lehetnek olyan kérdései, amelyeket a fiúk társaságban nem tesznek fel. Mert mondjuk feszélyezi őket a fiúk jelenléte.

11) *Milyen segítségre, intézkedésre van szükség az állam részéről a témával kapcsolatban?*

Az előbb említettem az oktatási segédanyagokat. Ezek meg lehet csinálni szerelemből meg lelkesedésből, de alapvetően, hogyha ezt anyagi juttatások, meg egy garانتálás, hogy „nem csak kifizetem, hogy megcsináld”, hanem tudom garantálni, mint állam, hogy le fogunk nyomni x ezer példányt, és a pedagógusoknak ezt lesz lehetőségük megkapni, akkor egészen más anyagok születnek. Egész másképpen vág bele valaki azzal a reménnyel, hogy ebből lesz valami. Az oktatáspolitikának azért ebben rengeteg lehetősége van. Egyrészt ez, a másik pedig, említettem a média témát még az elején, mint nevelési színtér. Azt gondolom, hogy azért abban is lehet lehetősége az államnak. Mint mondjuk annak idején volt a Czeizelnek a tévéműsora, A ki viszi át a szerelmet, a '80-as évek végén, ami tulajdonképpen az ő tantárgyának volt a megelőzése. Nem tudom, hogy akkor az a tévéműsor hogyan készült, de az, hogyha úgy tetszik szinte állami támogatással... Na, tessék, ha például a minisztérium ki tud írni egy pályázatot arra, hogy ilyenfajta tv műsort készítsenek, megpályázzák többen. Lehet, hogy most nem a Czeizel nyerje, hanem valaki más. És akkor az alapján a pályázat alapján ő leforgatja, megkapja azt a pénzt. Elég sokba kerül egy ilyen televízió műsor. De

mondjuk, akkor garantálják, hogy nem csak leforgatják, hanem ezt is megkapják oktatási segédanyagként és akkor lehet iskolában nézni. Itt is óriási lehetőségek vannak ebben is. De mondom, nem csak az iskolai részhez tartozik, de mindig az iskolához térek vissza, mert ez van a fejemben a kutatásom miatt is. De mondjuk tényleg a tv-ben vagy az újságokban ilyen-olyan anyagok megjelenhetnek. A legjobban ezt a verziót látom jónak, hogy pályázatokat kiírni, és akkor egy szakmai csoport dönt arról, hogy melyik a legígéretesebb és annak adni pénzt. Akkor továbbá nyilván van egészségpolitikai része is, mint például a fogamzásgátló tabletták ára, ennek is van jelentősége. De hogy az egészségügyi ellátó terekben milyen tájékoztató kiadványok vannak. Az is meghatározó lehet. Rengeteg lehetősége van az államnak ebben a témában.

6. sz. melléklet: A könyvek résztémái szerzőnként

A könyvek szerzői	A résztémák
Espín	A serdülőkori változások, a test változásai, a növekedés, fejlődés, a testrészek (külső és belső nemi szervek), a tisztálkodás, a hormonális változások, a nemi fejlődés (a mellek, a herék, a pénisz növekedése és változása, a menstruáció, a magömlés, az erekció), az önkielégítés, a párkapcsolat, a szeretkezés, a fogamzásgátlás, a nemi úton terjedő betegségek, a nemi erőszak, a másság, a családalapítás, a szülők, a barátok, kortársak, a nemi identitás, a nemi szerepek, a kamaszkori érzelmek sokasága.
Hutcherson	A női test részei (külső és belső nemi szervek), a szex, az orgazmus és elérésének módjai, a csók, az érintés, a petting, az orális és anális szex, a közösülés, szexuális vágyfokozók, szexgyakorlatok, születésszabályozás, fogamzásgátlás, a biztonságos szex, a terhesség és a szex, az időskori szex, „hogyan beszélj lányoddal a szexről?”, egészségügyi problémák (szexuális működési zavarok, betegségek, gyógyszerek), pszichológiai és emocionális kérdések (pszichés problémák, partnerproblémák, párkapcsolati problémák, szexuális problémák kezelése), a fájdalmas szex (behatolás előtti, alatt, utáni fájdalom okai), gyakran feltett kérdések és válaszok.
Mennen és Geisler	A szerelem, szerelem más kultúrákban, a virtualitás és a szerelem, a serdülőkor, az érzelmek, a szülők, a szexuális képzelgés, a test (nemi szervek, testi változások, fejlődések), a menstruáció, a „nyirkos álmok”, a hódítás, a romantika, potencianövelő szerek, a bájitalok, a párkapcsolat (fenntartása, tartóssága), a csók, csóktechnikák, a petting, az önkielégítés, az első szexuális együttlét, a szex és a szerelem kapcsolata, az orgazmus, a védekezés, a másság, a párkapcsolati egyenlőtlenségek, a féltékenység, a megcsalás, a szakítás, az öngyilkosság jelei, a szexuális visszaélések, szexuális magatartásformák, az egészség és a szex, a nemi betegségek, a nem kívánt terhesség, a terhesség.
Müller	A két nem közötti különbségek, a testi adottságok és változások, a havi ciklus, a „nedves álmok”, a helyes testápolás, a bőrproblémák, a szerelem, a randevúzás, a párkapcsolat, a csók, a közösülés, az ondó, az ikerség, tévhitek a gyerekszületéssel kapcsolatban, a védekezési technikák, az orvoshoz látogatás, az AIDS, a terhesség, a szülés, a baba érkezése a családi házba.